

ORIZONT

**TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII
ORAȘ CANDIDAT**

**REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA**

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

SEPTEMBRIE 2013

NR. 9 (1572),

ANUL XXV

1 LEU

**Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"**

9

Acest număr al revistei apare cu sprijinul Ministerului Culturii

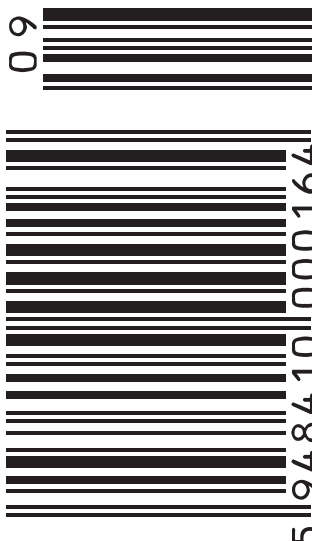
www.revistaorizont.ro

OSCAR BERGER ÎN CĂUTAREA TIMPULUI PIERDUT

Fotografie de RICHARD WAYNE

4-5

INTERVIU CU GHEORGHE SĂSĂRMAN

Ca orice licean, am scris și eu versuri, ba și proză, încercări pe care ni le citeam reciproc în "grupul celor patru" colegi de clasă (ceilalți trei fiind viitorul director al *Echinox*-ului Ion Pop, viitorul anglist Virgil Stanciu și regretatul nostru prieten Ion Horotan). Eu am cârmuit-o însă apoi spre arhitectură, dorind să-mi păstrez șansele unui orizont cât mai larg. Dar se vede treaba că eram deja contaminat, căci prin anul trei am cedat ispitei de a participa la un concurs de povestiri SF, al cărui rezultat (am luat premiul întâi) avea să-mi schimbe destinul.

12-13

CE SUNETE/ZGOMOTE VĂ DERANJEAZĂ?

DUȘAN BAIISKI
LIVIU PETRU BERCEA
MANOLITA DRAGOMIR-FILIMONESCU
CRISTIAN GHINEA
DAN NEGRESCU
LAURENȚIU NISTORESCU
MIRCEA PORA

6-7

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA,
PENTRU SUSȚINEREA
CANDIDATURII
TIMIȘOAREI
LA TITLUL DE
CAPITALĂ EUROPEANĂ
A CULTURII
ÎN ANUL 2021

UN FALS TRATAT DE URBOGONIE

CORNEL UNGUREANU

1. MICILE TRUCURI

S-a observat și de mine, și de alții că o apariție norocoasă în anii realismului socialist a fost *Colecția de povestiri științifico-fantastice*. Scriitori de literatură științifico-fantastică, la început și ei ai realismului socialist, s-au sustras mai repede dogmei și au început să se afirme sub semnul "cele mai bune lumi cu putință". Era o temă care putea fi modelată, trișată, așezată de către cei înțelepți sub semnul întrebării. Marxismul, revoluția proletară, internaționalismul socialist ne apropiu, ziceau oficialii, de lumea cea mai bună cu putință, comunismul va asigura că în curând, în curând... Așa că utopia schițată de autorii s. f. nu intra în contradicție cu dictatul oficial. Îi îndemna chiar pe oficiali să viseze. S. f.-ul românesc și-a creat în anii șazeci liderii lui, animatorii, specialiștii, vedetele. În anii șazeci și în anii optzeci proza românească avea însă alte modele și alte cărți care interesau gazetele literare, criticii, cronicarii, ceea ce nu înseamnă că fantazia nu dădea imbold și clasicilor, vârstnicilor în derută.

Gheorghe Săsărman debutează la începutul anilor șazeci, în 1962 ia un premiu din partea unui juriu patronat de Ion Marin Sadoveanu. La începutul anilor șazeci. Ion Marin Sadoveanu era încă în sub semnul întrebării, cărțile sale și întâmplările sale culturale s-au desfășurat contratimp. Conferențiar excelent, cu trasee imprevizibile, de la dramaturgie la proza de vârf și de la mondenitatea grațioasă la momente de reculegere la Antim, suspectat de rele politice și de alianțe "reacționare" după 1948, părăsit de prieteni vechi (V. Voiculescu va scrie împotriva lui un pamflet neiertător), Ion Marin Sadoveanu putea sesiza natura unui autor capabil de o reală ascensiune.

Era s. f. proza premiată? Ne e greu să afirmăm că toate prozele propuse de emblema "science fiction" erau intradecizabile. În remarcabila sa istorie, Mircea Opriță va așeza între prozele s. f. și parte din literatura lui Voiculescu, a lui Mircea Eliade și, desigur, proza lui Ion Marin Sadoveanu. În 1962, Ion Marin Sadoveanu, care avea în urmă povestirea *Sistemul celor 24 de sori*, se mai încerca și cu *Taurul mării*, tot proză s. f., dacă istoria veche a românilor era științifico-fantastică. În toate țările în care se înstăpânise realismul socialist apăreau autori remarcabili care, așezați sub semnul s. f., erau traduși în românește și, uneori, importanți pentru cei români care se solidarizau cu ei.

După 1963, refugiile în s. f. nu mai erau atât de necesare: se retipăriseră cei mari ai literaturii, se regăsiseră paginile esențiale care puteau recupera o tradiție. După 1965, o nouă avangardă atrăgea atenția. Hemingway, Kafka, Steinbeck puteau să modeleze proza, Blaga, Barbu, Bacovia, poezia. Oniricii, noul roman, proza care pune sub semnul întrebării "obsedantul deceniu" monopolizau atenția criticii. Mă întreb și eu de ce, la vremea apariției, *Cuadratura cercului* nu a atras atenția, de ce versiunile spaniolă și engleză au atras atenția, de ce s-au bucurat de un succes eclatant.

Gheorghe Săsărman a avut șansa unui

critic – a unui aliat – deosebit de important care l-a citit de la un capăt la altul, dintr-un unghi care nu exclude întregul literaturii ultimelor decenii. A știut să rețină chiar cele mai nesemnificative – pentru cititorul român, pentru literatura română – comentarii și a așezat la loc important articolele de atitudine ale lui Victor Bârlădeanu sau ale Silviei Udrea, publiciști marginali în comentariile critice ale anilor șaptezeci. Dar, desigur, capabili de a sesiza date esențiale ale unui prozator necesar. Insistă asupra opțiunilor lui Mircea Opriță, coleg de seamă al lui Gheorghe Săsărman, autor al unor sinteze asupra anticipației românești, în care Gheorghe Săsărman ocupă un loc important. Nu ignoră nici participarea lui Mihai Iovănel cu un articol de dicționar (autor, mai târziu, al unei excelente sublinieri: "În 2013 va apărea în Statele Unite traducerea cărții lui Gheorghe Săsărman *Cuadratura cercului*. Senzaționalul știrii stă în detaliul că traducerea este realizată de nimeni alta decât Ursula K. Le Guin... Conform unor referințe *mainstream*, corespondentul acestei situații ar fi vestea că Thomas Pynchon traduce *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu.")

Admirabila prefață a lui Mariano Martin Rodriguez – studiu introductiv care nu ignoră nici contextele românești, nici cele europene – a însemnat startul unui mai bun înțelegere a scriitorului. De altfel, subtitlul cărții, *Fals tratat de urbogonie*, explică și nașterea și traseul acestei cărți – una dintre cele mai neobișnuite ale prozei noastre din ultimele decenii.

2. COSMOGONIE ȘI URBOGONIE

Toți exegeții lui Gheorghe Săsărman notează că el este arhitect, și încă un as al profesiei sale. Este un profesionist care poate scrie cărți despre nașterea orașelor. A scris cărți/studii de arhitectură. Falsul tratat de urbogonie este o carte despre orașele "celeilalte lumi", cea studiată, cartografiată de imaginarul profesorului de arhitectură. Un imaginar care își afirmă propria poetică. Povestirile sunt scurte, imprevizibile, cu trimiteri la geografii colindate de autorii s. f. sau măcar de iubitorii literaturii de aventuri. Nu-i rău dacă recitim cărțile lui Jules Verne, romanele s. f. care au înobilat anii cincizeci ai literaturii pentru a descoperi resursele unei cărți care își propune să descrie asaltul imposibilului. Să dea o lecție despre cuadratura cercului.

"Clădirea" orașelor, nașterea orașelor păstrează mereu o relație cu cele care au fost. Niște alpiniști ajung, după eforturi copleșitoare, în vârful greu de atins al Muntelui. Din vârf zăresc un oraș neobișnuit, tăiat din blocuri de piatră. Acolo, vor afla după ce coboară în noul oraș, sunt cei dispăruți în ascensiunea Muntelui. Alpiniștii care au murit sunt acolo. Dar cei care au urcat, care au ajuns în celălalt oraș, unde au rămas marii exploratori, sacrificării ascensiunii, nu sunt și ei "dincolo"? Și Mircea Opriță, și Cornel Robu numeau modelul liric, vocația poetică implicată în primele proze ale lui Gheorghe Săsărman. Aveau, și de data asta, dreptate.

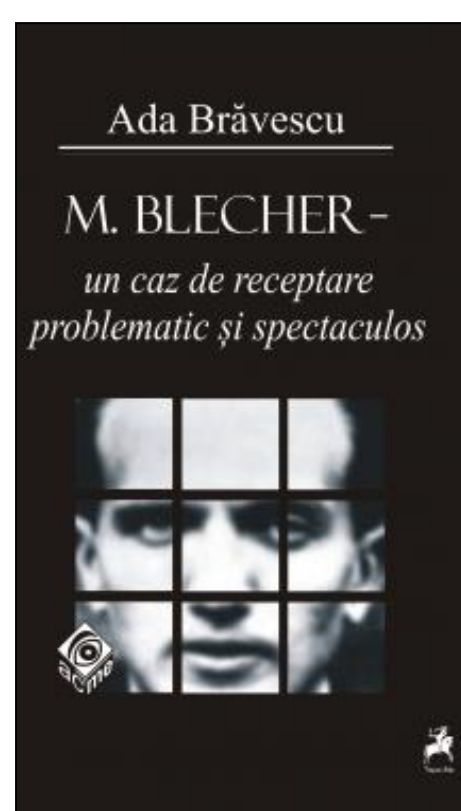
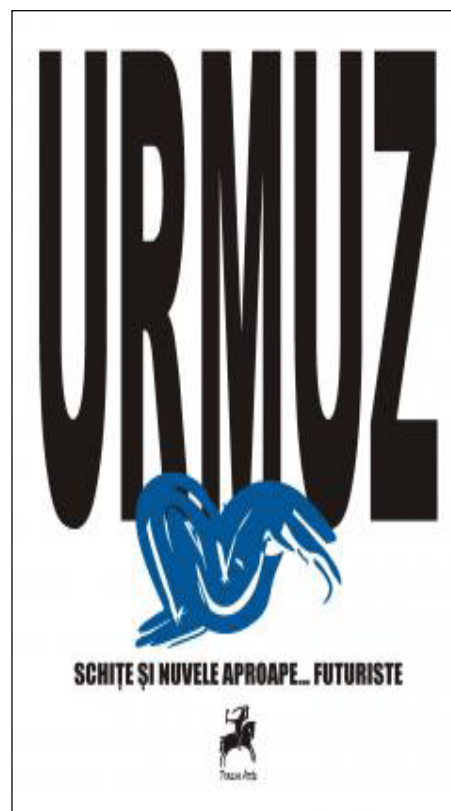

3. LECȚII NECESARE

Citește prefețele lui Gheorghe Săsărman la ediția franceză și la ediția spaniolă. Sunt confesiuni lipsite de orgoliul celui care, iată, a câștigat. "Ideea de a alcătui o carte din scurte descrieri ale unor orașe imaginare, în care să condensez măreția și tragismul a cinci milenii de istorie urbană, s-a născut întâmplător, pe vremea când îngrijeam rubrica de arhitectură și urbanism a ziarului *Scânteia*". Dar când își încheie cartea, în iulie 1971, începe "revoluția culturală": orașele lui Săsărman devin dușmanele orașelor socialiste. Cartea i se tipărește, totuși, cu

numeroase tăieturi, în 1975. Cu ecou modest în România. Scriitorul se stabilește în Germania, unde încep să apară versiunile – integrale – în limbi străine. Nu-i va uita pe cei care, în România, i-au fost alături. Îl va evoca în prefața la ediția spaniolă pe Adrian Rogoz ("...aceiași Adrian Rogoz avea un cult nu numai pentru Don Quijote... ci și pentru Borges, și ce satisfacție mai mare mi-aș fi putut dori decât să-mi fie tălmăcită pe limba lor această scriere?") Lunga, liniștită așteptare, nesfârșitele dialoguri (lipsite de orice orgoliu) înainte de apariția în Statele Unite a traducerii sunt alte lecții necesare scriitorului român de azi.

ORIZONT A CITIT

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE LITERATURĂ DE LA TIMIȘOARA

Organizatorii Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara "La Vest de Est / La Est de Vest"(FILTM) îi provoacă pe iubitorii de literatură să ghicească numele celor 12 invitați ai ediției de anul acesta, plănuită să aibă loc în perioada 23-25 octombrie, la Galeria Theresia din cadrul Bastion. Organizatorii au lansat pe pagina de Facebook a Festivalului un concurs constând în pachete de cărți însoțite de autografele invitaților. Cei interesați să intre în competiție sînt sfătuiți să trimită propunerile lor pe adresa office@headsoma.ro, pînă pe data de 23 septembrie 2013. În ultima seară a Festivalului, prin tragere la sorți, organizații vor extrage numele cîștigătorilor.

Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara își propune să continue, într-o manieră deschisă publicului larg, tradiția studiilor comparatiste inițiate de Fundația "A Treia Europă".

În același timp, sperăm că FILTM se va constitui într-unul dintre proiectele importante care vor completa oferta de activități cu care Timișoara va candida la statutul de "capitală culturală europeană", în 2021.

FILTM – un proiect inițiat de Oana Boca, Ioana Gruenwald și Robert Șerban, sub umbrela agenției Headsome Communication.

OASPEȚII DIN STRĂINĂTATE AI FILTM, ediția 2013:

1. Primul invitat este un scriitor cunoscut pretutindeni în lume, care mărturisea, cîndva, provocator: "Am avut o copilărie stalinistă fericită". Întrebare e: o fi existînd și... Stalin cel bun?

2. Al doilea invitat e Patriarh. Pardon,

"Patriarhul" – pentru detalii, încercați, vă rugăm, să verificați pe google «Bu-Ba-Bu» (Burlesc – Balagan – Bufoniadă).

3. Al treilea invitat este fiul Ksenijej Cicvaric, cunoscuta interpretă rumână din Timocul Sîrbesc; tatăl său a fost închis, ani buni, la Jilava.

4. Al patrulea invitat e născut în 1957 și este considerat autorul-cult al generației sale, a cărui operă literară a devenit portavocea "învînșilor" din Croația urbană.

5. Cel de-al cincilea invitat a scris, cîndva, povestea unui copil român pe străzile din Italia. Cartea, nominalizată la Premiul Strega (cel mai important premiu literar italian) și desemnată "Cel mai bun debut al anului 2007" de către cea mai importantă emisiune culturală a RAI, a fost tradusă și în limba română.

6. În fine, cel de-al șaselea invitat este cel mai tînăr autor de proză care figurează

în ultima ediție a "Scurtei istorii a literaturii sîrbe" de Jovan Deretic.

SCRIITORII ROMÂNI INVITAȚII LA FILTM, ediția 2013:

1. Poetul-puzzle-prozator căruia literatură română îi datorează existența personajului NEA GICĂ, "cel mai mare frizer din lume". Face parte din categoria aceea de scriitori care trăiesc rezervat, dar lasă urme. Altfel, "un spirit feeric, ludic și copilăros, din familia unor Dimov sau Brumar", vorba lui Mircea Cărtărescu.

2. Scriitoare (și traducătoare cunoscută). Are obiceiul, cîteodată, să compună proze despre un pitic, un copac în forma de Y, un hotar, o prințesă sau un izvor care are barba verde, iar, alteori, se întreabă, cîntînd, ce ni s-a dat și ce nu se mai ia. Sau o face pe Terorista să cînte "Într-o zi mi-ai dăruit o portocală".

3. S-a născut la Timișoara, pe 11 septembrie 1980, într-o familie tipic central-europeană. Premiat, pentru poezie, chiar de la debut (Premiul USR Timișoara, în 2001). Apoi a alunecat spre proză. A avut o lectură publică la Paris. N-a fost rău. Dar parcă i-

a plăcut mult-mult și la Kikinda, anul asta, la Short Story Festival.

4. Poetul care face proiecții cu filme parafine la el acasă. Cinema, *gen*. Locuiește la Domnișoara Timișoara și îi place la nebunie asta: pur și simplu refuză să se lase sedus de mirajul Capitalei.

5. Dacă ar fi să-l credem pe Marius Chivu, despre cel de-al cincilea scriitor invitat la FILTM 2, am putea spune că el este cel căruia îi datorăm toate volumele de proză scurtă publicate în ultimii ani de autorii români. A, nu, nu are cenaclu! Să ne întoarcem la sursa invocată: "E, pur și simplu, cel mai bun autor de proză scurtă de la noi. Dacă el ar scrie cîte un volum de povestiri pe an (poate chiar și mai rar), acest gen ar trebui cu desăvîrșire interzis tuturor celorlalți scriitori".

6. Optzecist. Parte din istoria Desantului, din constelația bănățeană. În copilărie, s-a întîlnit cu una dintre cele mai observate comete ale secolului al XX-lea și una dintre cele mai strălucitoare din ultimele decenii. Acesta este, poate, motivul pentru care una dintre cărțile sale stă sub semnul "cosmic" al acestei întîlniri.

LA TOLCE VITA PLECAREA UNUI "KONZEPT" MARCEL TOLCEA

Oscar Berger a fost unul dintre puținii înși pe care i-am întîlnit care își făcuse din crezul o armură și un refugiu în fața urâtului din lume. Credința lui de nestrămutat că România poate scăpa de "cancerul comunist" l-a plasat definitiv, pentru mine, în corul utopicilor minunați care nu știu sigur "cînd", dar știu sigur "că". Din pricina asta a investit ca un fraier – om liber - în ziarul "Timișoara", din pricina asta nu a dat niciun milimetru înapoi atunci cînd, pentru mulți, totul părea pierdut. Prin asta, Oscar a fost unul dintre cei mai importanți membri ai Societății Timișoara într-o perioadă în care o asemenea calitate părea mai degrabă caraghioasă decît eroică.

Odată cu dispariția lui, numărul Naivilor Autentici Români scade dramatic. Cred asta fiindcă Oscar a ținut locul mai multor "naivi de serviciu": și din arealul politic, și din arealul economic, și din arealul moral. (Da, expresia asta, are tot mai mult sens scrisă așa: "a-realul moral"!)

Prietenii lui știu că folosea des cuvîntul "konzept". Ceea ce înseamnă demers conștient, abstracțiune, expertiză, subtilități de nuanță, feedback, deliberare. Or, Oscar a fost cel mai anticonceptual om din lume, fiindcă el nu își împărțise viața nici după oportunități, nici după contexte, nici după nuanțate ecuații de valorizare.

La el, oamenii erau clar împărțiți în două categorii mari și late: cei care se opun Răului fiindcă înțeleg unde este Răul și cei care sunt consecința Răului. După cum acțiunile sale nu aveau sens decît dacă se opuneau Răului. Iar pentru el, Răul absolut a fost comunismul și multiplele sale avataruri din imediata noastră apropiere. Pe care s-a crezut sortit să le urmărească, să le atace și discrediteze cu o determinare furibundă, asemenea unui nemilos ideolog religios. Dar și cu o solidarizare totală, fără nuanțe cu toți cei amenințați de sistem.

În 2006, cînd Grupul de Reformă Universitară a intrat în conflict cu rectorul Universității de Vest, iar prea mulți dintre colegii noștri stăteau la umbră cînd ne întîlneam, Oscar s-a oferit să tipărească, gratuit! un supliment de patru pagini care a fost principala noastră formă de comunicare! Știa că se pune rău cu aproape toate autoritățile odată cu această mișcare, dar el jubila. Lui Oscar i-a plăcut să fie luptător combatant mai ales în cauze ce par cam pierdute.

Nu știu de ce acest donquijotism minunat al lui mi-a amintit mereu de cel al lui Bebe Costinaș sau al lui Schwartz Calboreanu. Doi dintre prietenii foarte apropiați. Dacă e nevoie să mai spun asta... Cam așa a fost "konzeptul" lui.

O să ne lipsești, dragă Oscar, în prea multe situații, locuri și atitudini!

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

ALEGERI LA UNIUNEA SCRITORILOR

Joi, 19 septembrie 2013, în sala Adam Muller Guttenbrunn a avut loc Adunarea generală a membrilor Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România. Cu acest prilej au fost aleși președintele Filialei, membrii în Conducerea Filialei și reprezentantul acesteia în Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor. În urma votului au fot aleși următorii reprezentanți:

Președintele Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor: **Cornel Ungureanu**
Membrii în Comitetul de conducere al Filialei: Lucian Alexiu, Adriana Babeți, Marian Odangiu, Robert Șerban.

Membru în Consilul de conducere al Uniunii Scriitorilor: Lucian Alexiu.
Totodată, s-a votat pentru alegerea președintelui Uniunii Scriitorilor din România. Cei aleși sunt dl. Nicolae Manolescu și dl. Dan Mircea Cipariu.

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2013 AUGUST

- 2 septembrie 1944 s-a născut **Viorel Marineasa**
- 4 septembrie 1946 s-a născut **Gheorghe Zinescu**
- 7 septembrie 1930 s-a născut **Ion Arieșanu**
- 7 septembrie 1946 s-a născut **Petru Livius Bercea**
- 8 septembrie 1916 s-a născut **Cristea Sandu Timoc**
- 10 septembrie 1944 s-a născut **Eugen Evu**
- 12 septembrie 1952 s-a născut **Manolita Filimonescu**
- 12 septembrie 1951 s-a născut **Petru Ilieșu**
- 14 septembrie 1949 s-a născut **Elisabeta Bogățan**
- 14 septembrie 1948 s-a născut **Roman Iacob**
- 17 septembrie 1953 s-a născut **Herta Müller**
- 18 septembrie 1942 s-a născut **Nicolae Dolângă**
- 19 septembrie 1961 s-a născut **Iosef Erwin Țigla**
- 21 septembrie 1957 s-a născut **Octavia Nedelcu**
- 21 septembrie 1945 s-a născut **Nicolae Sârbu**
- 25 septembrie 1939 s-a născut **Stevan Bugarschi**

ÎN CĂUTAREA TIMPULUI PIERDUT

OSCAR BERGER

Fragmentul de mai jos este desprins din primul capitol al proiectului editorial *Povestiri din vremea de după*. Volumul aflat în lucru consemnează coordonatele existențiale a 12 artiști și intelectuali timișoreni, pe care autoarea îi însoțește într-o călătorie de o impresionantă relevanță emoțională.

* * *

Pe Oscar l-am cunoscut pe la sfârșitul anilor 70. Era deja stabilit în Germania și ori de câte ori venea în vizită la Timișoara ne angrena pe toți într-un vârtej de întâlniri și petreceri, de la care avea mereu grijă să ne ducă acasă cu mașina lui. Îmi amintesc perfect cum într-o noapte plină de nămeți am făcut, înghesuiți într-o "broască", vreo trei-patru piruete tocmai în fața bisericii din Piața Bălcescu, până când Oscar, cu dexteritate și sânge rece, a redresat mașina și ne-a dus teferi la destinație. La fel cum, de neuitat a rămas faptul că prin bunăvoința lui legendară am ajuns în posesia primului televizor color.

L-am revăzut pe la mijlocul anilor 90. Tot în Timișoara. Acum eu eram cea plecată. Oscar se reîntorsese să pună umărul la construirea unei României libere. Era redactorul-șef al ziarului Timișoara. Inevitabil, ne-am văzut mereu pe terasele timișorene sau la festivalurile de la Gărna. Fără să vorbim prea mult. Ne-am apropiat din nou printr-un prieten comun, azi dispărut. În anii care au urmat l-am văzut, mereu activ, mereu cu aparatul foto la gât, căutând să surprindă acea fărâșă de inedit pe care ne-o oferă tuturor cotidianul. Într-o zi ne-am întâlnit întâmplător în fața Muzeului de artă și am hotărât spontan să bem o bere împreună. După ce l-am inițiat în tainele Facebook-ului, am avut prima discuție "serioasă" din viața noastră. Oscar mi-a povestit despre proiectul său aflat în plină desfășurare: tocmai adusesse de la București expoziția de fotografie care documenta mineriada din 1990 și care se afla în curs de montare la muzeu. Acest gest lipsit de emfază, după cum sunt sigură că există cu sutele în biografia lui, mi l-a apropiat pentru totdeauna.

Când i-am spus că aș vrea să facem un interviu, Oscar a acceptat imediat cu aceea ușurință care îi este caracteristică și care te îndeamnă să crezi că anumite gesturi ale sale ar putea fi negândite. Nimic mai neadevărat. În cele trei după-amieze petrecute împreună, Oscar mă va electriza cu alertețea și exactitatea gândirii sale, mă va emoționa prin finețea simțirii și mă va înduioșa prin candoarea cu care îmi va încredința povestea sa. În momentul în care am intrat în încăperea unde, așezați pe sofale moi, cu dichis de ceai și dulciuri, vom tot derula înaintea și înapoi filmul vieții sale, mi-a spus: Interviul ăsta se va numi În căutarea timpului pierdut. Când l-am întrebat de ce, mi-a răspuns că simte că nu a alocat destul timp cauzei care i-a definit existența — aceea de a fi de folos acolo unde este nevoie de el —, și că are sentimentul de a fi trăit o eroare istorică. Această temă va reveni obsesiv în discuția noastră la fel ca și dragostea sa nedemonstrativă pentru țara în care s-a născut.

11 IANUARIE 2013

Oscar Berger: Primul lucru care-mi vine în minte este acela că n-am rămas unde

trebuia. Am emigrat în Israel, de acolo în Germania, din Germania în America și de acolo înapoi în România. Am fost mereu în căutarea unui loc și a unor oameni care să aibă nevoie de mine. Este un lucru de care mi-am dat seama de abia la 64 de ani, pe când mă aflam la festivalul de jazz de la Gărna din 2010. În timpul concertului basistului israelian Avishai Cohen, când s-au adunat oamenii în fața scenei și au început să cânte împreună cu el în ebraică, eu am avut o revelație.

Adriana Cărcu: Ai avut revelația etniei?

Oscar Berger: Stai, să-ți explic. Mama era nemțoaică, iar la nemți etnia se moștenește după tată. Tata era evreu, dar la evrei etnicitatea se moștenește pe linia mamei. Eu nu sunt circumcis și am fost botezat catolic. Deci sunt un fel de mișmaș, că dacă mă întreb repede, îți spun că sunt român. Când am văzut fericirea aceea colectivă, ca o tranșă de grup — cu melodiile folclorice israelite, care-mi aduceau aminte de vremea când am fost acolo —, mi-am pus pentru prima dată întrebarea de ce nu am rămas în Israel. Ar fi trebuit să rămân în Israel, pentru că, deși nu sunt sută la sută evreu, acolo era nevoie de mine.

— E important să știi că e nevoie de tine?

— Da. E obligatoriu. Imaginează-ți că-mi fac probleme că sunt nerealizat tocmai datorită acestui lucru. Eu, care am realizat atât de multe. Am făcut filme, am luat premii, am fost și milionar. Am muncit mult, dar am fost mereu liber. Și cu toate astea, nu m-am simțit folositor în sensul pe care-l înțeleg eu. Cred că mi-ar fi plăcut să trăiesc acolo unde lumea are nevoie de inteligența mea, de bunăvoința și de altruismul meu. Asta mi-ar fi dat satisfacția unei existențe împlinite. Nu a existat niciodată un echilibru între cât eram capabil să dau și cât se cerea de la mine sau cât se respecta și aprecia. Și când am văzut nebunia aceea la Gărna, cu patriotismul acela bazat pe etnie, mi-am dat seama că acolo ar fi trebuit să rămân. În Israel.

— Când ai plecat în Israel?

— Am plecat în 1974, în decembrie. Pe vremea aceea americanii finanțau ieșirea evreilor din România. Pentru o persoană cu facultate statul român încasa 40 de mii de dolari. Am avut și noroc, pentru că deși nu eram evreu "cu acte în regulă" am făcut rost de o adeverință din satul de unde era tata, cu care m-am dus la ambasada israeliană și am obținut totuși viza. În Israel am stat vreo două luni jumate și am lucrat până mi-am plătit datoriile, în așteptarea unei ocazii să plec în Germania, de unde urma să-l scot pe fratele meu cu familia.

— În ce împrejurări te-ai întors în România?

— În 1989 eram la New York. Prin 17 decembrie am început să ne strângem vreo câteva sute de români pe 37th Street, în fața la Tarom. Baza erau timișorenii, pentru că evenimentele se petreceau în Timișoara. În dimineața zilei de 22 decembrie, în America era ora 6 când am aflat că Ceaușescu a fugit cu elicopterul. Toate telefoanele diasporei române din America erau blocate, nu puteai să prinzi pe nimeni ca să afli detalii. După demonstrații mergeam în studioul unui prieten fotograf și acolo ne apucam să alcătuim noul guvern, într-o debusolare totală.

Fotografie de RICHARD WAYNE

După ce a fugit Ceaușescu, nu ne-au mai lăsat să demonstrăm în fața Taromului și ne-am mutat la ONU. Deja ne întrebam pe unde se poate intra mai bine în țară. Domnea o dorință generală de a pune umărul și a-i ajuta cumva pe cei de acasă. Această atitudine mi-a influențat pur și simplu viața, pentru că eu m-am angajat cu convingere în procesul acesta de refacere. Prin 26 sau 27 decembrie m-am hotărât să plec în România. Am stat două zile în München, până a încetat focul în Timișoara. Când am ajuns dimineața, România arăta ca în 1916. La Nădlac, soarele mijeia palid, erau mese întinse pe ambele părți ale drumului, iar în jurul lor stăteau călugărițe cu coifurile lor albe. Mesele erau pline de mâncare și de ceaiuri, iar călugărițele serveau pe oricine intra în țară. O imagine extraordinară. Veneau în continuu camioane din străinătate. Vama era vraște. Am intrat în țară pe 30 decembrie, într-o atmosferă plină de miraj.

— Te-ai lăsat contaminat de entuziasmul general?

— Am intrat imediat în acțiune. Am început să fac interviuri, iar pe 12 ianuarie 1990 am filmat protestele din București împotriva guvernului lui Iliescu. După aia m-am tot ocupat cu ajutoare pentru Partidul Național Liberal, care m-a făcut și membru de onoare. Am stat și în Piața Universității la idealismul acela cu golani, când au fost protestele studențești conduse de Marian Munteanu. La un moment dat urma ca "cei patru magnifici" de la *Societatea Timișoara*, Daniel Vighi, George Șerban, Doru Mihiț și Vasile Popovici, să stea de vorbă cu Iliescu, iar eu eram bodyguard-ul și operatorul lor. Și această încercare a eșuat, pentru că Iliescu până la urmă nu i-a primit.

Pe 22 mai, după Duminica Orbului, când mi-a devenit foarte clar că nu mai era nimic de făcut, m-am întors în Germania. Am mai făcut o tentativă prin iulie, când am aflat că Marian Munteanu, conducătorul manifestației studențești, e la închisoare și are contuzii la creier. I-am făcut rost de o invitație oficială ca să-l duc în Germania la spital. Am așteptat vreo trei săptămâni până l-au eliberat, dar i-am lăsat invitația fără să-l mai văd, pentru că era complet schimbat. În timpul ăsta m-au convins niște foști colegi de facultate să deschidem o firmă. Am fondat *Take Off SRL*, pentru că voiam neapărat să introduc televiziune prin cablu în România, ca să vadă și românii programe

de calitate, dar toata treaba a eșuat deoarece eu fiind în Germania, iar colegii mei aici nu ne-am înțeles la o strategie corespunzătoare.

— Când ai revenit în România?

— M-am întors în 1994, când am simțit că va fi o schimbare. Ziarul *Timișoara* exista din 1990 și l-am preluat la rugămintea lui George Șerban în mai 1995. Eu pe vremea aceea mă ocupam cu stații de televiziune Grundig și câștigam foarte bine. Era vorba să ne asociem mai mulți și să salvăm ziarul care era amenințat de faliment. Până la urmă l-am preluat singur și m-am înghătat la muncă. Am vrut să-l pun pe picioare, pentru că dacă le donam cele 70 de mii de mărci și nu făceam nimic, peste un an tot s-ar fi ales praful de el. Așa că am devenit patron. Acest ziar a devenit amanta scumpă a vieții mele, pe care o întrețin și acum și în care am băgat un milion de euro. Datorită acestei activități am avut unica recunoaștere adevărată a vieții mele, și anume, am primit de la Majestatea Sa Regele Mihai o distincție: Medalia Regele Mihai I pentru loialitate.

Am menținut ziarul pe linia editorială impusă de Societatea Timișoara în cele 13 puncte ale Proclamației de la Timișoara timp de 18 ani, dar din păcate, din motive financiare și datorită sănătății mele precare va trebui să fac curând o ofertă publică. A fost ceea ce am simțit că trebuie să fac pentru orașul meu natal. Am vrut să pun umărul și mi-am sacrificat mijloacele financiare.

— Pentru tine sunt importanți bani?

— Nu sunt importanți în sensul căpătuirii. M-am ocupat să-i fac, dar nu am ezitat niciodată să-i folosesc pentru scopuri pe care le-am considerat justificate social sau pur și simplu umane. Asta nici nu mă amărăște acum. Ce mă amărăște este faptul că sănătatea nu-mi mai permite să-i recuperez. Dacă aș avea destul timp, i-aș recupera cu siguranță. Nu-mi pare rău de ce s-a dus, dar aș fi vrut ca înainte să mor să-i pot lăsa ceva nepoatei mele, Cristina.

— Te consideri înfrânt în inițiativa ta?

— Nu mă consider înfrânt, pentru că nu mi-am trădat idealul, dar uitându-mă acum la tot ce se întâmplă, am sentimentul amar că munca mea a fost inutilă. A fost o luptă aproape singulară. Privesc cu tristețe înapoi și îmi este milă de ce mai trebuie să îndure țara asta.

— Ce ar trebui să se întâmple acum ca să fie restabilit echilibrul politic?

—Primul meu răspuns ar fi: anarhia. La ce se întâmplă acum în țara asta, cred că ar fi nevoie de niște mijloace care să restabilească o anumită etică politică. Țara asta a fost cu consecvență devalizată timp de 20 de ani de către un grup restrâns care a adus-o într-o stare rușinoasă. Acești oameni ar trebui pedepsiți exemplar. Timișoara poate va deveni în 30 de ani cea pe care mi-o doresc eu, dar deocamdată perspectiva este foarte întunecată.

—*Unora, și probabil că și nouă la vremea noastră, plecarea din România ni s-a părut atunci soluția momentului, fără a ne gândi prea mult că plecând va trebui să și ajungem undeva. Tu ai o istorie frământată a emigrării. Ce ți se pare relevant acum?*

—Eu consider că nu este suficient doar să pleci. Este la fel de important și să "ajungi", să fii acceptat și să reușești să te integrezi în noul mediu. În mod ideal, plecarea dintr-o țară trebuie făcută până la vârsta de 15 ani. Atunci se încheie prietenii pe care n-o să le mai întâlnești niciodată. Prietenii adevărate ți le faci până la bacalaureat, sau cel mai târziu în primii ani de facultate, când încă nu începi să te agiți pentru carieră. Viața de acumulare este până prin clasa a zecea, când o iau hormonii razna (râde). Cine pleacă mai târziu nu se mai aclimatizează niciodată. Astea sunt rădăcinile adevărate. După aceea integrarea devine tot mai dificilă. Eu am plecat din Timișoara la 28 de ani.

Experiența mea îmi spune, cu toată deschiderea pe care am avut-o, că pe măsură ce ești mai înaintat în vârstă, sincronizarea la un nou sistem este tot mai anevoioasă. Câteodată mă trezesc gândindu-mă ce bine ar fi fost dacă aș fi trăit la Timișoara în perioada interbelică. Atunci aș fi rămas aici și m-aș fi dezvoltat într-un sistem relativ normal.

—*Ai putea să definești mobilul fiecărei plecări, formația ta emoțională în momentele acelea?*

—Mobilul plecărilor mele se datorează în mare parte firii mele de răzvrătit. În prima instanță, în 1969, nevoii de a mă elibera de urmărirea Securității, și mai apoi, în 1974, senzației că nu mai funcționez optim în acel sistem. În afară de asta se instalase o psihoză în masă a plecării. Plecarea din Israel a fost, din păcate, dictată de considerente familiale. Mi-a plăcut în Israel și dacă aș fi stat puțin mai mult, cu siguranță că rămâneam acolo. Acolo am avut sentimentul că sunt dorit.

—*Se datora acest sentiment afinității etnice?*

—Cu siguranță, în subconștient. Evreii au avut avantajul că fiind un popor exilat au trebuit să fie mereu foarte solidari, iar instinctul de supraviețuire le-a dezvoltat inteligența. Acolo toți veniserăm de undeva și cu toții aveam nevoie unii de alții.

—*Întoarcerea în România a fost o hotărâre definitivă?*

—Nicidecum. Dacă nu aș fi fost deja angajat bine cu ziarul, eu mai mult ca sigur că în anul 2000 — când am fost eliminați de pe piață cu firma mea de televiziune prin cablu, prin metode complet ne-etice —, plecam din nou. Nu neapărat în Germania, dar în țări mai calde, și aș fi rămas și cu mulți bani. Eu n-am fost un tip comod, întotdeauna mi-au plăcut începuturile, așa că mutarea dintr-un loc în altul nu reprezenta o problemă.

—*Cât este de important să știi că e nevoie de tine?*

—Pentru mine asta e sensul vieții. Să

faci ceva util, care să-ți facă și plăcere. Să aibă efect și să ți se recunoască. Să primești înapoi măcar un pic. Eu mă mulțumesc cu puțin, iar faptul că sunt nefericit îmi arată că nu am primit destul.

—*Crezi că există o măsură aici?*

—Nu, nu există, dar eu sunt mai pragmatic și îmi place să cuantific și să-mi caut căile ideale. Cred că și alți oameni ar fi fericiți să facă ce le place. Problema aici este că foarte mulți sunt înnebuniți de aspectul material. Ei nu-și dau seama că nu acolo stă fericirea, în actul cumpărării, ci într-un anumit tip de acțiune care să-ți procure satisfacții.

—*Cât e de important pentru tine să fii plăcut, acceptat, iubit?*

—Hai să-ți spun o poveste. Odată, demult stăteam de vorbă cu prietenul meu Rainer Schwinge, cu care am colaborat la o serie de filme. La un moment dat, el mi-a spus că altruismul meu este, de fapt, o formă mascată de egoism. Că tot ce fac eu cu acțiunile mele de ajutorare nu este decât să-mi cumpăr acceptare și iubire. M-am gândit foarte mult la ce a spus el atunci și cred că are dreptate. Sigur că vreau să fiu iubit și acceptat și că acțiunile mele sunt dictate de această necesitate.

—*Asta se află într-o oarecare contradicție cu un alt aspect al personalității tale. Tu ai mult umor și un mod foarte direct de abordare, care câteodată rezultă în, hai să le zicem, gafe. Aș vrea să știi dacă aici este vorba de candoare sau de strategie.*

—Este departe de mine gândul de a face rău cuiva cu vorba sau cu fapta și cu siguranță intenția mea nu este de a răni pe cineva. Dacă așa ceva se mai întâmplă este mai degrabă o dovadă de neatenție. Pe de altă parte, mai sunt și împrejurări în care intervine simțul meu moral și atunci eu judec anumite situații în conformitate cu acesta. Firește că asta poate fi o chestiune subiectivă. Apoi mai există și principiul autoapărării, unde am învățat devreme că cea mai bună armă este adevărul.

—*Ești un tip ranchiunos?*

—În nici un caz. Sunt căpos, dar mereu deschis spre concesi, spre a salva o relație sau o prietenie. Am nevoie de prieteni.

—*Ce înseamnă prietenia pentru tine? Care sunt implicațiile ei?*

—Prietenia este o simbioză în care toți participanții se simt bine. Uite cum stau eu cu tine acum, aici. Pot să spun ce vreau, pentru că știu că mă cunoști destul ca să nu mă interpretezi greșit. Când cunoști pe cineva de mult timp dispar toate inhibițiile și ai libertatea de a fi tu însuți. Pentru mine prietenia implică sinceritate, încredere și fairplay. Între doi prieteni nu poate să apară o situație de nerezolvat. Între doi prieteni orice se rezolvă. Aceste prietenii sunt rare. Cred că nici un om nu are mai mulți prieteni decât degetele de la o mână. Schwarz (Gheorghe Calboreanu, n. red.) a fost un astfel de prieten. Asemenea pierderi sunt de neînlocuit. Cu Schwarz am trăit multe lucruri. Ne ciondăneam din când în când, dar ne-a legat o prietenie sinceră. Ne asemănam mult. Îi plăcea să aibă prieteni și era complet lipsit de materialism. Schwarz a fost un om mândru și altruist.

—*Și foarte discret în dorința lui de a face bine.*

—Și acum mai am câteodată impresia că-l văd pe stradă pe bicicletă.

—*Ți-e frică de moarte?*

—Nu mi-e frică, dar mă deranjează ideea neajutorării în fața morții. Decât să am o agonie prelungită, aș prefera să termin

povestea cu un singur gest. Dacă mi-aș fi cumpărat un avion, așa cum am vrut atunci când aveam un milion de euro, acum aș ști care ar fi gestul.

—*Eu am impresia că tu ai atins un deziderat esențial pentru cineva care parcurge o asemenea experiență. Eu, pe un parcurs asemănător, am constatat că atunci când ești confruntat cu iminența morții, scopul realist nu este acea seninătate plutitoare sau liniștea interioară, care să-ți pună zâmbetul pe buze, ci că acceptarea devine factorul care-ți face viața posibilă. Acesta a fost un proces sau te-ai trezit într-o bună zi că asta e situația și nu alta?*

—Trebuie să accepți repede situația, pentru că altfel nu ai nicio șansă. Eu am avut mereu un înger păzitor. Când m-au operat de stomac la 18 ani, mi-au spus că este imperativ să duc o viață cât mai regulată. Timp de mai bine de 40 de ani nu am făcut nimic din ce mi-au spus doctorii și n-am avut nici măcar o gripă, până în 2007 când am făcut un infarct. În septembrie 2010, când am aflat că nu mai am mult de trăit mi-am făcut destul de repede toate planurile. Eu sunt ateu. Era deja clar că voi fi incinerat.

Asta urma să fie datoria lui Schwarz. Această acceptare nu a fost un proces, ci s-a produs aproape instantaneu. Am avut o scurtă fază de revoltă când m-am întreb: "De ce eu?", pentru că după părerea mea am făcut întotdeauna numai bine. Acum trăiesc în prelungiri, pentru că doctorul mi-a dat maximum doi ani.

—*Ai regrete?*

—Acum, dacă ar fi s-o iau de la început, nu aș face multe lucruri altfel, dar aș fi vrut să fi fost mai util. Regret că n-am rămas cu Birgit, prietena mea din Germania, și nu am făcut copii. Cred că asta este o cale naturală prin care viața te ajută să nu devii frustrat.

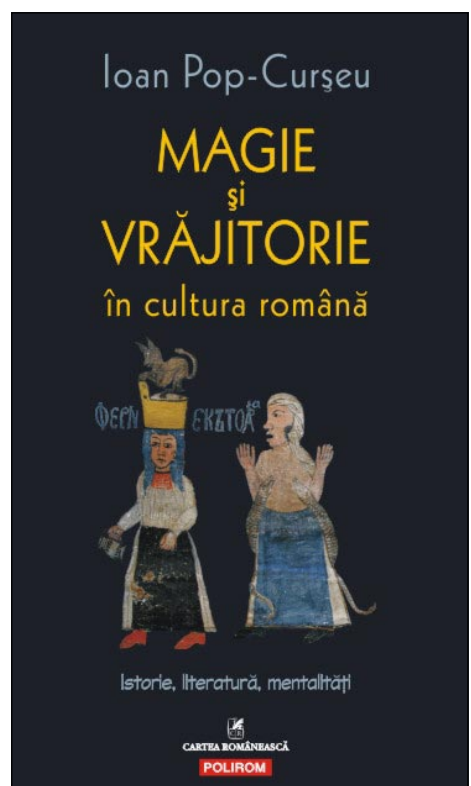
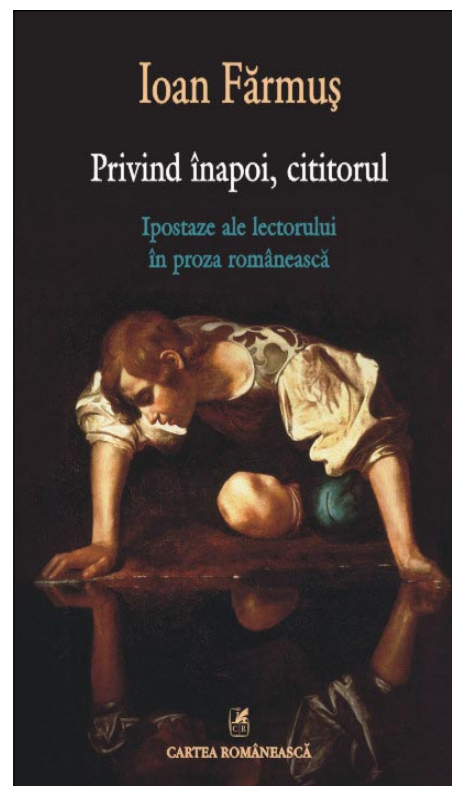
—*În ce crezi tu, Oscar?*

—Cred în prietenie, în acțiunea utilă și într-o anumită lege a compensației conform căreia răul se plătește cu rău și binele cu bine. Viața e frumoasă.

Timișoara, 24 - 26 septembrie 2012

Interviu realizat de
ADRIANA CÂRCU

ORIZONT A CITIT

CE SUNETE / ZGOMOTE VA DERANJEAZA?

DUȘAN BAISKI

Bună întrebare! Ce sunete/zgomote mă deranjează? Felicitări pentru cel care a avut ideea unui asemenea sondaj! În funcție de răspuns, psihologul din umbră va pune diagnosticul de rigoare: asta-i normal, asta-i cam dus cu pluta, asta-i de-a dreptul psihopat, nebun etc., etc. Păi care-o fi etalonul omului normal pe lumea asta? Sau ca și-n bancul cu democrația asta de doi bani: normali/democrați sunt doar cei tari. În rest, suntem cu toții pe de-alăturea... Deci. Mă deranjează zgomotele produse de extazul câștigătorilor în alegerile politice, în așa-zisele concursuri literare și, la urma-urmei, în alegerile din cadrul U. S. R. (vorbesc, în cazul de față, de cele din Uniunea Scriitorilor). Altfel spus, mă deranjează zgomotele junglei umane, în care haita cea mai tare învinge.

În calitate de... posibil pacient, mă deranjează manelele (că tot zgomot sunt), bașii boxelor audio ale vecinului de la parter (de care nu poți scăpa cu o pernă pe urechi, ci doar pe gură...), lătratul politicienilor, râgâielile în public ale mâncătorilor de semințe, schimbul de chițcăieli reciproc lingusitoare, sirenele de pe mașinile poliției și salvării, gălgâiala gazului de șist la robinetul de la bloc, foșnetul bancnotelor primite pe nedrept... Dar cel mai mult mă deranjează tăcerea scriitorilor, care tot sunet/zgomot este.

LIVIU PETRU BERCEA

Am fost, pentru un timp, "clientul" doctorilor la etajul 9 al Spitalului Județean. Nefiind o situație deloc fericită, orice sunet sau zgomot devenise pentru mine o adevărată tortură, de la pașii asistentelor care tăcăneau cu insistență pe cimentul coridoarelor, până la scârțâitul roților de la târgi sau cărucioare. Nu cred că s-a inventat însă ceva mai sinistru și mai stresant decât sirena Salvării, căreia atunci i-am descoperit "deliciile" sonore, făcută parcă să-i "amenințe" și pe cei care o aud, nu doar pe cei care îi transportă. Sunetul strident al acesteia, însoțit, uneori, de luminile girofarurilor, confirmă, de fiecare dată, că s-a întâmplat ceva rău. Îl auzeam de nenumărate ori, vestind alte și alte tragedii. Se înălța, amplificat parcă de spațiu, ajungând la urechile mele, zi și noapte...

După un timp, am părăsit apartamentul în care locuiam de zeci de ani, mutându-mă într-o zonă pe care o consideram "liniștită". Un pic de verdeață, când ieșeam din limitele noii locuințe, îmi schimba percepția despre oraș... Zilele (mai ales cele de sâmbătă și duminică) mi-au fost însă invadate de sunetele seci ale pieselor de rummy, care veneau, invariabil, la sfârșit de săptămână, dintr-o curte vecină, iar nopțile cu insomnie le petrec în ecourile partenerilor patrupezi din curțile înconjurătoare, cei pe care îi apără o devotată a dreptății din România – Paula Iacob, care se pare că a uitat logica juridică pe care o învățase la facultate.

În sfârșit, "dialogul", uneori, cu stomatologul, se însoțește cu sunetul unei freze de specialitate, care îmi pătrunde, ca un burghiu, până în creier. Prezența profesională a niciunui medic nu mi-a creat confort, dar cred că stomatologii ar câștiga întreaga mea stimă (și nu numai a mea) dacă

și-ar domestici sonor sofisticatele mașinării cu care își împodobesc cabinetele.

Încolo, toate bune. Suport orice ton ridicat, manea sau răcnet...

MANOLITA DRAGOMIR-FILIMONESCU

Tot ceea ce lovește în mod neplăcut auzul și bunul simț. Sunt atât de multe sunete care ne agresează viața de nenumărate ori... Nu mă gândesc la ele, de fapt, decât în momentele în care apar în existență ori revin repetat pe parcursul zilei. Din fericire, în locuința mea este bine și liniște în cele mai multe ocazii, dar asta nu exclude lucrările stradale, sunete ciudate și totuși așa de cunoscute precum scrâșnetul metalului care este lovit ori tăiat, sunete ușor de recunoscut și greu de suportat totuși, deși mental știi foarte bine că ele nu pot fi evitate, sau spargerea asfaltului care ți se înfige în auz și te lovește, ca și sunetul cunoscut al mașinii de gunoi care te trezește feroce. Sirenele salvării care brăzdează orașul aducându-ți mereu aminte că granița dintre normalitate și accidente ori boli este foarte fragilă și se poate așeza după cum hotărăște soarta pe orice coordonate ale vieții. Te gândești mereu la firul de ață care ține uneori sau nu când ai de trecut prăpastia, chiar fără s-o știi.

Inevitabil, voi pune pe lista mea muzica dată la maxim în diverse spații în care ți-ai dori liniște cu tot dinadinsul, ori mașinile care emană răcnete de tot soiul prin ferestre ostentativ deschise, mai mult sau mai puțin muzicale, dar istovitoare prin forța distructivă. Unde am să mă opresc oare cu lista aceasta atât de supărător de prezentă în viața mea și a celor din preajmă?

Oricum, acest titlu, care părea jucăuș la prima vedere, se dovedește necesar de explicat ori de conturat, căci face parte din viața noastră și binele și răul și un lucru este sigur, că stresul indus, voit ori nu, este de evitat. Zgomotul format din sunete și stridențe ne invadează în cotidian, acoperind bătaia vântului și cântecul păsărilor ori pe acela al greierilor, prezențe atât de liniștitoare ale existenței noastre dacă li se permite să se facă auzite în imediata noastră apropiere a spațiilor verzi citadine. Suntem ceea ce acceptăm să devenim într-o lume invadată de rețele de toate soiurile, de lipsa de grijă a celor din jur care se agresează, cu orice risc, pe ei și pe semenii lor deopotrivă. Suntem o posibilă stavilă în calea distrugerii sistemului nostru nervos și mai depinde încă de noi să educăm și să ne autocontrolăm pentru ca existența noastră cea de toate zilele să nu se transforme într-un coșmar asumat.

CRISTIAN GHINEA

Mă uit peste umărul tânărului meu coleg care, concentrat, se apleacă asupra a ceea ce pe vremuri se numea "masă de montaj", înlocuită azi de un banal calculator, cu ecranul multicolor împărțit în tot felul de parcele, care-ți arată câte-n lună și-n stele. Gestul pare mai important ca de obicei: undeva în împrejurimile urbei avusese loc un teribil accident rutier, iar el, tânărul coleg și vajnic televizionist, ajunsese primul la fața locului. Conștient fiind că bătaia se câștigă la montaj, în momentul deranjului meu, omul tocmai lucra la efectele dramatice

ale carambolului, punând în capul știrii, așa, pentru mai mult dramatism, sirena sfâșietoare a ambulanțelor, semnal care avertiza orice telespectator inert, care probabil zace în fotoliul de acasă, că "e de rău".

Provocat de tăcerea solemnă ce se lăsase în încăpere, spiridușul ireverențios care și-a făcut sălaș de jumătate de veac undeva în apropierea urechii mele stângi, începu să mă ispitească, așa cum o face de obicei, când vrea să ște zăzanie din senin. Așa că repetai și eu, cu zâmbet machiavelic, șoapta spiridușului: "Da' fără sirena ambulanței nu poate?" Colegul continua să butoneze, imperturbabil, mișcând cu atenție niște manete virtuale pe parcelele alea colorate, de care făceam adineaori vorbire. Apoi, brusc, îl văd cum înțepenește, apoi se întoarce cu încetinitor spre mine, de parcă i s-ar fi înfipt o săgeată în spate. Știți, ca-n filmele alea vechi cu cowboy și indieni, când șeful convoiului de căruțe, pline ochi cu coloniști, primește o săgeată în spate de la un indian pitit pe dealuri, care-i curmă astfel marșul neobosit spre Vest. "Cum să nu pun sirena ambulanței?!", mă fixează năucit, pe deasupra ochelarilor cu ramă îngustă, mai tânărul prieten. "Uite așa, pui accidentul, alea-alea alea, poliție, victime, smurduri, dar fără sirenă în capul știrii!", continui eu să-i fac pe plac spiridușului ireverențios, auzindu-l cum chicotește cu nerușinare în dreptul urechii mele stângi.

Interlocutorul pare că nu înțelege o iotă, cască gura să spună ceva, precum șeful convoiului cu săgeata înfiptă-n spate, din vechile westernuri alb-negru, dar nu poate articula nimic și se prăbușește... în el însuși. "Păi.. atunci n-avem știre!" – reuși el să se exprime, într-un târziu. "Cum n-ai, bre?" – continuai eu, mimând inocența, "ai cea mai mare chestie, ce-ți mai trebuie sirena ambulanței, nu vezi că toate accidentele date

la toate televiziunile, încep tot așa, cu sirena asta enervantă?! Zi-i ce ai de zis și fără uau-uauul ăsta care mă scoate din minți!"

Omul însă intrase în faza de negare: "Nu! N-am sirenă, n-am nimic, nici nu se dă pe post"! Iar eu contiuni, sadic, schimbul rapid de replici, ajuns la faza de uppercut: "Să zicem că n-ai prins ambulanța, dar în rest ai totul. Ce faci, mai pui odată ambulanța să facă uau-uau?! Dai reluare, pui o sirenă de la arhivă?" Colegul devenise însă o stâncă de neclintit: "N-ai sirena ambulanței, n-ai nimic, restul nu contează". Și cu asta, basta.

De atunci, de câte ori văd la TV știri cu accidente care încep negreșit, – toate! – cu hăulit mașinilor de intervenție, zâmbesc la gândul acestui dialog imaginar purtat cu un coleg imaginar în studioul de televiziune real unde lucrez, mascându-mi cu grijă aversiunea față de "sirenele" de orice fel. În timp, i-am dat dreptate personajului născocit așa, mai în glumă, mai în serios. Tot ce faceți pe lumea asta, dragii mei, faceți cu toate sirenele pornite! Ați făcut o donație, porniți sirenele! Aveți o inițiativă în instituția unde lucrați, porniți sirenele! Vă iubiți peste măsură șefii, porniți sirenele! Te crezi deștept, frumos, ai un palat de construit, ți-ai tras mașina ultimul răcnet, ai făcut shopping la Dubai în vacanță – să știe toată lumea, dă sirena la maximum! "N-ai sirena ambulanței, n-ai nimic, restul nu contează", că bine ziceai, dragul meu coleg imaginar. Altfel, nu există!

DAN NEGRESCU

Încep prin a mărturisi că prezenta interogație ar putea reprezenta (și reprezintă, din punctul meu de vedere) stadiul horatian al lunarei inchiziții orizontale (*inquisitio* – cercetare), căci vizează fireasca latură iritabilă a scriitorului, mai ales că, parafrazându-l pe Flaccus, nu doar poeții sunt un *irritabile*

genus, ci condeierii în general; oamenii, până la urmă.

Nu voi intra de data aceasta în etimologiile termenilor, nefiind foarte relevante; cu toate acestea, demonul mă face să observ că *sunet* e latin (*sonitus*), pe când *zgomot* e slav, ceea ce îmi amintește de o interesantă și incitantă observație a lui G. Călinescu, referitoare la vocabularul românesc: "Fondul slav (slav și vechi bulgar) izbește numaidecât prin sunete gângăvite, gâfâite, sumbre, de un grotesc trist, prin culoarea grea care duce de obicei la vorbirea \neaoșă\... vocabularul de origine slavă exprimă pierderea demnității umane, inegalitatea,... umilința, necesitatea" (*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Minerva, București, 1982, p. 8). Cu totul altfel stau lucrurile în ce privește "situarea omului pe pământ și sub astre, ca ființă liberă, civilă, cu instituții și viață economică elementară", căci toate acestea "intră în zona latină". (ibidem).

Acceptând că astfel stau lucrurile, indiferent că ești călinescodul sau călinescolatru, căci istoria oricum n-o mai poți schimba, s-ar părea că zgomotul ar trebui să enerveze, pe când sunetul să încante; e o capcană!

Dacă abordăm, spre pildă, domeniul muzicii, cel mai tributar sunetului, și pornim de la definiția dată de profesorul Marius Chicoș Rostogan: "Muzica iaste aceea care ne gâghilă urechile într-un mod plăcut", vom constata că nu întotdeauna "gâghilatul" e plăcut, deoarece intervine elementul interpretativ (de unde și justetea interogației inițiale); ceea ce mă enervează profund este interpretarea neadecvată a unei bucăți muzicale (instrumental sau vocal), deci sunetul fals, neconform compoziției; nu mai pun la socoteală compozițiile cu efect dezechilibrant asupra purgației sufletești; liniștitor însă e faptul că, spre deosebire de domeniul nostru, cel literar, în care gașca circumstanțială are efect decisiv, în cel muzical interpretativ clasic fentarea este exclusă; ca atare și enervarea-mi e trecătoare.

Mă enervează și sunetul unui discurs vădit nesincer, felatoriu; în acest context și discursul politic care nu reușește să respecte definirea politicii ca artă de a minți sfruntat, însă credibil; devine enervant prin disprețul față de auditoriul (s)electiv. Mă enervează sunetul ifoselor civile (pe cele militare le-a rezolvat Plautus în *Militarul fanfaron*) televizate, de tipul "nația asta română s-a supus romanilor, turcilor..." și alte tâmpenii cu pretenții. Mă enervează sirena ambulanței, a pompierilor, a poliției pentru că nu anunță nimic bun. Mă enervează uguiatul golumbilor dimineața la 5, pe balcoanele demenților care confundă logia cu ruralele cuibare sau cu defunctele avicole.

Mă enervează, ciceronian vorbind, *inanis sonitus verborum*, înșirarea fleacă de vorbe, specifică multora, incontinența verbală. Pe lângă sunetul sirenelor (nu cele marine), un altul, artizanal, care mă enervează, este cel al bormașinelor sfredelind pereții de beton armat; chiar și în afara orelor de liniște; cel al "burghiului" stomatologic, indiferent de simpatia medicului; apoi, sunetul de fierăstrău electric, care-ți "taie timpanul".

Mă enervează crunt sunetul de câine bătut sau cal biciuit și, în egală măsură, expresia "biciuit" sau "bătut cu sălbăticie" când, în fapt, sunt "cu omenie", căci sălbăticienile, adică silvaticele nici nu bat, nici bici nu au. Mă enervează superlativ sunetele bețivilor, istericilor și ale mitocanilor (râgăitul public). Mă enervează sunetul muzicii (ce film frumos...) în majoritatea

magazinelor, localurilor și mașinilor din România, mereu excesiv și de prost gust, mârănesc.

Dar, spre a nu lăsa impresia unui la-tinist... (e)nevrotic, nici măcar a unui prozator similar, voi înceta înșirarea propriilor enervări, precizând că despre zgomote nu mă voi confesa căci, pur și simplu, în cazul sunetelor enervante, le fac trecerea de la "zona latină" la "fondul slav". Adică, mă... enervează sunetele devenite zgomote și zgomotele cu pretenții de sunete.

Și totuși, o asociere slavo-latină de succes există: "zgomotul și furia".

LAURENTIU NISTORESCU

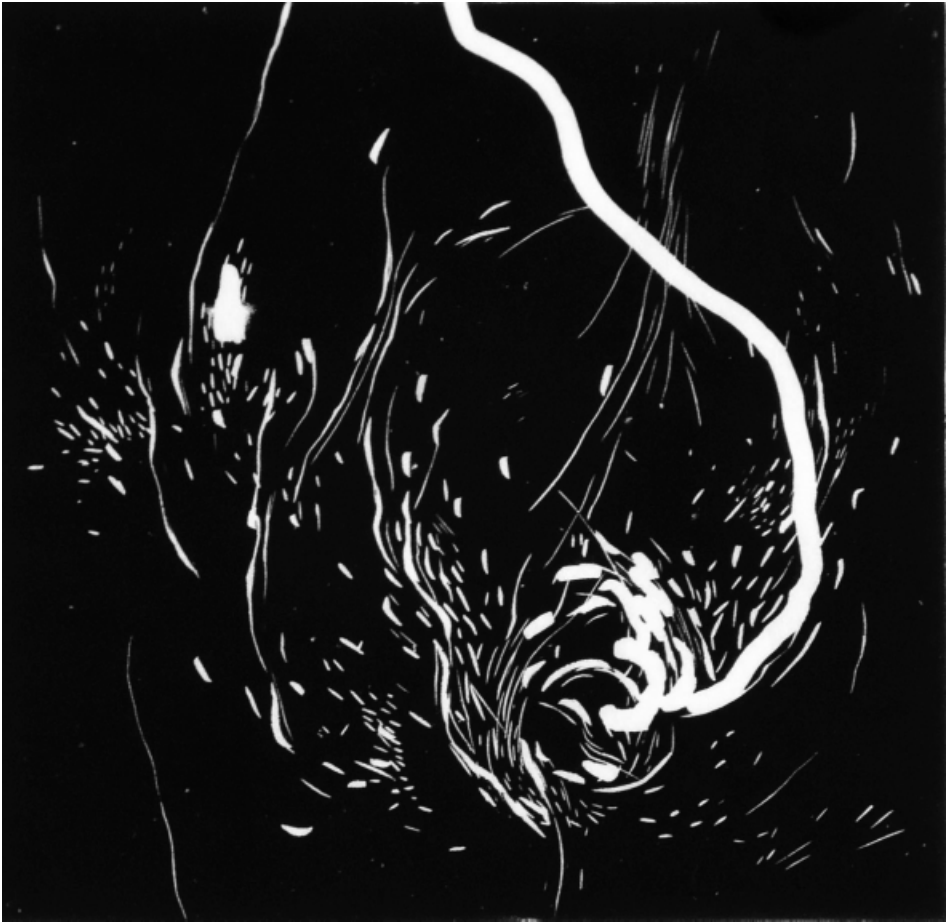
N-am înțeles niciodată prea bine de ce picătura așa-zis chinezească, aceea lăsată să picure la distanțe mari de timp, pe coloana sonoră a unei tăceri *in profundis*, e considerată un mijloc de tortură. Și nici de ce i se spune chinezească, ea, picătura, întruchipându-se în absolut același mod pe toate meridianele și toate paralelele globului, indiferent de rasă, sex, etnie, religie sau grosimea dosarului la DNA. Sunetul picăturii căzând așa, solitară, e de o frumusețe aparte: îți dă șansa să vizualizezi cu ochiul interior (desigur, dacă nu-ți sună mobilul în mijlocul reveriei, dacă piuitul calculatorului nu te anunță că cine știe ce agenție de presă mai are ceva *senzațional-uluiitor-șocant-și-de-necrezut* să comunice lumii sau dacă mama soacră nu năvălește să-ți comunice părerea ei despre detergentul pe care soacra arhetipală, cea din reclame, îl promovează cu bigotism) momentul-prim al apariției lumii. Care nu putea fi, în nici un caz, însoțită de o detunătură. Nu! Lumea a venit pe lume pe șoptite: întâi un strop singular, apoi, după câteva infinități, al doilea, apoi al treilea și așa mai departe. Când a făcut și omul ochi, ploaia deja torențial – o altă melodie de de-a savuratelea, câtă vreme nu e fredonată în sezonul musonic și ploaia e chiar ploaie, nu amnezia acvatică a vecinului de deasupra scurgându-se peste tine ca sentimentul de *mai-am-de-achitat-o-factură*. Sunetul picăturii singulare e plictiseala tăcerii de ea însăși, e melodia de dinainte de începutul concertului (evident, după ce ai pătruns în sală și viitorii candidați, îndrăgostiți peste noapte de toate arpegiile posibile, și-au îndeplinit ritualul de a te saluta ca să știi că și ei sunt iuuu...bitori de cultură), e forma amorfă a gândului pe care-l vei conștientiza în femtosecunda următoare. E o chestie.

Dacă chiar voiau să tortureze auditiv, sadicii istoriei ar fi lăsat să se audă râgăitul țevii care anunță că apa s-a terminat tocmai când te-a cuprins sughitul și ți-ar fi prins bine o înghițitură

MIRCEA PORA

Pe la sfârșitul primăverii m-am gândit, cuprins de o ciudată îmbătăre, că vara ce urma să vină va fi o înșiruire de zile, ce-și vor merita cu prisosință calificativul de "zile de vrajă". Evident, aici în România. Îmi imaginam diminețile răcoroase, cu aer curat, vibrant, păsări guralive și chipuri proaspete de oameni când, pensionar fiind, împăcat cu realizările vieții, te duci peste drum după cornuri, lapte bătut, iaurturi, iar dacă e vineri și după "Renașterea", unde, pe lângă programul T.V. pentru săptămâna viitoare, de regulă, plin de plăcute surprize, poți vedea, printre altele, și care sunt cele mai recente despărțiri definitive.

Pe urmă, cu pași neauziți, sosesc orele fierbinți ale zilei, ceainicele în febrilă fierbere, aducând cu ele moleșeală, destindere

a mușchilor, predispoziție spre visare. Te gândești, spre exemplu, la Michelangelo, Ohaba, la rapidele cu mers de personal dar și la faptul că ani și ani de zile ai fost profesor, ai trăit cu spaima "brigăzilor nulo-inspectoriale", cu sila întocmirii unor hârtii, numite documente, perfect inutile, că ai defilat cu elevii, strigând lozinci în care nu credeai, că acasă te așteaptă o nevastă acră, dublată de o soacră remarcabilă.

Dar iată că vipia trece, se duce ca un abur, ca un stol înghițit de dunga norilor și, de undeva, tu-ți zici că dintr-un loc de taină, coboară amurgul, clopot ușor întunecat, când fiecare vieteate-și caută pijamalele, își ia pastilele, pentru a intra cât mai lin pe culoarul misterios al nopții. Totul se potolește atunci, blocurile devin adevărate partituri muzicale, topindu-se-n blândețe, parcurile, adevărate acvarii, prin care nu înnoată pești, ci stele, prin minune devenite mici, umane. Un adevărat "climat de vrajă", o barcă ce se leagănă pe undele insonore ale liniștii.

Dar iată că, exact pe la începutul verii, a perioadei ce mi-o doream "de vrajă", administratorul blocului, om pozitiv, eficace, ne anunță că imobilul va fi "anvelopat". De aici încolo, închidem un album și deschidem un coșmar. Primele stridențe, un fel de gloanțe trase direct în timpan, și-au făcut simțită prezența, odată cu montarea schelelor. Concomitent încep sudalmele, rafalele de "bă" și "mă". Nu se lasă mult așteptat nici momentul intrării sfredelelor în acțiune, mai exact în luptă dărză, încrâncenată, cu pereții de beton. Senzația rezultată de aici nu e doar distrugător auditivă, ci și de zguduire irațională a bietului creier.

Dar se pune acum stringent întrebarea... ciocanele, care trebuie să sfărâme, să macine, să remodeleze, chiar vor sta de-o parte, ca niște poezii uitate, scrise pe la începutul veacului trecut? Nici vorbă, ca niște tocătoare de viață vor intra și ele în acțiune. La orice oră vor mănuiorii lor. Pe acest teren al "remodelărilor", de care vorbeam, mai intervine ceva. Unii colocatari vor să-și transforme apartamentul, nenorocitul apartament de bloc, într-un castel. Astfel că mănuiorii de sfredele, pikamere, ciocane, dălți, vor fi convocați la o nouă repriză de lucru și, evident, de ravagii sonore până la ore târzii. Mi-au rămas din acest episod al

"anvelopării", în memorie, acele lovituri de ciocan, baros, poate măciucă neolitică, care parcă luându-și avânt din slăvile cerului izbeau părți ale blocului cu intenția de a scufunda totul în pământ. (În regim onomatopeic, anveloparea ar putea fi redată astfel... Bhummm... tramm... pocccc...trosc.... vrummm... bummmh).

În sfârșit, după vreo cinci săptămâni, clasa muncitoare cu schelele ei cu tot, a plecat. Nu ca un stol pierdut sub dunga norilor, ci ca un coșmar ce te face să cochetezi cu casa de nebuni. Dar zgomotele, au plecat și ele?... Nu, nici vorbă, căci au rămas, în principal, cele permanente, ale străzii. Aici, cei mai toxici sunt motocicliștii. Marii și simpatici nebuni pentru cei mai mulți, mie, categoric antipatici. La "stopuri" și sub geamurile mele sunt asemenea instalații, teribiliștii cu cască, demonstrativ sau mai știu eu din ce motive, ziua, dar mai cu seamă în plină noapte, își turează motoarele pe care le au sub ei exasperant, făcându-i și pe morți să tresară din somn.

Cei cu mașini sofisticate, cei ce nu arareori încurcă alfabetul, stând la aceleași stopuri, ce să facă și ei?... Fie ziua, fie noapte, pun la maximum muzica țâșnită din radiourile bolizilor lor. Să se audă, frate, o populară, o manea... Dar muzică transformată în coșmar poți asculta și de la vreun hotel unde se derulează o nuntă, de la orchestrele și vocile aberante ce rag la "Festivalul Berii, al Vinului, etc"...

Nu arareori, cu precădere noaptea, grupuri de indivizi, odată și odată, cu zece la purtare, cum altfel, provenind de la vreo discotecă, bar, distinsă petrecere privată, vorbesc tare, urlă, izbesc în pubele, bun înțeles, înjură, căci doar ale lor sunt atunci străzile, piețele, ce să zic, întregul oraș. Mai intră la socoteală și alcoolicul chiuitor, al cărui glas, chiar după masa când vrei să te odihnești puțin, tabără peste tine.

Pe un alt plan poate exista și "bebelușul" sâcăitor care mereu vrea ceva... apică... brânzică... pâinică... etceterică... România, ca o simplă concluzie, rămâne în bună parte o țară a zgomotului primitiv. Contribuie la asta și faptul că nu puțini dintre conaționalii noștri sunt realmente prost crescuți... Ce zgomote mă deranjează?... Oferta e mare, rămâne să alegi...

EXTAZ PE SEC

ALEXANDRU BUDAC

Când corectez lucrările studenților și dau peste câte unele care încep cu virgulă între subiect și predicat sau cu formule de genul "Odissea a fost scrisă de Homer și este una dintre marile capodopere ale literaturii universale" știu ce mă așteaptă. Divagații disperate, rezumatul rezumatelor, cronologii fabuloase, amintiri de la bac, Eminescu, absolut, Ulise la cârma șalupei. Din fiecare frază pe lângă subiect răzbate o implorare menită să înduplece pixul roșu. Sunt lucrările ce-mi provoacă dileme morale. Hamlet pe marginea gropii meseriei mele, țin în mână hârca didactică. Să-i dau sau să nu-i dau nota de trecere? Atâta zdroabă merită cumva recompensată. De aceea, prefer expunerile oneste, cum ar fi această interpretare la un faimos moment din *Madame Bovary*, de altfel perla preferată din scurta mea experiență la catedră: "Ema și Rudolf se despart în tropotul unei redingote albastre." Măcar aici descopăr poezie originală, munca de un semestru îmi este răsplătită din plin, iar cursul lui Nabokov pe Flaubert și-a găsit concizia cuvenită.

Am trăiri similare când deschid cărțile unor debutanți, și nu numai. Aud gargara din primul paragraf. Descrieri de natură ambițioase, epitete de școală primară, concepte cețoase, detalii contradictorii, genuflexiuni teoretice, contorsionări introductive elaborate în speranța că te vor transpune mai iute în atmosferă. Scriitorii care nu renunță la "adevăr", "ființă", "existență", la abisuri, puturi și tranșee ale sufletului și la tot felul de sintagme folosite cu aproape două veacuri în urmă de poezii ratați înainte să sară de pe pod cu bolovanul de gât reprezintă o categorie aparte. Ei își închipuie că viața și cugetările lor sunt atât de interesante, încât trebuie împărtășite planetei în detaliu, pe cât mai multe pagini. Au, cum spunea bancul de odinioară cu inginerul și câinele, privirea inteligentă, dar nu se pot exprima.

Adina Dabija a primit mai multe premii pentru poezie. Scrie dramaturgie, practică medicina chineză la New York și, întrucât trăim în epoca CV-urilor – numărați, numărați, că doar lista contează! – , își trece la realizări traducerile în străinătate. A debutat anul acesta în proză cu *Șaman*, publicat la Editura Polirom. Bildungsroman narat la persoana întâi, *Șaman* cuprinde povestea maturizării unei tinere născute în Ardeal, la Măgina. Adoptată de rudele din Galați, emigrează în Canada la începutul mileniului. Copilăria la sat, adolescența și studenția consumate în posomorâții ani '90, prima slujbă în presa bucureșteană și cenaclurile, plecarea din țară, prietenii, evenimentele nefericite, experiențele amoroase, descoperirea comunităților inuite din Québec se dovedesc până la final etapele unui traseu inițiat. Așadar, nu doar o poveste de viață, ci și o revelație. Cel puțin asta consideră Adina Dabija că ne oferă în *Șaman*. Se înșală.

N-am stat să număr, însă verbul "a exista" și substantivul "existență" apar de cele mai multe ori în carte, urmate îndeaproape de "ființă". Nicio meditație nu te scutește de "straturile existenței", "ordin misterios al existenței", "stadiul volatilizat al existenței", "cea mai mare teapă a existenței mele" (definiția vieții de adult), "adâncul ființei mele", "centrul ființei lor", "miezul ființei mele", "fundul minții", "străfundul lucrurilor", "fibra lumii" și câte și mai câte. Iată deschiderea spectaculoasei inițieri:

"În acea după-amiază s-a întâmplat ceva care a schimbat definitiv cursul lucrurilor. S-a ivit o ieșire secretă. Un cotlon neașteptat, prin care se poate evada din acest du-te-vino fără sfârșit. Tocmai când credeam că nu mai am puterea să continui pe acest coridor mare și anost.

Pe vremea aceea exista un flux al existenței și inexistenței. Lucrurile existau pentru o vreme, apoi dispăreau sau își schimbau forma. Curgeau unele în altele și în neființa lor, înainte ca eu să apuc să le înțeleg rostul. Ce se întâmpla nu conta oricum prea mult, pentru că nu se întâmpla nimic. Doar fluxul acesta conta."

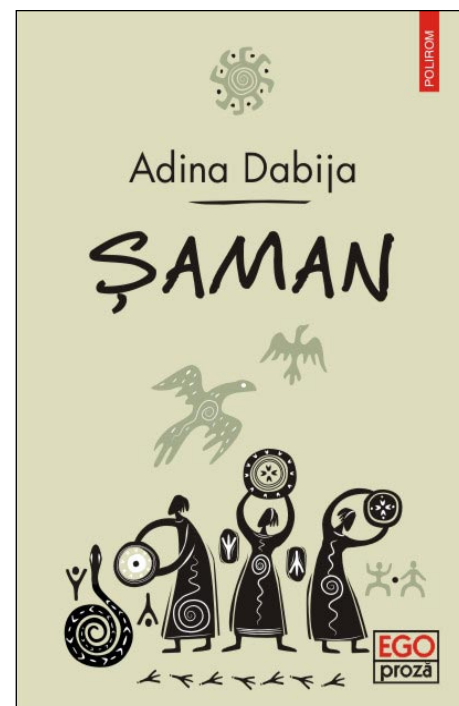
Nicio judecată nu susține afirmațiile, deși ele respectă regulile gramaticale, iar aici nu vorbim de Lewis Carroll sau Edward Lear. Îndărățul frazelor de mai sus nu pare să fie o minte. Studiam astfel de cazuri în anul întâi de facultate, la logică ("Ecurionii pastulează volatic."). Ca să sporească ezoterismul întâmplărilor, autoarea abuzează de pronume și adjective nehotărâte – doar Anca Maria Mosora, din ce-am citit eu, o întrece la acest capitol – și îți scoate ochii cu majuscule. De pildă, "în aer plutea ceva indescriptibil", un cărturar și explorator maghiar se aventurează în Tibet "pentru a se dedica în întregime planului de a deveni Om", într-o zi protagonistei îi iese în cale, "pe nepusă masă, Răul", "Poezia", "Scopul" capătă și ele greutate la inițială, iar în episodul pătrunzător al dezvirginării, făptașul Dodo e descris printr-o sinecdocă de efect, "Puloverul Maro". Ori de câte ori Adina Dabija vrea să sublinieze importanța vreunei senzații sau iminența iluminării, pune majuscule sau umflă bășica ontologică. Naratoarea descoperă – de mai multe ori la rând, de regulă după ce se culcă cu bărbați înșurați sau i se învinețește câte o falcă – nu doar existența lui Dumnezeu, ci și existența lucrurilor sau personajelor despre care ne-a spus deja că există. Într-un *flash-back* dedicat copilăriei la Măgina, ce sună ca o parodie involuntară a romanului *Ion*, pe măsură ce-și contemplă părintele întorcându-se de la muncile câmpului, obidit printre lanuri și animale, după ce-l ascultă vorbind înțelept în "limba vițelilor", fetița găsește volumul de poezii secret al aceluiasi părinte, primește "grația lui Dumnezeu" într-o rază de soare și conchide, la maturitate: "Aveam în mâini dovada că tatăl meu era om". Citești și te crucești.

Personajele nu poartă decât discuții abisale. Toată lumea are trăiri maxime și împărtășește sfaturi de viață. Dacă pe eroină o străpunge câte o îndoială, un resentiment, un gând negru, mereu se găsește vocea interioară sau exterioară ca s-o pună la loc pe traseul inițiat cu apoteogme aduse la suprafață din minele sufletului: "Trezește-te odată! Viața nu e un pension de domnișoare sau o tabără de creație..." sau "Răul e o apă adâncă și vicleană și nu te poți bate cu el ca un bou." Alteori sunt chemate în ajutor texte hinduse, Yin și Yang, Shambhala și Sfântul Duh, un panteism zglobiu însoțește descrierile cu pomi fructiferi, iar stelele stau martore, pe model mioritic minus ciomagul, la despărțirea de Dodo (personajul, nu pasărea). În nordul Canadei, inuiții comunică informații despre istoria și credințele lor de parcă ar răsfoi *National Geographic*. Adina Dabija nu te convinge că a pus mâna vreodată pe o carte veritabilă de înțelepciune, dar când aduce

împreună Orientul și Occidentul te simți ca și cum ai citi din guru Bivolaru și te-ai uita la Dr. Oz în același timp.

Mai grav mi se pare faptul că șamanița din poveste rămâne intelectuală și-n pat. Fiecare raport coital constituie un popas pe poteca iluminării, un prilej de amintiri, vise, reflecții. Am identificat preferința pentru pseudo-orientalism și fetișizarea stereotipurilor referitoare la culturile arhaice. Detest tratatele sinistre ale cărturarilor ce se folosesc de filozofie și religie ca să-și justifice imoralitatea și care consideră că de *coincidentia oppositorum* Șlițul și Sutienuț nu te poți apropia decât cu gesturi sacerdotale și cunună de vâsc pe chelie. *Metafizica sexului* de Julius Evola ar fi un exemplu. De unde atâta metafizică? Sexul e *agon*, competiție, sport cu motor. Unii ajung în Formula 1, alții rămân la karting sau chiar la tricicletă.

Autoarea își strecoară propriul credo estetic în roman și o pune pe inițiată să-i explice unui impresar oportunist că arta autentică poate trezi conștiința oamenilor doar dacă e sinceră. În literatură "se scrie bine, cu stil, dar prost." Desigur. *Șaman* duide de sinceritate, drept urmare e scris și prost, și fără stil, cu greșeli de ortografie ("zacuști", "clasa a doisprezecea") și repetiții

enervante: "Curajul meu provenea din furia pe care mi-o provocase stafia care, în obrăznicia sa nemăsurată, îmi șterpelise stiloul pe care îl avusesem cu câteva clipe mai devreme în mână" (sublinierile mele). Probabil că redactorul cărții a jucat *Angry Birds* în timpul serviciului, deși, cu un asemenea manuscris, nimeni nu-l poate învinui.

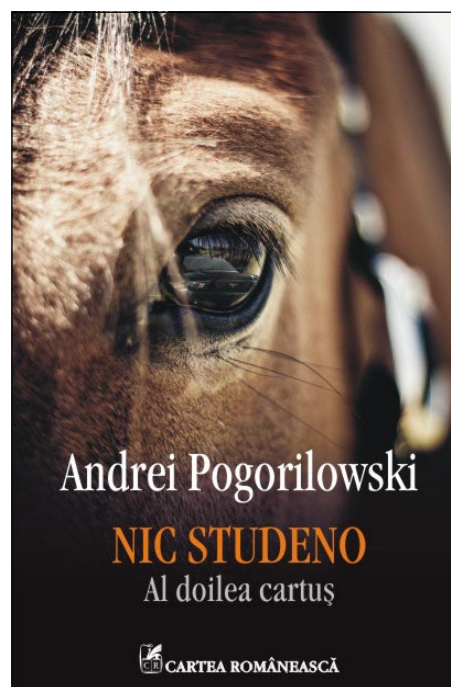
Nu cunosc poezia Adinei Dabija, iar competențele ei medicale nu mă privesc, însă îi recomand să mai scrie proză doar pe Facebook.

CARE-I MIZA?

Nu știu ce se întâmplă pe la Concursul de Debut al Editurii Cartea Românească, pare să fie criză mare de manuscrise. Ultima proză recompensată care mi-a atras atenția a fost *Poker*, dinamicul roman al lui Bogdan Coșa. Din câte înțeleg, asemenea concursuri au menirea de a ajuta și promova prospături remarcabile, nu de a ne alunga din librării. Iar apoi editorii se plâng că ficțiunea autohtonă nu se vinde. Hai să vedem de ce.

În *Agenția*, *novella* premiantului Cristian Ardelean, un june profesor de franceză își face veacul pe la o casă de pariuri sportive. Într-o zi îl urmărește pe nea Curcubete, ratatul locului, cum ar veni, și-l găsește în cămară, spânzurat de tavan. Îi șterpelește răposatului hârțile cu mizele din lunile neconsumate și începe să câștige fabulos. Intrigă niște interlopi, răsare și marea iubire, lăcomia îl duce în Martinica, stârnește suspiciunea autorităților, e părăsit, calcă pe urmele lui Curcubete, lasă același testament. Plat și previzibil. Fără emoție, fără imaginație, fără logică, fără umor, deși autorul se chinuie din răspuțuri să fie comic. Nada. Critici la adresa adolescenților și un șuvoi de informații plicticoase despre pariuri în fotbal. Ardelean susține că a scris romanul într-o lună. Așa și arată. Dar prozatorul e încă foarte tânăr, are toate șansele. Să mai încerce o dată. Poate chiar de trei ori. Saramago a cunoscut consacrarea la senectute. Puțintică răbdare. (A.B.)

ORIZONT A CITIT

TABLOU DE FAMILIE MITTELEUROPEANA

PAUL ARETZU

În *Petre Stoica și regăsirea Europei Centrale* (Editura Palimpsest, București, 2010), în stilu-i similitudinilor cunoscut și recurgând la învăluri, tergiversări și deghizări, Cornel Ungureanu îl înscrie pe poetul bănățean într-un model mitteleuropean *de margine*. Metoda este indirectă, inserând instrumentarul critic într-o lucrare eseistică, flexibilă. Acomodarea rapidă, disponibilitățile polimorfe ale autorului (subterfugiul poveștii, digresiunile, detectivismul literar, colajul) uimesc și captivează. De fapt, ideea unei geografii literare nu este una strict topografică, nici nu ar avea relevanță, ci o filozofie a centrului și a marginii, o reconfigurare a reperelor culturale, incluzând aculturația, angrenând structuri diverse, mentalități colective.

Pentru Ardeal, Viena a fost centrul iradiant, dispecceratul cauzalității. Azi, centrul nu mai este imuabil, oscilând cronologic, ori în funcție de evenimente istorice, culturale și chiar proprii fiecărui scriitor. Există policentrism, egocentrism, strategii centrifuge sau centripete, toate la un loc. Amestecând recuperări de memorie, amănunte documentare, mitologii, Cornel Ungureanu dă imaginea tribulațiilor scriitorului român ajuns la Viena. El reface, în 1992, călătoria din 1965, a lui A. E. Baconsky și Petre Stoica, luând urmele vestiților Paul Celan, Vasko Popa, Vintilă Ivănceanu. Stilul este labirintic, abstrus, al eschivei.

Ideea de cultură central-europeană a reușit să mențină un dialog în perioada *Cortinei de fier*. Un rol eficient l-a avut Wolfgang Kraus, președintele Societății Austriece pentru Literatură, care a reunit la Viena personalități importante din Est și din Vest. Eu fost și alți mediatori, Max Demeter Peyfuss, Milo Dor (Miroslav Doroslovac), dintre români, A. E. Baconsky și Petre Stoica. În 1968, Dieter Schlesak traduce și publică o antologie de literatură austriacă și germană. Sas, stabilit în 1969 în Germania (R. F. G.), se simte vinovat de apartenența la o limbă și un popor compromise prin genocidul antievreiesc. Acest fapt îi dă un statut de înstrăinat, obligându-l la o existență în *intermedietate*. Rezultatul stărilor psihice este romanul *Capessius*, personajul principal fiind farmacistul lagărului de la Auschwitz (sighișorean).

Problema comunității mitteleuropene l-a preocupat și pe Milan Kundera, care în esul-proclamației *Tragedia Europei Centrale* acuză abandonarea de către lumea liberă a țărilor aflate sub abuz totalitar. Mesajul lui Kundera fusese precedat de studiul lui Czesław Miłosz, *Gândirea captivă* (1953), în care sunt identificate cauzele instalării și menținerii regimurilor absolutiste. În 1949, Mircea Eliade scrisese articolul *Destinul culturii românești*, exprimând îngrijorarea cu privire la abandonarea României în fața barbariei comuniste. În toate aceste cazuri, Europa Centrală este percepută ca o soluție utopică, fantasmă recuperată a Vienei imperiale.

Paradoxal, însă, reacția este a *marginilor*, centrul fiind total amnezic. Cornel Ungureanu ne introduce, cu tenacitate, pe un drum labirintic, în partea imaginară a realității, în simboluri, în remanențe de memorie. El este preocupat să descifreze mecanismele de funcționare a mentalităților, având ca obiectiv recuperarea încrederii față de o Europă unită. Abandonarea unei bune părți a Europei Centrale Răsăritului comunist a provocat și demonizarea acesteia. Petre Stoica este considerat un exponențial pentru imaginea *periferică* a Mitteleuropei.

În anii '50, când urmează cursurile universitare la București și funcționează pe un post de corector la două edituri, poetul duce o viață boemă, luându-l ca model pe legendarul Dimitrie Stelaru. Se menține, astfel, în afara servitiului politice. Boema era, în vremea aceea, o școală literară, reunind tineri scriitori cu preocupări comune, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Modest Morariu, Matei Călinescu, Mircea Ivănescu, Nicolae Breban și alții. Evenimentele acestei etape sunt argumentate cu fragmente pitorești extrase din amintirile sau din interviurile scriitorului.

Următorul moment biografic important îl constituie apropierea de grupul revistei *Steaua* și mai ales relația specială de prietenie cu A. E. Baconsky. *Steaua* se detașa de plutonul revistelor politizate. Petre Stoica a fost un fel de corespondent al acesteia la București. Devine, apoi, pentru un timp lung, redactor la *Secolul XX*, condus de Dan Hăulică. Face traduceri din germană (Georg Trakl), publicând, în colaborare cu Maria Banuș, o antologie, *Poezia austriacă modernă. De la Rainer Maria Rilke până în zilele noastre* (1970). Alte două antologii, tematice, sunt din literatura română: *Efigiile naturii. Antologia pastelului românesc* (1971), realizată cu Mircea Tomuș, și *Orașul-furnicar. Orașul în lirica românească* (1982).

Petre Stoica (asemenea lui Sorin Titel, lui Livius Ciocârlie) este scriitorul "unei zone de contact etnic" (p. 57), aflată la periferia Europei Centrale, conservând însă ecourile imperialității: carnavalul formelor fastuoase, stabilitate și progres, mimarea centrului, persistența unor clișee ale imaginarului (târgul, aspectul sărbătoresc al duminicii, muzica de fanfară, meșteșugurile, autoritatea instituțiilor): "Lirismul lui Petre Stoica încearcă să recupereze personaje, gesturi, efigii ale unei lumi dispărute" (p. 59). În cartea sa de vizită, ar putea figura ca mitteleuropean al speciei bănățean. În anii '70, ritmul creației sale este intens, adăugându-i-se mijloace ale subversiunii, discursul *ironic*, *autoironic*, *claunesc*. Cu toate acestea, idilicul, pastoralul, viața naturală nu sunt respinse: "Poetul își respectă confortul, care e al unui clasic" (p. 61). Poetul joacă un rol dublu, de rege și de claun, mai bine zis, de rege al mărunțului, al obiectelor ieșite din uz, anacronice și inutile. Preluând definiții ale lui Lucian Blaga și George Călinescu, autorul recunoaște existența unui *baroc bănățean*, care există și la Petre Stoica, lăsând însă loc liber unui puternic conflict existențial.

Jimbolia, oraș de margine, pe care poetul îl alege pentru a-și petrece ultimii ani, fusese și refugiu al părintelui Marc-Mihail Avramescu, misticul ezoteric, care îl numește în manuscrise *Simbolia*. Poezia din această etapă combină însemnările și lamentațiile unui exilat cu meditațiile elegiace ale senectuții. Semnele agoniei, premonițiile se fac simțite în volumul *Insomniile bătrânului domn* (2000) și culminează în *Pipa lui Magritte* (2005). Sunt atașați albumului de familie Mandics György și Marcel Tolcea, scriitori care au trecut, au locuit în Jimbolia/Simbolia și l-au cunoscut pe Marcel Avramescu.

Un capitol al cărții, *Simetrii, asimetrii*, cel mai întins, se ocupă de actorii însoțitori, personalități bănățene compatibile încadrării în categoria culturală de mitteleuropeni. Sever Bocu a fost un reputat ziarist și om politic, membru al Partidului Național-țărănist. A fost bun prieten cu Octa-

vian Goga, colegi de redacție la *Tribuna* și comilitoni pentru Unire. Se despart, însă, după Primul Război. A fost asasinat la Sighet, la începutul anilor '50. Petre Stoica a înființat la Jimbolia, în memoria sa, Muzeul presei "Sever Bocu". Poetul Anghel Dumbrăveanu, stabilit la Timișoara în 1951, redactor al revistei *Scrisul bănățean*, este, alături de Nichita Stănescu și Adam Puslojici, unul dintre cei mai constanți prieteni ai lui Petre Stoica. Vizitat de *himere*, temele sale lirice sunt diverse, marea, iubirea, orașul, tratate într-un stil baroc, ceremonios, elegant, așa cum era și omul.

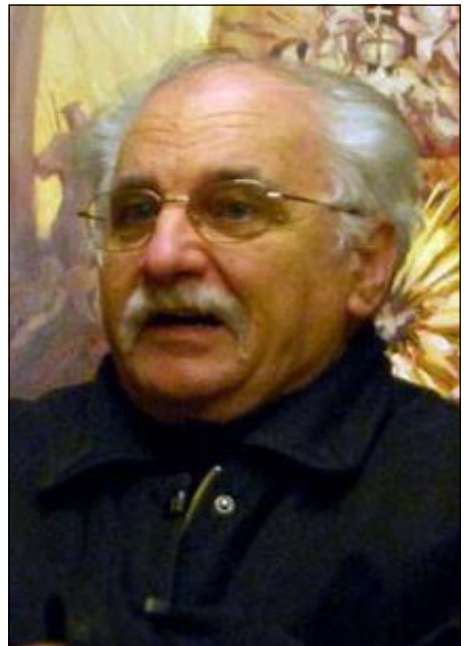
Vocația narativă a lui Cornel Ungureanu nu este dezmințită, consemnând scene memorialistice remarcabile. Poetul Ion Cocora este menționat, în primul rând, pentru activitatea sa editorială, pentru proiectele sale care includ literatura și cultura bănățeană, dar și pentru relațiile sale cu marii scriitori clujeni, fiind redactor la *Tribuna* timp de două decenii. Volumele sale de poezie au mare diversitate tematică, îndreptându-se, firesc, în ultimul timp, spre poezia senectuții (tratată, adesea, cu umor).

Un loc aparte este rezervat lui Marc-Mihail Avramescu, figură pitorescă a avangardei și a sibilinelui, cu sursă în René Guénon (cu care a și corespondat). S-a convertit la ortodoxie, fiind hirotonisit. S-a exilat, în 1962, la biserica ortodoxă din Jimbolia. Cărțile sale, cabalistice, au fost publicate postum. În legătură cu profesorul Mircea Martin (reșițean), posesorul uneia dintre cele mai elegante dicțiuni critice, se relevă reticența acestuia în fața ceremonialurilor, a prim-planurilor, refuzul de a se impune, de a fi ostentativ. Preferă discreția: "Nu vrea să fie, de pildă, în tribul de succes al călinescienilor" (p. 117). Este unul dintre cei mai importanți formatori literari.

Din galeria culturală a Banatului nu putea lipsi o figură emblematică, Livius Ciocârlie. Scriitorul de azi este un vechi semiotician *reciclat*. Temperamental, este un retras, un introvertit. Cartea sa, *Fragmente despre vid*, exprimă cel mai bine senzația crepuscularității, care îl domină. Este asfixia de timp. Ultimele cărți se concentrează pe fenomenalitatea și fenomenologia bătrâneții, adică partea materială și partea transcendentă. În cazul regizorului Ioan Cărmăzan, convertit la scris, criticul vorbește despre hiperrealism, trăsătură atribuită și prozei lui Dumitru Radu Popescu. I se recunoaște calitatea de "cel mai de seamă columbofil al literaturii române contemporane".

O tehnică cinematografică folosește neîncetat și Cornel Ungureanu, a secvențialității, a panoramărilor și a focalizărilor, dar, prin colaj, prin magia montajului, se vizează utopia întregului (aspirație a marginalității imperiului).

Un spațiu mai întins este rezervat lui Vasko Popa (Vasile Popa). Susținător, după război, al lui Tito și al autonomiei Jugoslaviei, se implică în viața politică. După un stagiul la Viena, când are și preocupări de egiptologie, descoperă substratul sacru al poeziei. Face studii de medicină la București și ia contact cu suprarealismul românesc (*centrul mondial*, la acea vreme, spunea André Breton): Gellu Naum, Gherasim Luca, Paul Păun, Trost. Poetul, susține Vasko Popa, are misiunea, prin cuvânt, să corecteze *fragmentarea* și *cruzimea*, semne ale declinului. Se observă în poemele sale diseminarea unui cod ocult.

Semnificativă a fost relația lui Vasko Popa cu poezii români șazeciști, dintre care privilegiat a fost Nichita Stănescu.

În evocarea lui Adam Puslojici prevalează aspectul sentimental. Poetul sârb este amfitrionul perfect, prietenul devotat. Spirit rebel și impetuos, a inițiat, în anii șazeci, *Clocotismul*, mișcare proeminentă de avangardă. A tradus mult din literatura română. Slavko Almăjan este un exemplu al modului în care un poet *marginal*, din Banatul iugoslav, accede la poezia sârbă majoră. Temele sale: amintirea și întoarcerea acasă, *deteritorializarea*, simboluri ale perenității. O figură luminoasă, tot a Banatului sârbesc, o reprezintă Ioan Flora. După un debut *blând*, urmează câteva volume de luare în posesie a realului, cu ironie, cinism, blasfemie, demolând miturile idilicului. Vin, apoi, cărți alimentate din funestități medievale. Bestiarul bogat conține și agresivitate și regresivitate. Scenariul este, în final, mântuitor. Scriitor baroc (ne amintim de apostila lui Blaga): "interesat de realismul magic, de alchimie, de eroii sau eroinele autodistrugerii" (p.183). Ultimul text este un interviu pitoresc luat celebrului director al Operei din Viena, timișoreanul Ioan Holender.

La sfârșitul cărții, un capitol este rezervat selecției de fragmente critice sau evocative, aparținând unor scriitori renumiți: Șerban Foartă, Gheorghe Grigurcu, Ion Caracian, Ion Pop, Ion Negoitescu, Alex Ștefănescu, Viorel Marineasa, Radu Pavel Gheo, Adrian Popescu, Marcel Tolcea, Octavian Doclin, alcătuind prin complementaritate o imagine a izomorfiei scriitor, prieten, om.

Unul dintre eroii cărții este chiar autorul, ubicuu, atent la amănunte, conducând regizoral un număr mare de personaje, legând povestea de la un capăt la altul, pentru ca, în final, să dea o adevărată lovitură de teatru: prefăcându-se că vorbește despre o zonă marginală, să o plaseze pe marea scenă europeană. O carte pe care Petre Stoica o merita, lipsită de convenționalism academic, readuce în atenție nu numai un scriitor dintre cei mai importanți, dar și o întreagă istorie, mutând ținta observației din Bucureștiul anilor de structurare a neomodernismului, într-un Banat socotit *spațiu arhetipal*, legat prin mentalitate și prin mitologie culturală de Europa Centrală. Cornel Ungureanu ne oferă observații cuprinzătoare și de acuratețe, profitând din plin de vocația sa narativă, ceea ce-l face agreabil și fascinant.

PE MÂNA DIAVOLULUI

RADU CIOBANU

Cândva, către sfârșitul lumii, Dumnezeu a dat-o, lumea, pe mâna Diavolului, vreme de cincizeci de ani. De ce-o fi făcut asta? Nu putea fi vorba de o concesiune, fiindcă Domnul nu se alegea cu niciun folos de pe urma ei, ci mai curând de un capriciu divin sau de o îngăduință acceptată într-o clipă de lehamite, tot divină, față cu diavoleasca perseverare întru ticăloșie. Povestea, atestată în tezaurul folcloric, a fost preluată de Ruxandra Cesereanu, adaptată discret și, chiar sub titlul de *Poveste*, investită cu misia de prefață a romanului - un roman de tip *arcă* - sugestiv intitulat *Un singur cer deasupra lor*. Titlul acesta și povestea-prefață tănuiesc o relație care, odată devoalată, luminează și mesajul autoarei, configurat de-a lungul celor zece ani cât a durat geneza acestei cărți: încăpută pe mâna Diavolului, lumea se prăbușește în anomie sub un cer deopotrivă impasibil față de cei dreți ca și față de infami. Realitatea, natura, cerul, lumea, la urma urmelor, sunt amorale. *Ergo*, morala e un imperativ pe care specia umană l-a dobândit dintr-un anumit moment al evoluției sale și asumarea ei rămâne, *când rămâne*, problema personală a fiecărui individ.

Dar n-aș vrea ca aceste considerații să inducă cititorului impresia că romanul Ruxandrei Cesereanu ar fi unul moralnic sau tezig. Dimpotrivă, ceea ce se cuvine remarcat de la început, ca unul dintre meritele de seamă ale cărții, este faptul că nuditatea relatării unor scene, întâmplări, episoade, care se însciriu într-o gamă largă de afecte, de la ingenua tandrețe până la atrocitatea ororii, vorbește de la sine, fiind astfel cu atât mai pregnantă. Există și câteva excepții, dar nici atunci nu e vorba de vreo formă de tezism, ci de puseuri umorale. Astfel, Ruxandra Cesereanu, având un "naturel" temperamental, nu poate rezista tentației de a adopta un ton pamfletoid ori de câte ori ia în vizor vreun specimen de-al vechii sau noii nomenclaturi, ușor recognoscibil sub identitatea lui literară — Pantiușa, Șoșescu, Coana, Ilișoi, Iunian, *The Great Grey*... E sesizabilă, deci, o ușoară discrepanță între "tonul just", după zisa Margueritei Yourcenar, aici de o răceală și limpezime sticloase în relatările epice, și ieșirile umorale ori de câte ori abordează, predominant portretistic, câte o figură odioasă.

Lucreția, țărâna bravă și isteată, refugiată cu omul ei la luptătorii din munți pentru a scăpa de teroarea "șobolanilor" care invadaseră satul după război, și Andrei, tânărul matematician alăturat celor din Piața U, tot luptători ei ei, — sunt cele două repere temporale între care se întinde răstimpul încăput pe mâna Diavolului. Ruxandra Cesereanu îl survolează, focalizând oameni, fapte, atitudini, instituții, toate exponențiale pentru reconstituirea unei epoci diabolice prin varietatea și monstruoșitatea metodelor de aneantizare a oricăror repere morale. Rezistența din munți, închisoarea, y *compris* tortura, deportările în Bărăgan, frontierismul, demolările, psihiatria ca represiune, cozile, orefelinatele, avorturile clandestine, cenzura, miliția, delațiunea și, ca închiderea unui ciclu, rezistența și represiunile postdecembriste, mineriadele, dezinformarea în masă, Piața U, — așadar niciuna dintre instituțiile sau anomaliiile instituționalizate nu este omisă.

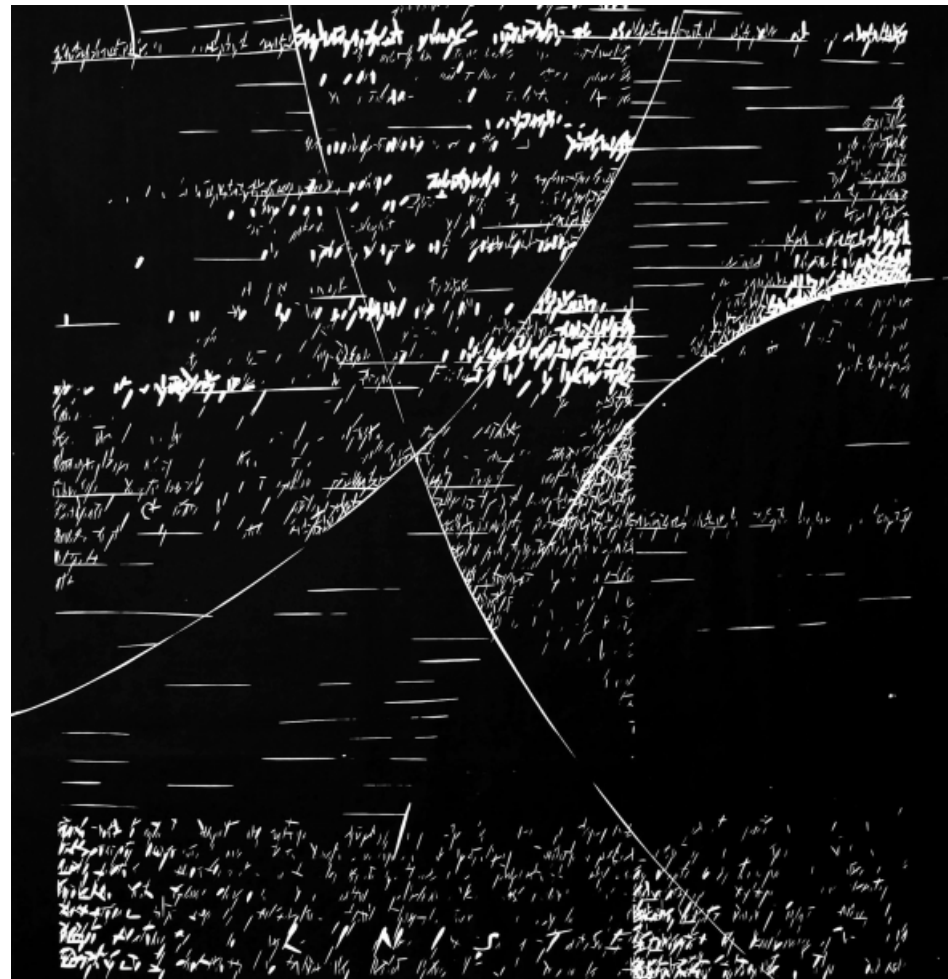
Ele sunt resuscitate prin oamenii care

le-au slujit sau care le-au căzut victime, iar capitolele, scurte, purtând de cele mai multe ori numele acestora, pot fi considerate și studii de caz. Legătura între aceste secvențe, justificând subtitrarea cărții ca roman, se realizează cumva de la sine, prin atmosfera unitară de lume deturnată din ordinea firească a lucrurilor și abandonată pe mâna Diavolului. Oamenii resuscitați de Ruxandra Cesereanu aparțin fie scleraților, fie categoriei dintotdeauna majoritară, a indivizilor comuni, care nu excelează prin virtuți morale și nu-și pun abisale probleme de conștiință, ci, conștient sau nu, aspiră să revină și să se regăsească în normalitate.

Ceea ce nu înseamnă că n-ar fi capabili de protest sau rezistență, de la rezistența extremă, precum cea a Lucreției care se retrage în munți, până la protestul solitar și hazardat al lui Valeriu, care simte că trebuie să strige în piața publică "Jos!" și e internat apoi printre nebuni. Una dintre cele mai tulburătoare și frumoase secvențe este cea intitulată *Domnul Ionescu*. Bătrân ceasornicar, domnul Ionescu trăiește de 71 de ani în casa familială, devenită una cu el, mai ales acum, când nu mai are pe nimeni, decât ceasurile și amintirile. Când i se comunică decizia de demolare, refuză să se mute și rezistă tuturor presiunilor, chiar și când e amenințat că va fi băgat la zdup: "Să mă bage, zisesse domnul Ionescu. Asta-i forma mea de protest: nu mă mut. Nu fac greva foamei, nu ies cu pancarte în stradă, nu strig lozinci împotriva partidului - că doar și eu am fost membru, fir-ar să fie! - nu-l bag undeva nici măcar pe Ceaușescu, dar să fie clar: NU MĂ MUT. Rămân aici, cu ceasurile mele cu tot."

Si, cum domnul Ionescu e realmente un domn, își repectă cuvântul: își adună provizii, se baricadează în casă, își recapitulează nostalgic viața și citește Apocalipsa, unde se recunoaște în versetul de la sfârșitul celui de al doisprezecelea capitol, ca unic spectator al celor ce vor urma: "*Iar eu am stat pe nisipul mării*". Finalul abrupt al secvenței cade ca un cuțit de ghilotină și merită citat în întregime: "Casa de pe Strada Bujorului numărul 5 se clătină mai întâi încetișor, ca o pasăre atinsă de furtună, apoi se prăbușește pe bucăți, prinzându-l și pe profetul cel cuminte în pânțele ei de moloz și dezastru. Nu s-a aflat niciodată dacă muncitorii veniți cu buldozerul știau sau nu că în casa de pe Bujorului numărul 5 încă se găsea și trăia un domn numit Ionescu, fost ceasornicar." Cum ziceam: sec, fără *morala fabulei*.

Demn de remarcat este faptul că, în cazul canaliilor - de diverse tipuri și acestea - Ruxandra Cesereanu nu se limitează la epica faptelor, ci procedează la un fel de psihoradiografii, creionând imaginea procesului de dezumanizare. Iată-l pe Tinu, tânăr plin de avânt și energie, dar singuratic, sufletește rudimentar, iar cultural nul. Ușor de mankurtizat, odată ajuns în trupele de Securitate. În afara de câinele lup "din dotare", singurul de care e atașat, dar asupra căruia nu ezită să se dezlănțuie, ciomăgindu-l fără motiv, Tinu mai are "[...] ca bază sufletească, Partidul. Acesta îi dăduse șansa să ajungă în trupele de Securitate. Pentru el a fi în trupele de securitate era ceva puternic și strălucitor. Însemna, printre altele, puterea de a ucide. Era teribil: puteai să uci oamenii și nu erai pedepsit, dacă ucideai

oamenii pe care ți-i arăta cu degetul Securitatea. Tinu pricepuse astfel ce era puterea." Tot astfel este revelat și procesul prin care Leontin, un scrib obscur, dar cu "origini sănătoase", găsește argumente pentru a răspunde "sarcinii de partid" de a desființa în presă prestigiul unui om, în cazul de față, real, al profesorului Nicolae Mărgineanu, care, în "viziunea" lui Leontin, "Era un pârlit de profesor universitar, dar care, ce-i drept, putea influența masele. Fiindcă Mărgineanu asta avea charismă. Leontin nu era naiv, pricepuse imediat ce trebuia să facă: o înfierare pe cinstle la adresa profului ăstuia, nenorocitul. Firește că avea să iasă o înfierare în toată regula. Leontin nu ținea la scrupule. Slujba era slujbă, iar Leontin nu avea chef să pătească vreun pocinog."

Pe aceeași cale, în *Silvestru*, e revelat procesul prin care un poet mediocru, postat în funcția de cenzor, ajunge să se sperie de propriile versuri, pe care și le cenzurează cu autentică convingere. După cum, în *Onac*, poate fi urmărită procedura, insistentă și perfidă întrucât insidioasă, prin care se racola un turnător. Greu suportabilă, la limita unui hiperrealism *hard*, devine relatarea Ruxandrei Cesereanu când focalizează "fenomenul Pitești", al cărui protagonist e nu doar Alexandru, victima, care dă titlul secvenței, ci și Țurcanu, alias Marchizul, caz de asemenea real, ce ține de acum, neîndoiește, de patologie. Pentru ca, în compensație, tonul naratoarei să devină calm și de o intrinsecă tandrețe în secvența dedicată lui Dănuț: băiețelul, orfan de mamă, se scoală și pleacă cu cheia de gât, să-și înlocuiască la coada enormă, formată de cu noapte, tatăl care trebuie să plece la fabrică. Unde, în final, gestionarul șnapan le face celor ce așteaptă, favoarea de a le da, pe bani, câte o mandarină. E prima mandarină pe care o vede Dănuț. Dar nu mai are bani și pentru ea...

În *Iubiții*, cu fireasca discreție impusă de respectul pentru actele cardinale ale existenței, este surprins momentul inițierii erotice pe care-l trăiește la maxima tensiune

un tânăr cuplu refugiat de sub mâna Diavolului într-o pădure. Fără nimic din obscenitatea hidoasă, care pentru unii constituie azi singurul mod accesibil de a-și manifesta "libertatea de expresie", Ruxandra Cesereanu reușește aici performanța de a aduce un elogiu implicit libertății și vieții scăpate pentru o clipă din mizeria unui cotidian satanic și deopotrivă ipocrit: "Dar vremurile în care trăiau unde rămăseseră? Cum aveau ei să se strecoare prin lumea de-acum cu noua lor plăcere care, poate, i-ar fi mâniat pe ceilalți, părinți, profesori, cunoscuți? La naiba cu vremurile. Dragoste și atât. Plăcere. Ei doi. Singuri."

Dar Ruxandra Cesereanu știe și când trebuie să tacă. Pe la mijlocul romanului, d-sa introduce o secvență - *Padre Basilio* - singularizată prin retragerea autoarei, care dă cuvântul exclusiv documentelor, fără a le tulbura prin nimic autenticitatea. Iar ele sunt mai elocvente decât orice comentariu auctorial. *Padre Basilio* este părintele Vasile Cesereanu, bunicul autoarei care îi urmărește ultima parte a vieții, începând din 1948, când acesta refuză să-și renege credința greco-catolică, conștient de inerentele consecințe. Vorbesc doar documentele de data aceasta, devoalând, prin memorii, cereri, delațiuni, note informative, verticalitatea omului drept, neclintit în credință și în legea morală, încolțit de o întreagă faună reptiloidă decisă să-l devore. Plasat, așa cum e, pe la mijlocul romanului, capitolul acesta de la sine vorbitor face inutil orice comentariu adițional și îmi sugerează imaginea unei troițe singuratic, care se înalță încă dreaptă, de departe vizibilă, dintre bălăririle unei margini de drum uitat. În lectura mea, din secvența austeră dedicată lui Padre Basilio poate fi decriptat întregul mesaj al acestui roman pe cât de atipic, pe atât de echilibrat și de tulburător.

Ruxandra Cesereanu, *Un singur cer deasupra lor*. Roman. Iași, Polirom, 2013

TOVARĂSA DE VIAȚĂ ȘI DE LUPTĂ A DICTATORULUI

VLADIMIR TISMĂNEANU

Elena Ceaușescu a fost o comunistă înfocată. Vremea lui Ceaușescu a însemnat vremea lui Nicolae și a Elenei Ceaușescu. Vremea când libertatea umană era călcată în picioare, când religia era prigonită, când drepturile omului erau batjocorite, când se dărau lăcașuri de rugăciune, când se trecea cu buldozerele peste monumentele memoriei naționale, când se raționaliza mâncarea, adică se provoca foametea în masă și se tremura de frig în apartamente, când copiii erau constrânși să devină "șoimi ai patriei" și să recite ode pentru tiran și pentru soția sa.

Încă din anii 70 au început să circule zvonuri privind diferențele, ori chiar divergențele, dintre Nicolae și Elena Ceaușescu. În fapt, ea a fost, pe întreg parcursul vieții ei mature, o devotată camaradă a soțului ei, i-a împărțit opțiunile, valorile, anxietățile, fobiile, obsesiile și chiar visele. Aveau fantasme comune. Din câte știu, nu a fost publicată încă o biografie a celei care, vreme de peste două decenii, a fost, mai întâi informal, apoi oficial, cea mai influentă persoană din anturajul secretarului general. În momentul prăbușirii dictaturii, Elena Ceaușescu era șefa Comisiei de Cadre a CC, prim vicepremier, membră a Comitetului Executiv și a Biroului Permanent. Era atotputernică și universal detestată. Avea o atracție irezistibilă spre kitschul politic și artistic. Ca și Nicolae, a suferit toată viața de un mistuitor complex de inferioritate. În trinitatea comunismului dinastic, ea era Regina Muncii și a Rodniciei. Câteva zile, în decembrie 1989, în timpul vizitei lui Ceaușescu în Iran, s-a aflat *de facto* în fruntea României. Începuse revolta de la Timișoara. Împreună cu mamelelucii din Comitetul Executiv, a luat decizii funeste, a cerut și a justificat represiunea. Și-a sfârșit viața într-o baltă de sânge.

A fost declarată "geniul rău" al lui Ceaușescu și afurisită în consecință, inclusiv de foștii aghiotanți, de la Ion Dincă și Iosif Banc la Dumitru Popescu și Ștefan Andrei. Singurul, poate, care i-a rămas loial a fost Manea Mănescu. În momentele lor de maxim curaj, la toaletă, magnatii ceaușismului o numeau "muma pădurii". În fața ei se închinau ca ultimele slugi. Fără Elena, susțin ei, Ceaușescu ar fi fost un "comunist de omenie". Când l-am întrebat pe Ion Iliescu de ce a fost executată Elena Ceaușescu, a dat din umeri plictisit. Discuția pe acest subiect i se părea superflua. De mai multe ori a susținut public că el n-a avut de-a face cu procesul și cu sentințele. Evident, nu spune adevărul. Chestiunea nu-i putea fi chiar atât de indiferentă. Mi-a povestit că a cunoscut-o încă înainte de 23 august 1944: "...ne-am întâlnit de câteva ori; era într-un cerc de prieteni ai unchiului meu, fratele ei fiind chiar prieten cu acest unchi al meu" ("Marele șoc", Ed. Enciclopedică, 2004, p. 128). Reproșul principal pe care i-l aducea Ion Iliescu în acel dialog era parvenitismul. Nu condamni pe cineva la moarte, o femeie trecută de 70 de ani, pentru parvenitism...

Născută în 1917 (ulterior biografia a fost rescrisă și data nașterii a devenit 1919), Lenuța Petrescu a fost o elevă submediocră la școala din satul ei natal. A ajuns la București unde a lucrat ca muncitoare textilistă. S-a apropiat de cercurile comuniste, a devenit utecistă, l-a cunoscut pe Nicolae Ceaușescu, pe atunci membru al Secretariatului CC al UTC. Nu a fost închinată, a traversat clandestinitatea fără a trece prin lagăre și temnițe. După 1945 a lucrat în aparatul de partid, la nivel de secretor. Nu s-a remarcat prin nimic altceva decât disciplină și obediență. Era anostă, anodină, fără umor, deci o "tovarășă de încredere".

Soțul ei făcea în acei ani o carieră rapidă.

Lenuța a ajuns activistă la Secția Externă a CC condusă de Ghizela Vass. În acea perioadă s-a apropiat de Marta Drăghici, soția ministrului de interne, care lucra și ea la aceeași secție. Diferența dintre Marta și Lenuța era însă imensă în termeni de trecut revoluționar: prima fusese arestată, condamnată la 25 de ani de închisoare, făcea parte din clanul Cziko cu multe încrengături în mișcarea comunistă din Transilvania. Mai era ceva: croitoreasă de profesie, Marta știa să se îmbrace. Despre Lenuța, știe o țară întreagă.

Nicolae și Elena au avut trei copii: Valentin, Zoia și Nicu. A fost atașată de ei, i-a iubit în felul ei. L-a iubit și pe Daniel Valentin, nepotul de fiu. Spre deosebire de atâtea soții de demnitari, Lenuța a decis să facă studii. Evident, nu a mers zi de zi la facultate, a beneficiat de un regim special, de meditații și de sprijin în scrierea lucrărilor. După absolvirea Institutului Politehnic, Facultatea de Chimie Industrială, a lucrat la ICECHIM. A devenit rapid membră în Comitetul de partid, apoi secretară de partid pe institut. A avansat în ierarhia administrativă, iar după moartea directorului, ilegalistul Gabriel Mureșan, a devenit ea însăși directoare (pe baza unui ordin al Ministrului Chimiei, Mihail Florescu). A început să se închipuie om de știință. Nu voi insista aici asupra modului în care s-a desfășurat susținerea doctoratului. S-a acționat grăbit și din umbră pentru a se asigura titlul de doctor pentru soția secretarului general (multumesc cititorilor care mi-au semnalat articole și alte documente legate de acel episod). Teza de doctorat s-a bazat (eufemism pentru plagiat) pe contribuțiile științifice ale reputaților chimiști Silvia Bittman și Ozias Solomon, care lucrau în subordinea ei. De semnat, firește, a semnat-o Elena. Din comisia de examinare, condusă de profesorul Tudor Ionescu, a făcut parte, înțeleg, academicianul Costin D. Nenitescu. Susținerea a avut loc pe 7 decembrie 1967.

Tot în decembrie 1967 avea loc Conferința Națională a PCR, la care Chivu Stoica s-a dovedit, spre a relua un banc din epocă, cel mai agil fotbalist din România: și-a tras singur un picior în fund atunci când a cerut să fie eliberat din funcția de președinte al Consiliului de Stat și l-a propus pentru suprema poziție în stat pe Nicolae Ceaușescu. Trecuseră doar doi ani și câteva luni de la Congresul al IX-lea (iulie 1965), la care același Ceaușescu criticase comasarea funcțiilor de vârf în partid și în stat în mâinile unei singure persoane (predecesorul și protectorul său, Gheorghiu-Dej). Peste câteva luni, la Plenara din aprilie 1968, Ceaușescu îl denunța pe Dej pentru rolul său în lichidarea lui Lucrețiu Pătrășcanu. Baronii fostului lider (Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș) erau, din acel moment, emasculați politic. Participaseră la sedința Biroului Politic din aprilie 1954 și votaseră pentru executarea lui Pătrășcanu. Urcau vertiginos în ierarhie "junii turci" din aparat, personaje gen Paul Niculescu-Mizil, Virgil Trofin, Vasile Patilineț și Ilie Verdet. Creștea influența lui Manea Mănescu, unul dintre cei mai servili activiști din anturaj. Maurer rămânea acolo, ca premier, dar rolul său era limitat la politica externă. După câțiva ani nu mai avea niciun cuvânt de spus nici în acel domeniu.

Dar Elena chiar se credea intelectuală, dovadă reacția indignată de la proces când procurorul a ironizat titlurile ei științifice. Chiar se credea colegă cu academicienii, se amăgea că este o savantă reală. O ajutau și trubadurii regimului, gen Păunescu și Vadim, care nu conteneau să o ridice în slavi ca "femeie, om politic și strălucit savant". Cultul ei devenise de fapt ritualul geamăn al cultului lui Ceau-

șescu, tot așa cum "Cabinetul Doi" ajunsese chiar mai temut decât "Cabinetul Unu". Era omniprezentă, veghind ca nimeni să nu tulbure liniștea "tovarășului", omul providențial care se naște o dată la 500 de ani...

Nu voi discuta aici cum înțelegea Elena Ceaușescu feminitatea. Subiectul se pretează la un studiu de sine stătător. Să ne amintim totuși cine au fost cele pe care le-a promovat: Alexandrina Găinușe, Tamara Dobrin, Suzana Gâdea, Elena Nae, Ana Mureșan, Cornelia Filipaș, Aneta Spornic. În memoriile sale, Dumitru Popescu scrie cu haz despre aceste tovarășe sumbre, umbrele celei care le selectase tocmai pentru că erau simple marionete. Este interesant că, în pofida demagogiei despre creșterea rolului femeilor în viața socială, nicio femeie nu a ajuns în acei ani în structurile de conducere ale MAI. Securitatea a fost, probabil, cea mai machistă instituție stalinistă din România. Elena a susținut draconica politică demografică menită să controleze trupul uman: femeile din România trebuiau să ofere societății patru copii înainte de a putea face un avort. Elena avea doar trei...

Suferea de gelozie cronică, nu suporta în casă decât pe rudele ei, trata cu aroganță familia lui Nicolae Ceaușescu. Nu a avut prietene reale, cu excepția cumnatei sale, Adela, căsătorită cu fratele ei, Gheorghe Petrescu. Un timp a fost apropiată de Natalia, soția lui Leonte Răutu, și de Stela, soția lui Alexandru Moghioroș. Relațiile s-au răcit imediat după alegerea lui Ceaușescu în fruntea PMR, în martie 1965. A simulat amicitie cu Elena Maurer, dar de fapt o disprețuia pentru frivolitatea ei proverbială și, mai ales, pentru că nu era ilegalistă. Portretul pe care i l-a făcut Ion Mihai Pacepa în "Orizonturi roșii" este devastator: o harpie promiscuă, bârfitoare și invidioasă. Se raporta la putere cu voluptate de curtezană. Am numit-o cândva o Messalină cu pretenții de Newton...

Au circulat tot felul de povești despre aventurile amoroase ale Lenuței Ceaușescu, inclusiv legături cu soldații germani în timpul războiului. Eu unul le consider invenții ori speculații. La fel le considerau persoane care au cunoscut-o îndeaproape. Singura ei mare iubire a fost Nicolae Ceaușescu. Generalul securist Nicolae Pleșiță susținea că înjura birjărește. L-am întrebat pe Ion Iliescu dacă a auzit-o înjurând și mi-a spus că nu. Nu cred că fizicianul Ioan Ursu, mâna ei dreaptă la Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie i-a fost amant. Nu este adevărat că doctorul Abraham Schaechter, a cărui sinucidere rămâne un mister, ar fi fost la curent cu asemenea pretenții de escapade. Elena și-a dorit să ajungă în vârful piramidei pentru că, asemeni nevastei lui Enver Hoxha, Nexhmije, voia să

fie prezentă la toate acțiunile în care era implicat soțul ei. O glumă din Moscova anilor 30 suna cam așa: omenirea a cunoscut trei epoci în istorie, matriarhatul, patriarhatul și secretariatul. Elena aparținea, ca și Nicolae, celei de-a treia.

Nu avea încredere în Securitate, suspecta pretutindeni conspirații. Era meschină și vindicativă. Ideologic, era total convinsă de dogmele oficiale. Îi erau cu desăvârșire suficiente. Se pot observa similitudini cu Mirjana Markovici, soția lui Slobodan Miloșevici. Radicalizarea politică a Elenei s-a petrecut în timpul vizitei în China în 1971, când a putut constata pe viu influența soției lui Mao. Ar mai fi de adăugat alte două modele: Jovanka Broz, soția lui Tito, și Isabela Martinez, soția lui Juan Domingo Peron. Poate și Imelda Marcos.

Într-o carte care conține multe afirmații îndoielnice, Larry Watts scrie că, spre deosebire de Nicolae Ceaușescu, "Elena nu a avut și nu a apărut pozițiile «naționaliste»". Din contră, ea era cunoscută ca o puternică «internaționalistă», categorisire care se aplica multora din cercul ei, spre exemplu ca agenta sovietică și adjunctă a șefului secției externe, Ghizela Wass, sau Ana Toma și Tatiana Bulan, ambele măritate cu ofițeri GRU, care au condus Poliția Politică și Academia Militară în perioada stalinistă." ("Ferește-mă, Doamne, de prieteni", RAO, 2011, p. 592, nota 1). Am auzit și elucubrația că Elena Ceaușescu ar fi avut chiar un cerc al ei care i-ar fi inclus pe Leonte Răutu și pe Gogu Rădulescu. A propos de cercul de amice: prin anii 60, cand încă mai frecventa lumea "vechilor tovarășe", le-a spus celor prezente la o mică sindrofie că trebuie să bea mult ceai întrucât conține "talin".

Elena nu a fost prietenă cu Ghizela Vass (nu Wass): nutrea respect pentru fosta ei șefă, dar nu se vizitau și în niciun caz nu-și făceau confesiuni. A protejat-o după plecarea fiicei ei Zoia în Statele Unite. Avea relații cordiale cu Mihail Florescu, pe care se bizaia în chestiuni legate de industria chimică și politica științei. Nici vorbă să fi fost prietenă cu Ana Toma ori cu Tatiana (Tasea) Bulan. De îndată ce Nicolae Ceaușescu a venit la putere, Ana Toma, soția lui Pantelei Bodnarenko (Gheorghe Pintilie, zis Pantiușă), a fost schimbată din poziția de adjunctă a Ministrului Comerțului Interior și a devenit vicepreședintă a UCECOM. Era evident o retrogradare, la fel cum o eliminare din structurile de influență a fost faptul că nu a fost realeză în CC la Congresul al IX-lea (iulie 1965). Familia Ceaușescu știa cât de apropiată fusese "tovarășă Anuța" de Gheorghiu-Dej, nu avea motive să o simpatizeze pe experimentata intrigantă.

Continuare în pagina 31

NU CRED ÎN "LECTIILE ISTORIEI"

GHEORGHE SĂSĂRMAN

- Ce înseamnă orașul pentru Gheorghe Săsărman?

— Din capul locului, eu sunt orășean, aparțin deci unui tip de civilizație fundamental diferit de tipul rural, singurul care poate oferi rădăcini autentice. În plus, născut fiind în refugiu și mutat cu familia în repetate rânduri, prin mai multe orașe — înainte de a ajunge, la vârsta copilăriei conștiente, la Cluj — nici acele rădăcini plâpânde, cu care unii orășeni se mai mândresc, n-au avut la mine multe șanse de supraviețuire. Mă consider clujean, dar casele de pe fosta stradă Pata, în care am locuit, nu mai există, demolate spre a face loc unor blocuri, la fel cum s-a întâmplat cu spitalul bucureștean unde am văzut lumina zilei. Nu am o vatră la care să revin cu evlavie. Dar nu sunt un dezrădăcinat, ci aș zice mai curând că, simbolic, nu aparțin regnului vegetal.

Această autonomie, chiar și în raport cu habitatul meu specific urban, a fost probabil o premisă pentru experimentul literar, de esență speculativă, la care supun orașul ca entitate generică în volumul de geoficțiune *Cuadratura cercului*.

- Clujul, Bucureștiul, Münchenul, cum le-ai defini în biografia ta socială și spirituală?

— Cum ziceam, mă socotesc clujean, deși am trăit acolo doar 14 ani (dar ani decisivi, ai copilăriei și adolescenței, până la bacalaureat), față de 24 de ani la București și 30 (până acum) la München. Bucureștiul, orașul studenției și al doctoratului, al debutului meu literar și al afirmării ca scriitor și jurnalist, n-a reușit să-mi atenueze cu nimic năravurile de ardelean. Prin München, subiect de opțiune deliberată, mă raportează la noua mea patrie fără complexe de exilat.

- Cum crezi că va arăta o fereastră a unei case peste cinci sute de ani?

— Dacă peste cinci sute de ani vor mai fi case, atunci probabil că vor avea și ele ferestre. Presupun că vor mai exista și case dintre cele construite în ultimele sute de ani, sau concepute în mod asemănător, cu ferestre așa cum le știm, eventual folosind o sticlă, cum de altfel există de pe acum, securizată, în stare să izoleze termic, să lase lumina să treacă doar într-o direcție, s-o filtreze selectiv, sau recurgând poate la alte materiale cu asemenea proprietăți. Chiar dacă în viitoarele secole clima terestră se va modifica atât de radical, încât pe arii tot mai întinse sau să fie săpate locuințe subterane, sau zidite case cu ferestre cât palma ori chiar oarbe, fără ferestre, așa cum sunt cele din zonele deșertice de azi, iar ferestrele caselor mai vechi vor trebui astupate, chiar și atunci cred că ar mai rămâne totuși și teritorii cu climă temperată, unde casele ar putea să-și păstreze aspectul tradițional, inclusiv în privința ferestrelor.

- Cum a apărut "microbul" literar la Gh. Săsărman?

— Ca orice licean, am scris și eu versuri, ba și proză, încercări pe care ni le citeam reciproc în "grupul celor patru" colegi de clasă (ceilalți trei fiind viitorul director al *Echinox*-ului Ion Pop, viitorul anglist Virgil Stanciu și regretatul nostru prieten Ion Horotan). Eu am cărmuit-o însă apoi spre arhitectură, dorind să-mi păstrez șansele unui orizont cât mai larg. Dar se vede treaba că eram deja contaminat, căci prin anul trei am cedat ispitei de a participa la un concurs de povestiri SF, al cărui rezultat (am luat premiul întâi) avea să-mi schimbe destinul.

- Cătălina, debutul tău literar, prima

povestire publicată, este chiar o replică la Luceafărul eminescian. De ce nu a mai apărut în niciun volum al lui Gh. Săsărman?

— Este chiar povestirea cu care am câștigat concursul, în 1962. Ar fi fost desigur firesc să fie inclusă în volumul *Oracolul* (Editura Tineretului, 1969) cu care am debutat editorial — dacă nu era scandalul provocat de decizia juriului de a acorda premiul întâi (implicit și premiul internațional, concursul fiind organizat simultan în șapte țări est-europene), ex aequo, la doi necunoscuți (medicului Sorin Stănescu și mie). Asta deși la concurs participaseră scriitorii consacrați: Ion Hobana și Radu Nor (premiul II), Camil Baci (premiul III), I. M. Ștefan, D. Todericiu, Romulus Vulpescu și Nicolae Minei (mențiuni), printre alții. În referatul susținut de Mihai Dragomir la următoarea ședință anuală a secției de literatură pentru copii și tineret a Uniunii Scriitorilor, publicat în *Gazeta Literară*, cam pe o treime din spațiu povestirea mea era pur și simplu desființată.

Evident că nu eu eram ținta acelui atac violent (de fapt, eu nici nu contam!), ci juriul concursului. Dar furia asta distructivă era imposibil să nu mă marcheze și, pe de altă parte, ca urmare, am fost lăsat ani de zile să aștept la poarta Uniunii Scriitorilor, chiar cu două volume publicate, pe când alții, doar cu o plachetă de versuri, erau de mult membri. Ce-i drept, *Cătălina* a fost inclusă în antologia dedicată concursului (*Întâlnirile viitorului*, Editura Tineretului, 1963), dar Hobana mi-a scos povestirea din sumarul *Oracolului* și eu nu aveam cum să insist. În *Cuadratura cercului* (Editura Dacia, 1975) ea nu și-ar fi avut nicidecum locul, iar la apariția volumului *Himera* (Editura Albatros, 1979) ar fi fost desigur o ciudățenie de neînțeles să vreau să recuperez un text vechi de 17 ani.

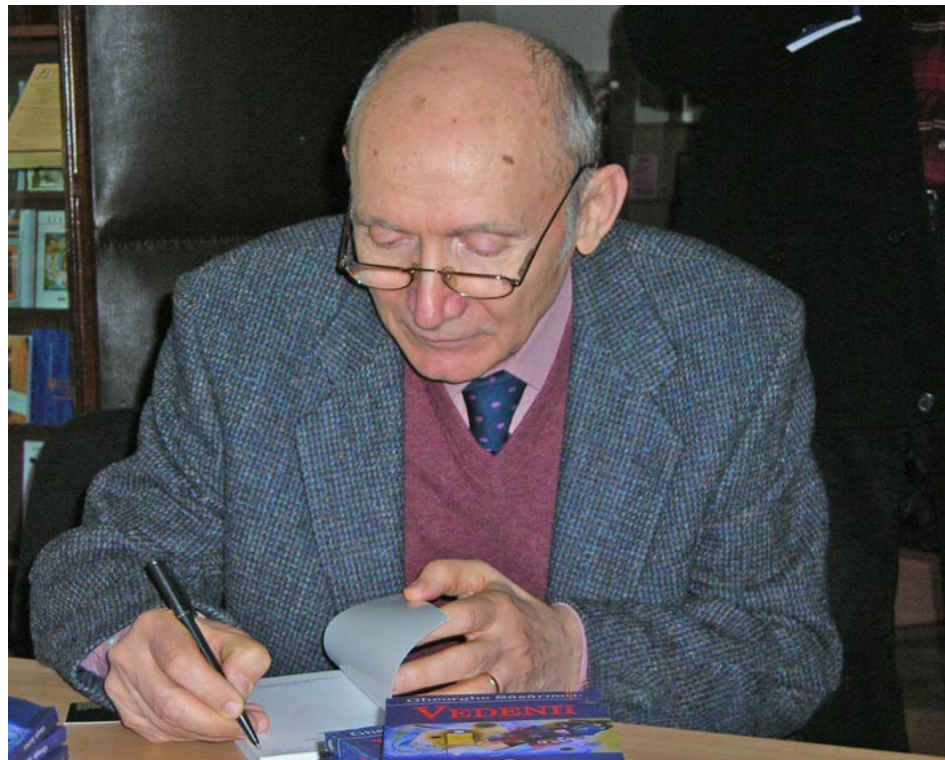
- Care sunt cele trei povestiri pe care le are la suflet Gh. Săsărman?

— Sunt bineînțeles mai multe, dar printre ele în orice caz *Evadarea lui Algernon*, *Varianta balcanică îmbunătățită* și *Operațiunea K3*. Asta făcând abstracție de textele din *Cuadratura cercului*, părți ale unui întreg unic, dar unele dintre ele ar ocupa, și de sine stătător, un loc de frunte în acest clasament sentimental.

- Cuadratura cercului este cartea la care ții cel mai mult, asta o spui în "Repede privire în urmă peste patru decenii". Care-i motivul?

— Sunt mai multe motive, și le expun pe larg chiar în postfața cu acest titlu a noii ediții. Pe scurt: este o carte aparte, rotundă, chibzuită, în care se îmbină textul cu grafica, alcătuiind împreună un tot. Dar, pe de altă parte, se îmbină aici vocația de scriitor cu informația acumulată prin studiul arhitecturii și urbanismului, prin lecturi sistematice, cu un orizont enciclopedic. Apoi, cartea a fost îndeaproape păstorită de bunul meu mentor, Adrian Rogoz, el mi-a sugerat subtitlul — *fals tratat de urbogonie* — și a inaugurat deschiderea ei spre lumea largă, trimițând un exemplar Hélènei Lenz, traducătoarea versiunii franceze. De aici s-au tras mai târziu ediția spaniolă și cea americană, însă texte din volum au mai fost traduse și publicate în Germania, Italia, Belgia, Ungaria, iar această difuzare internațională este fără îndoială un temei îndreptățit al atașamentului meu față de carte. În fine, cea care avea să-mi devină soție mărturisește că abia citind-o, a ajuns să mă vadă cu alți ochi — cu care de altfel mă vede și astăzi, după 37 de ani trăiți împreună, la bine și la rău.

- Ce înseamnă familia pentru un scriitor

ca Gheorghe Săsărman?

— Celula de bază a societății, care îi asigură perpetuarea, oferind cadrul prielnic pentru procreare, pentru creșterea și educarea copiilor, pentru deprinderea și exercitarea normelor, a relației juste dintre libertate și constrângere, dintre drepturi și responsabilitate, a solidarității dintre indivizi și dintre generații. A supraviețuit exceselor dizolvante ale regimului totalitar și sper că va supraviețui și celor ale liberalismului înțeles ca libertinaj. Pentru mine personal, familia este oaza de liniște și echilibru, de armonie și comuniune deplină, care îmi îngăduie luxul de a cerceta cu seninătate un orizont îngrijorător.

- Dacă și-ar întocmi singur un volum de povestiri scrise de Gh. Săsărman, care să nu depășească 300 de pagini, care ar fi cuprinsul lui?

— Dacă mi-aș întocmi singur un volum de povestiri, aș fi probabil dornic să le scriu abia de-acum înainte. Dar dacă ar trebui să aleg numai dintre cele deja scrise, atunci le-aș lua pe cele din volumul *Vedenii* (Idea Europeană, 2007), plus *Legătura de chei* (din Revista *Apoziția*, 2008), plus *Evadarea lui Algernon* și *Dulceața de cireșe amare* (din volumul *Himera*) — și poate că aș alege ceva și din volumul *Oracolul*.

- Dacă ar trebui să-și redacteze în 1.000 de semne tipografice "fișa" dintr-un dicționar s. f. european, ce ar scrie în ea Gheorghe Săsărman?

— Născut în 1941 la București într-o familie refugiată din Ardealul de Nord. După război, familia revenind la Cluj, urmează aici școala și își ia bacalaureatul (1959). După absolvirea Institutului de Arhitectură din București (1965), răspunde la ziarul *Scânțea* de rubrica de arhitectură, iar din 1974 la Revista *Contemporanul* de pagina de știință. Doctor în teoria arhitecturii (1978). Silit pe motive politice să renunțe la activitatea de jurnalist, se stabilește la München (1983), unde lucrează ca informatician până la pensionare (2006). Debutează în 1962, iar editorial în 1969. Scrierile sale speculative sau SF alternează cu unele realiste sau fantastice. Publică volume de proză și romane; traduceri în Germania (romanul 2000), Franța, Spania și SUA (volumul *Cuadratura cercului*); povestiri în reviste literare și antologii din România, Germania, Franța, Italia, Spania, Polonia, Ungaria, Japonia. O piesă de teatru pusă în scenă la Gasteig,

München, și la Teatrul C. I. Nottara, București.

- Când a realizat Gh. Săsărman că este scriitor adevărat?

— Ce înseamnă oare să fii "scriitor adevărat"? A fi scriitor nu-i o stare, ci o devenire continuă, pe care riști să o curmi atunci când te ieși prea în serios.

- Ce rol a avut Adrian Rogoz în devenirea literară a lui Gh. Săsărman?

— Adrian Rogoz mi-a fost excelent mentor literar, "antrenor" entuziast și, de la o vreme, prieten de neînlocuit. Dispariția lui a însemnat pentru mine o pierdere absolută.

- Rogoz mentorul, Rogoz "antrenorul", Rogoz animatorul, Rogoz...?

— Rogoz omul. N-am cunoscut altul ca el, în stare de o desăvârșită dăruire de sine. El însuși scriitor plin de har, și-a sacrificat anii cei mai buni pentru a descoperi și îndruma talente, cultivând gustul pentru gimnastica spiritului și pentru lecturi alese, și contaminând voios pe oricine cu viciul scrisului. Un adevărat apostol, incapabil să facă și chiar numai să gândească răul. Triumvir, alături de Ion Hobana și Vladimir Colin, al mișcării SF românești din acele decenii.

- Ce înseamnă Mariano Martin Rodriguez pentru Gheorghe Săsărman?

— Un istoric literar erudit, un excelent traducător, un supporter înflăcărat și un prieten de nădejde. În multe privințe, prin ivirea lui soarta m-a despăgubit pentru pierderea mentorului meu Adrian Rogoz. Printre altele, Mariano Martin Rodriguez i-a preluat, cu un plus de eficiență, strădania de a-mi face cunoscute în lume scrierile.

- Dar pentru literatura română?

— Un exeget surprinzător de bine informat, cu privire proaspătă și detașată, neobosit în investigarea unor teritorii neglijate, necrutător cu dogmele, dar plin de admirație pentru valorile autentice.

- Cum explici "devotamentul" lui Mariano Martin Rodriguez față de cultura română, dar, mai ales, interesul lui pentru Cuadratura cercului?

— Cred că atașamentul lui față de cultura română s-a dezvoltat treptat, propulsat de interesul poliglotului pentru o limbă uimitoare, de curiozitatea vie a unui explorator înnăscut, de pasiunea ludică a unei minți speculative și de formația generatoare de conexiuni structurale a istoricului literar. Și poate că toate aceste trăsături definitorii,

care sunt însă departe de a epuiza profilul său intelectual, și-au găsit tocmai în cartea mea un obiect de aplicare pe măsură, asta pe lângă faptul că, așa cum o afirmă el însuși, chiar tălmăcirea textelor, în ciuda unei amăgitoare simplități, a fost pentru traducător o veritabilă piatră de încercare.

— *Ce înseamnă istoria alternativă pentru Gh. Săsărman?*

— Un exercițiu de imaginație, controlat de rigoarea rațiunii, menit să pună în evidență paradoxurile trecutului și mai ales să arunce lumină asupra impasurilor prezentului.

— *Ce înseamnă ideologia pentru Gh. Săsărman?*

— Cu referire la politică: totalitatea ideilor, conceptelor, reprezentărilor legate de exercitarea puterii. Ideologia comunistă a fost un exemplu tipic de ideologie politică, având și darul de a fi coerentă. Nu-i întâmplător că a și izbutit să convingă un mare număr de intelectuali, dar este surprinzător faptul că mai are adepți și astăzi, după ce prăbușirea "lagărului socialist" a demonstrat inconsistența idealurilor comuniste, stigmatizând esența de univers concentraționar a transpunerii lor în practică. Din păcate însă, revenirea de la comunism la capitalism nu pare să beneficieze de un fundament ideologic, ceea ce se manifestă în harababura programatică a partidelor apărute pe ruinele partidului unic în foste țări socialiste – în particular în România, unde lipsește orice proiect strategic capabil să dea sens unui efort convergent al națiunii.

Nu-i vorba că, după destrămarea cortinei de fier și încetarea războiului rece, capitalismul și-a cam pierdut și el din puterea de seducție, economia de piață cu componente sociale, de inspirație scandinavă, cedând tot mai mult teren în fața modelului anglo-american al unui liberalism excesiv; la aceasta se adaugă tendința de îngrijire a libertăților cetățenești în numele luptei împotriva terorismului, cu riscul de a reduce statul de drept și societatea democratică la o formă fără conținut. Singura ideologie care mai merită a fi apărată astăzi este aceea a unui umanism închinat prezervării viitorului nostru comun pe această planetă binecuvântată totuși.

— *Dar religia?*

— Un leac pentru deruta în fața nemărginirii și mai ales pentru suferința confruntării permanente cu abisul neînțelegerii, pentru singurătatea întâlnirii implacabile cu moartea. Un răspuns comod la întrebarea despre rostul existenței, nutrinde credințe intime, dar prin a cărui manipulare se pot edifica biserici mondiale, justificând grandioase, superflue suprastructuri sacerdotale. O abdicare de la datoria simplă de a cugeta consecvent. De fapt, tot o ideologie.

— *Între alegorie, paradox și parabolă, care îi este mai dragă lui Gh. Săsărman?*

— Nu cred că am preferințe, recurgând după caz la ceea ce se potrivește mai bine. De altfel, nu-i vorba de trei categorii distincte și de același calibru: o parabolă poate fi o povestire alegorică, în care pot să intervină paradoxuri.

— *Cultura Hitită?! Este exotică pentru Gh. Săsărman?*

— Lectura cărții Margaretei Riemschneider *Lumea hititălor* (Editura Științifică, 1967) mă fascinașe în asemenea măsură, încât mi-a fost imposibil să nu includ și *Hattuşaş-ul*, capitala fabulosului imperiu, printre prototipurile urbelor din colecția mea speculativă. Din numele de regi și zeități, din toponimele și substantivele comune presărate prin carte am încropit dialogurile în limba pseudo-hitită (preluată ca pildă de Flaminia Robu în teza ei de masterat despre limbajele imaginare din literatură), iar savanții citați au devenit personajele acelei povestiri care ar putea să pară exotică. Cultura

hitită nu era însă cu nimic mai exotică decât oricare dintre civilizațiile acelei vremi. Și totuși, când în vara lui 2003 mi s-a ivit prilejul de a vizita ruinele capitalei hitite, situate într-un peisaj de o sălbatică stranie, am fost pur și simplu răscolit de extraordinara potrivire a acelor imagini ireale cu reprezentările mele mentale de pe vremea când scriam textul, cu 33 de ani mai în urmă.

— *Anticipația pe termen scurt este mai rodnică, sau nu?*

— Are în orice caz mai multe șanse de a fi confirmată.

— *Intriga polițistă este o formulă bună pentru proza lui Gh. Săsărman?*

— N-am prea folosit-o, iar când am recurs totuși la ea, ca în *Himera*, a fost doar ca decor pentru a masca intenții subversive.

— *Oredava a fost o haltă, sau mai mult, pentru Gh. Săsărman?*

— Oredava e o localitate fictivă, din romanul meu despre aventurile lui Anton Retegan. Dacă ai însă în vedere faptul că autorul a trecut prin situații cumva asemănătoare, atunci ar trebui să mă refer la orașul Arad, unde am locuit în ultimul an înaintea plecării în exil. Aradul a fost mai mult decât o haltă, este orașul în care soția mea Mariana și-a petrecut anii de școală, aici au locuit multă vreme părinții și fratele ei, este pentru ea ceea ce a fost Clujul pentru mine. Dar și eu am mai multe fire care mă leagă de Arad, i-am cunoscut în acel an pe scriitorii arădani, m-am împrietenit cu Florin Bănescu și cu Gheorghe Schwartz. De fapt, și familia mea mai locuise la Arad, o dată înainte de a mă naște, a doua oară între 1943 și 1945, ultima stațiune în periplurile refugiei, înaintea reîntoarcerii la Cluj. Din Arad am primele amintiri mai consistente, aici m-am îndrăgostit pentru prima oară, la patru ani, iar pe fetița aceea o chema – predestinare – tot Mariana.

— *Scrisoarea lui Anton Retegan către Nicolae Ceaușescu din 17 mai 1982 (vezi Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan și ale dosarului său, Nemira, 2011) este reală sau imaginară?*

— Cât se poate de reală. N-am renunțat încă la intenția de a o căuta în arhiva Comitetului Central al P.C.R., ca să văd ce rezoluție poartă.

— *Dar celelalte, din același roman cu vădită tentă autobiografică?*

— Toate documentele reproduse în roman sunt reale, iar modificările, minime,

sunt cele impuse de schimbarea, din motive lesne de înțeles, a numelui locurilor și personajelor.

— *Ce înseamnă teatrul pentru Gh. Săsărman? Ca spectator, dar și ca autor?*

— Ca spectator, m-a fermecat întotdeauna comunicarea directă cu lumea de pe scenă, posibilitatea de a trăi nemijlocit, împreună cu actorii, bucuria și suferința, de a gusta pe viu, în desfășurarea lor, fapte cu tâlc și haz, prilej uneori de tainică, subversivă complicitate, pe vremea cenzurii și a altor îngrijiri. Din păcate, acele opreliști fiind între timp înlăturate, se găsesc astăzi unii care, sub sloganul sfidării tabuurilor și în numele așa-zisului teatru de regie, pun în scenă spectacole jalnice, menite doar să șocheze și să provoace, o batjocură la adresa autorului, a piesei și a publicului, care n-ar fi de admis să mai fie și finanțată din banul public. Această lipsă de respect, trâmbitată drept înfăptuire de seamă a libertății artei, mă face adeseori să reflectez, ca autor, asupra rostului de a mai scrie piese de teatru.

Tentația rămâne, desigur, cu toate acestea, căci de pe scenă mesajul tău merge de-a dreptul la țintă, atinge cugetul și simțirea, amplificat prin reverberația sălii – dar ce te faci cu cel ce îți răstălmăcește sau îți desfigurează mesajul, pretinzând că tocmai așa ți-l pune pe deplin în valoare? Soarta prozatorului e în această privință mai dreaptă, între textul său și cititor nemaifiind necesară intervenția vreunui interpret.

— *Ai "consilieri" literari? Sau vorbim numai la trecut?*

— Adrian Rogoz a fost desigur cel dintâi și poate cel mai important. Mariano Martín Rodríguez ocupă de câțiva ani acel loc, rămas o vreme vacant, chiar dacă între timp m-a mai sfătuit, cu discreție și generozitate, de la distanță, un bun prieten, subtilul scriitor Zoltan Turner, iar mai nou îi cer uneori părerea și unui alt prieten, criticul și istoricul literar Gelu Ionescu. Dar principalul meu sfătuitor, și într-ale scrisului, a fost și rămâne, de aproape patru decenii, soția mea Mariana, primul meu cititor și critic.

— *Cum îți "apar" ideile și cum reușești să le așezi în pagină? Ușor, ori mai puțin ușor?*

— Conturarea ideilor este de fapt partea cea mai importantă și cu adevărat pasionantă a ocupației de scriitor. Ivirea lor e spontană, nu poate fi provocată prin nici un fel de rețete, dar fascinează cu atât mai mult, iar

clipele de desăvârșită beatitudine ale plutirii în lumea fără hotare și restricții a imaginației pure reprezintă răsplata zilelor fără șir ale trudei care abia începe. Căci punerea în pagină este caznă, cel puțin în cazul meu, o migală supusă voinței disciplinatoare, un meșteșug riguros care poate fi învățat, până la măiestrie. În prologul romanului *2000*, eliminat din ediția română de un prea zelos redactor-șef, autorul mărturisea că visează uneori ca scrierea să vină de la sine, fără efort, de îndată ce a depășit faza încântătoare a conceperii și înlănțuirii ideilor. Am descoperit între timp că mulțumirea lucrului bine făcut poate egala uneori desfătarea vrăjită de pe tărâmul ideilor.

— *Care sunt scriitorii sau oamenii de cultură români sau străini pe care îi prețuiești cel mai mult?*

— Dintre români, Caragiale, Eminescu, Rebreanu; dintre străini Borges, Kafka, Dostoievski, Shakespeare.

— *Cum vezi de la München SF-ul românesc actual?*

— N-am fost tentat niciodată de ideea de a judeca producția literară, ocupație pentru care îmi lipsește baza teoretică. O las criticilor literari de profesie.

— *Dacă ar fi să faci o antologie a SF-ului românesc din ultimii 50 de ani, care ar fi autorii pe care ai conta?*

— Aș lăsa o asemenea misiune delicată, cum spuneam, în seama celor competenți, a lui Mircea Opriță de pildă, care, din câte știu, tocmai e pe cale să scoată o nouă antologie de acest fel – de data asta pentru o editură spaniolă, în tălmăcirea lui Mariano Martín Rodríguez.

— *Sunt diferențe majore între literatura s.f. actuală și cea din urmă cu 10-20-30 de ani? Care ar fi ele?*

— Văd că trebuie să mă repet: există teme asupra cărora nu prea am căderea să mă pronunț. Mă mulțumesc să evoc totuși o diferență fundamentală între literatura SF de dinainte și cea de după decembrie 1989 – dispariția, odată cu prăbușirea regimului comunist, a funcției ei esopice. Este, cred, ceea ce avea în vedere Cristian Tudor Popescu atunci când spunea că Ceaușescu a luat cu el în mormânt SF-ul românesc.

— *Ce sfaturi i-ai da unui tânăr autor, debutant în literatura SF în anul 2013?*

— I-aș spune ce ne-a povestit recent maestrul Constantin Cubleşan, cu prilejul lansării de la Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor a ediției *Nemira* a volumului meu de proză *Cuadratura cercului*; anume că, invitat la Convenția EUROCON 1976 de la Poznań, Stanisław Lem a răspuns că nu vine, deoarece nu se consideră scriitor SF, ci pur și simplu scriitor. I-aș mai spune că, după definiția șugubeată dată chiar de un scriitor, dar al cărui nume nu-l mai știu, scriitor este cineva care nu-i destul de inteligent ca să se lase de scris. Și i-aș propune să cugete la acestea, înainte de a se dedica unei ocupații care, dacă-i va aduce bani nu-i va aduce glorie, dacă-i va aduce glorie nu-i va aduce bani, iar dacă din întâmplare i-ar aduce și bani și glorie, îi va aduce cu siguranță invidia și ura înverșunată a confrăților.

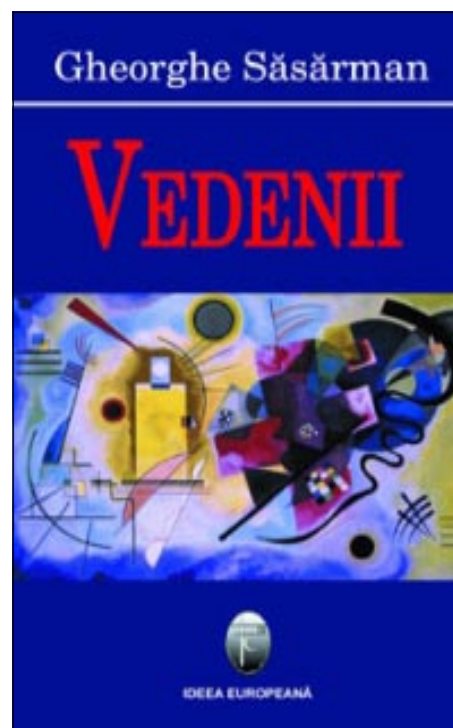
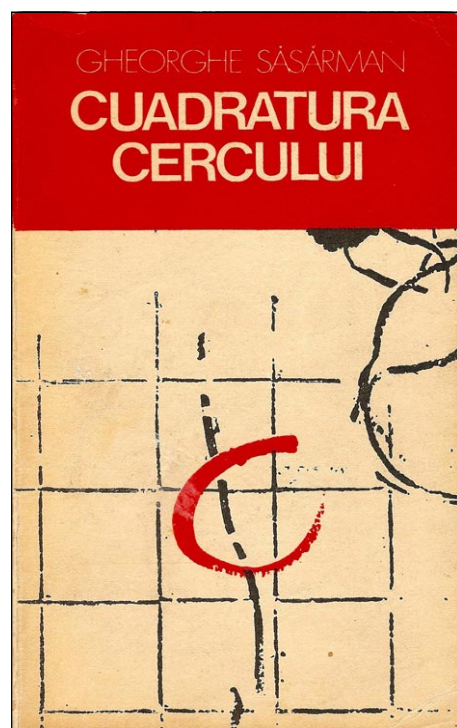
— *Ce pune sub semnul întrebării Gheorghe Săsărman din istoria României?*

— E și acesta un domeniu în care nu sunt competent. N-am altă calificare decât lecțiile de istorie din liceu, după... manualul lui Roller. Pe de altă parte, ca scriitor ademenit uneori de istoria alternativă, aș putea da exemple de evenimente care, dacă n-ar fi avut loc, poate că istoria României ar fi luat alt curs (vezi și faimosul *butterfly effect*).

Continuare în pagina 31

Interviu realizat de
CORNEL SECU

ORIZONT A CITIT

SĂSĂRMAN, LE GUIN ȘI UN TRADUCĂTOR SPANIOL

MARIANO MARTIN RODRIGUEZ

Atunci când l-am citit pentru prima dată pe Gheorghe Săsărman într-o antologie belgiană, în limba franceză, care purta titlul *Les Meilleures Histoires de science fiction roumaine* (1975), nici nu-mi imaginam cât de departe aveau să mă poarte povestirile sale prezente în acea antologie. Acestea mi-au lăsat impresia că sunt între cele mai interesante și mai bine scrise din întreg volumul, deși eu, personal, nu prea le găseam locul într-o antologie de *science-fiction*. Caracterul lor fantastic și metafizic îmi readucea în minte experimentele speculative ale lui Jorge Luis Borges, cel care deschide lista scriitorilor mei favoriți, ale căror lumi fantastice îmi vin în minte în orice clipă, spontan, ca o prezență tăcută care face parte din viață, înfrumusețând-o și stimându-mi gândirea critică și curioasă în fața misterelor universului.

Poate că această reminiscență a manierei borgesiene m-a atras atunci spre acele povestiri ale lui Săsărman, deși, la drept vorbind, acesta era înzestrat cu un limbaj propriu și original. Mai târziu, atunci când începusem să învăț românește și am avut ocazia de a exersa limba română în timpul unei șederi la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, nu am ezitat niciun moment când am avut ocazia de a cumpăra volumul *Cuadratura cercului*, din care știam că provin textele lui Săsărman întâlnite în acea antologie de demult. Era chiar singurul exemplar disponibil din micuța librărie a Facultății de Litere, poate chiar ultimul în vânzare din ediția integrală a operei, realizată în 2001 la Editura Dacia, în Cluj.

Această ediție, care recuperase mai multe povestiri rămase pe dinafară în ediția originală din 1975 din cauza foarfecelor cenzurii, era, și este greu de găsit, motiv pentru care consider extrem de laudabilă inițiativa Editurii Nemira de a o reedita anul acesta, în 2013. M-am cufundat imediat în lectura ei și mi s-a confirmat de îndată că acele calități pe care le apreciasem în cazul versiunii în limba franceză, unde mi se revelase scriitura lui Săsărman, apăreau, uneori chiar în mai mare măsură, și în celelalte texte care compuneau pătratul înscris într-un cerc compus din figurile geometrice, care contribuie în măsură determinantă la caracterul fascinant al acestui volum. Și multe dintre imaginile urbane evocate în textele sale au poposit în zestre de imagini, nu foarte ample, care mă însoțeste ceas de ceas, alăturându-se bibliotecii babiloniene sau orașului în care loteria îți determină destinul.

Timpul trecea. Cercetările mele în domeniul limbii române s-au concretizat în apariția primei ediții mondiale integrale și bilingve (desigur, cu traducerea mea în limba spaniolă) a *Scalpirilor și teatrului* (*Englezește fără profesor*), ultima operă românească a lui Eugène Ionesco, pe vremea aceea, încă, Eugen Ionescu. În cadrul unui târg de carte din Madrid — unde mă dusese cu speranța naivă de a promova cartea în rândurile compatrioților mei —, fiica editorului cărții de la Fundamentos, Juan Serrallier, știa despre interesul meu în ceea ce privește *science-fiction*-ul, în mod deosebit față de operele din prima jumătate a secolului al XX-lea, și m-a pus în legătură directă cu Francisco Arellano, care avea o editură specializată în acest gen de literatură — *La Biblioteca del Laberinto*. I-am propus un proiect privind

readucerea la lumină a unei serii de texte științifico-fantastice ale lui Agustín de Foxá, un poet și romancier din perioada mea preferată, în cadrul unui proiect mai amplu de recuperare a clasicilor genului din Spania.

Pe parcursul întâlnirii noastre, în cursul căreia trebuia să semnăm respectivul contract, Francisco Arellano m-a întrebat dacă nu auzisem cumva vorbindu-se, deoarece păream a fi la curent cu literatura română și eram și pasionat de literatura speculative, despre un anume Săsărman. I-am răspuns că aveam acasă și citisem *Cuadratura cercului*, aceeași operă pe care Arellano o descoperise în versiunea franceză — aproape la fel de greu de găsit precum cea română, întocmită de Helène Lenz și publicată în 1994, dar care a trecut neobservată. Îmi plăcuse atât de mult cartea încât se gândise să o traducă în spaniolă din limba franceză și atunci eu am adăugat că, fiind traducător din limba română și pentru că îmi plăcea la fel de mult ca și lui această operă, îi propun să o traduc eu, și mă angajez să obțin și acordul autorului.

Mulțumită lui Mircea Oprea, un alt mare scriitor român din Cluj, din aceeași generație cu Săsărman, am reușit să dau de numărul de telefon al lui Cornel Robu, a cărui operă teoretică despre *science fiction* ar merita, fără doar și poate, să fie mai bine cunoscută decât i-o permite limba în care a fost scrisă. În același timp, Robu mi-a pus la dispoziție numărul de telefon al lui Gheorghe Săsărman de la München, unde se autoexilase, fugind de totalitarismul comunist și de piedicile pe care acesta le pune în calea vieții și a artei sale. Această conversație telefonică avută cu domnul Săsărman a reprezentat începutul prieteniei care ne unește și care a crescut pe măsură ce îi transmitem întrebările mele despre pasaje mai dificile din *Cuadratura cercului*, deoarece intenția mea era să ajung la o versiune care să poată transmite pe cât posibil farmecul originalului, cu frazele lui de o limpezime cristalină, ușor de înțeles chiar și de un străin, dar extrem de dificil de reprodus în altă limbă, tocmai din pricina grijii cu care au fost alese vocabulele și ordinea lor, a geometriei textuale, a unui scris foarte complex sub aparența transparenței.

Dar nu intenționez să povestesc îndelungatul proces de traducere, cu bune și cu rele, cu satisfacțiile pe care le aduce conștiința lucrului săvârșit, cel puțin cu entuziasmul lucid al pasiunii profesionale și al dragostei pentru opera respectivă. De asemenea, nu voi insista nici asupra splendidei munci a editorului, care a avut drept rezultat un volum, *La cuadratura del círculo*, frumos chiar și ca simplu obiect. Nu ne mai rămânea decât să așteptăm să vedem cum va fie el primit de publicul de limbă spaniolă.

Cu excepția câte unei recenzii on-line, părea să se confirme teama mea inițială ca o inițiativă editorială îmbrățișată cu atâta drag și atât de străină de obsesia pentru foloasele financiare ale pieței de carte să ajungă la aceeași tristă soartă a desconsiderării și tăcerii ca și versiunea franceză. Dar Arellano nu a încetat nicio clipă să spere în judecata dreaptă a posterității. Peste cincisprezece-douăzeci de ani i se va recunoaște probabil valoarea și, cel puțin, vom fi fost atunci printre primii care i-o vor fi recunos-

Ursula K. Le Guin și Mariano Martin Rodriguez

cut-o. Dar nu mă puteam îndura să las opera să moară în indiferența generală. Cum nu locuiesc în Spania, nici nu fac parte din vreunul dintre grupurile de presiune care determină opinia literară și succesul de casă în țara mea de origine, m-am gândit că singura strategie posibilă era să încerc să fac să se vorbească despre *La cuadratura del círculo* în mediile de informare de limbă engleză, pe care le vedeam eu mai sensibile la valoarea demonstrată a operelor respective.

Dar ce intelectual din Statele Unite, centru hegemonic al lumii, ar fi putut fi interesat de niște texte cu o atât de mare specificitate, care se depărtează atât de mult de narațiunea cea de toate zilele, folosindu-se în special de descrierea spațiilor imaginare și a societăților lor? Atunci numele Ursulei K. Le Guin mi-a venit automat în minte.

După H.G. Wells și Olaf Stapledon, tocmai opera lui Le Guin, pe care am descoperit-o atunci când începusem să explorez sistematic literatura științifico-fantastică, la scurtă vreme după ce îmi obținusem doctoratul în Filologie, în 1994, a fost cea care m-a convins de faptul că nu doar *scientific romance* era o formă de literatură care combina partea captivantă a ideilor cu gândirea speculative, cu grija extremă pentru dimensiunea pur și simplu literară a scriiturii, adică a creării unei atmosfere sugestive, atât în ceea ce privește lumile fictive, cât și personajele dotate cu o complexitate comparabilă cu cea a ființelor reale. În *science-fiction*-ul propriu-zis, adică, în literatura consolidată în special în America anglo-saxonă în preajma celui de-al Doilea Război Mondial și care a ajuns să înlocuiască în întreaga lume literatura mai elitistă a *scientific romance*, resimțeam lipsa acelei preocupări stilistice și umane cu care mă obișnuisem, pentru că citisem mereu până atunci autori aparținând șablonului oficial, al povestirilor literaturii curente.

Desigur, genul științifico-fantastic îmi oferea multe alte elemente de interes, care, deseori, mă îndestulau, când asistam fermecat la jocul ideilor din planul fictiv, a cărui rigoare fantastică este atât de potrivită coniecției mele, poate nițel cam ingineresti (sunt

filolog, dar există oare ceva care să împiedice Filologia să fie tot atât de strictă și de riguroasă, chiar și în ceea ce privește aplicabilitatea, precum oricare altă știință inginerescă?). Lectura cărții *The Left Hand of Darkness* [1969], a *The Dispossessed* [1974] și a celorlalte narațiuni ale lui Le Guin, pe care începusem să le devorez sistematic din acea perioadă, au reprezentat cel mai bun argument pentru înalta calitate literară pe care o putea atinge științifico-fantasticul și pe care am văzut-o confirmată ulterior în scrierile multor autori, inclusiv Săsărman în incursiunile sale de gen.

Cu toate acestea, Le Guin a continuat să reprezinte pentru mine referința indiscutabilă a științifico-fantasticului literar care mă pasiona mai mult decât oricare altă manifestare culturală scrisă. Nu am încetat nicio dată să-i citesc cărțile, între care *Changing Planes* (2003) adoptă o abordare nu tocmai complet diferită de cea care predomină în *Cuadratura cercului*. De asemenea, mai citisem și o recenzie apreciativă a lui Le Guin pentru *Hav* (2006) a lui Jan Morris, care nu reprezintă decât făurirea unei întregi țări imaginare. Mi-am zis, cine știe, poate crearea orașelor imaginare întreprinsă de Săsărman ar putea-o interesa și pe ea, iar visurile mele ar deveni realitate dacă aş avea șansa să scriu măcar un scurt comentariu pe blog-ul său. Altminteri, cunoaște bine spaniola, pentru că a tradus foarte bine din Angélica Gorodischer, o scriitoare argentiniană pe care o consider, într-o oarecare măsură, echivalentul său în limba mea maternă.

Cu această idee în minte, așa cum arunci în mare o sticlă cu un mesaj, așa i-am trimis traducerea mea la căsuța poștală indicată pe pagina sa de internet. Eram conștient de faptul că, fiind atât de cunoscută și admirată, va fi primind o mulțime de manuscrise și cărți printre care *La cuadratura del círculo* avea multe șanse de a trece nebagată în seamă, dar am crezut întotdeauna că fiecare are șansa lui și că nimic nu se poate obține dacă nu încerci măcar. În această situație, e lesne de imaginat surpriza plăcută pe care am avut-o atunci

când, după cincisprezece zile, am primit scrisoarea dumneaei, scrisă cu același stil și tot atâta omenie ca și operele sale tipărite. În misivă îmi mulțumea pentru traducere și-și exprima întreaga fascinație pe care o produsese asupra sa unele dintre orașele din volum, și-mi mărturisea că citise, deschizând cartea la întâmplare, precum îi recomandasesem (și încă vă recomand și dumneavoastră, pentru un prim contact de familiarizare cu *Cuadratura cercului*).

De asemenea a elogiat frumusețea publicației și mai ales a paginii de titlu. Și, fapt care depășea așteptările mele, mi-a mărturisit că era curioasă oare cum va fi sunând varianta în engleză. I se trezise interesul pentru această traducere și avea să-și pună toată ambiția la contribuție pentru a o vedea transpusă în practică, pornire pe care o cunosc foarte bine toți traducătorii cu vocație. A debutat astfel o îndelungată corespondență electronică, pe parcursul căreia, recunosc cu toată sinceritatea, am depus toate eforturile pentru ca acest impuls să nu se stingă, deoarece o traducere realizată de Le Guin, chiar și indirectă, reprezenta o anumită consacrare internațională a operei lui Săsărman.

După cum era și normal, respingea ideea unei traduceri operate pe versiuni în limbi terțe, și nu pe original. Atunci i-am reamintit faptul că Stanislaw Lem nu reușise să accedă pe piața anglofonă decât prin intermediul unei retranslări efectuate pornind de la versiunile franceze și că planificata sa traducere se va bucura de toate garanțiile. Așadar, mă angajam să revizuiesc traducerea dumneaei, comparând-o cu originalul, astfel încât să putem fi siguri de faptul că traducea fidel versiunea spaniolă și că, de asemenea, textul englezesc reproducea cu fidelitate originalul din română, chiar și în cazurile când vor fi fost oarecare nepotriviri sau greșeli în traducerea spaniolă *La cuadratura del círculo*.

În altă ordine de idei, pentru început nu era vorba despre o traducere integrală, ci despre alegerea anumitor texte pentru a putea fi publicate în reviste literare — ceea ce pentru mine reprezenta deja suficient de mult. Puțin câte puțin, munca de traducere și farmecul textului au fost cel mai bun imbold pentru a continua traducerea. Colaborarea noastră a fost extrem de profesionistă și, în același timp, m-a îmbogățit ca om. Pe Ursula, ca persoană, o simțeam din ce în ce mai aproape de mine, așa cum îmi erau și cărțile sale, care nu rivalizează în suflului meu decât cu admirația și afecțiunea pe care o port creațiilor lui Borges. Ea însăși povestește acest proces în prologul de la *Squaring the Circle*, motiv pentru care nu voi mai insista asupra acestui aspect.

Nu voi mai adăuga decât că modestia dumneaei îmi atribuie în planul proiectului o contribuție mult superioară celei efective. Meritul meu se reduce la verificarea exactității traducerii, în vreme ce frumusețea textului în engleză, pe care o recunosc aproape toate recenziiile pe care le-am citit, nu se datorește decât măiestriei sale în calitate de scriitor.

Cu regretul că deocamdată *Cuadratura cercului* nu putea apărea în engleză într-o formă completă, deoarece traducerea integrală nu s-a putut înfăptui din diverse motive, *Squaring the Circle* reprezenta o selecție suficient de amplă pentru a constitui un mic volum pe care să îl poată publica o mică editură care acordă atenția cuvenită, precum La Biblioteca del Laberinto, unei literaturi puțin convențională, dar de calitate. Aqueduct Books, cu sediul în Seattle avea să fie acea editură. Cartea a fost gata în doar câteva luni, spre satisfacția tuturor părților. În acest răstimp m-am gândit că aveam nevoie de un pretext ca să o cunosc personal pe Ursula.

Oricât de satisfăcătoare era corespondența noastră electronică, dorința mea cea mai arzătoare era să-i mulțumesc pentru inițiativa avută, și, mai ales, pentru prietenia sa, îmbrățișând-o personal. Acest pretext putea fi reprezentat de o serată publică având-o ca invitată pe Ursula, ocazie cu care ar fi putut fi lansată oficial cartea, așa cum se obișnuiește în Europa.

Ursula a acceptat încântată această propunere și, împreună cu Timmi Duchamp, editoarea de la Aqueduct Books, a reușit să fixeze data seratei pentru ziua de 9 mai 2013. Locul ales avea să fie Biblioteca Publică din Seattle (Seattle Public Library), situată într-un edificiu postmodern deosebit, proiectat de Rem Koolhaas. Eu trebuia să ajung în Portland (Oregon), orașul unde locuiește Ursula, într-o casă drăguță, împreună cu soțul ei, Charles, și un motan pe cât de frumos pe atât de timid, cu câteva zile înaintea evenimentului. Am procedat întocmai și ne-am petrecut câteva ore din seara de 7 mai vorbind despre literatură, preferințele noastre literare și multe alte lucruri, la o ceașcă de ceai.

Din această discuție s-a conturat faptul că nu o interesa prea mult literatura horror, dar, mai ales, că i-ar plăcea să găsească un alt text în spaniolă pentru a repeta experiența, mai ales acum după ce declarase în prefața la *Squaring the Circle* că simțea că îi lipsesc forțele pentru a născoci noi ficțiuni, dar își dorea să mai lucreze cu materia limbajului, iar traducerile tocmai asta îi ofereau, să scrie fără a trebui să construiască o lume fictivă proprie. I-am vorbit atunci despre câțiva tineri autori spanioli de extraordinare ficțiuni speculative, precum nuvela SF *El mundo de Yarek* (1994) de Elia Barceló sau povestirile borgesiene ale lui Juan Jacinto Muñoz Rengel (de exemplu cele adunate în *88 Mill Lane*, 2005), fără a uita de *La última noche de Hipatia* (2009), de Eduardo Vaquerizo.

Timpul va decide dacă se va dovedi la fel de atrăgătoare la tradus precum *La Cuadratura del círculo*, a cărei poveste ne demonstrează că și traducerea în spaniolă a unor opere din limbi mai puțin răspândite nu e un efort inutil... Pe de altă parte, scopul meu nu era acela de a promova vreuna dintre ele, ci de a mă bucura de fiecare moment în compania doamnei. În ziua următoare, Charles și Ursula au avut amabilitatea de a mă duce

la Salem, capitala politică a statului Oregon, unde am vizitat capitolul local, construit la finele anilor 1930, în stilul caracteristic epocii, pe care îl consider echivalentul vizual al dragului meu *scientific romance*. În ziua de 8 mai, am călătorit cu trenul împreună, bucurându-ne de peisaj, spre Seattle, unde ne-a întâmpinat Vonda McIntyre, distinsa autoare a unor romane precum *Dreamsnake* (1978), dar și o persoană încântătoare.

9 mai era ziua cea mare. Înainte de serata de la bibliotecă i-am cunoscut pe Anna Rogasch și pe Vlad Săsărman, fiica și nepotul lui Gheorghe Săsărman, care se deplasaseră de la München și, respectiv, din Columbia Britanică (Canada), pentru a participa la evenimentul organizat impecabil de Misha Stone la Biblioteca Publică din Seattle. Evenimentul s-a desfășurat într-una dintre sălile principale ale bibliotecii, cu un amfiteatru destul de mare, care a fost pur și simplu umplut. Publicul era format mai ales din tineri de ambele sexe, care, în majoritatea lor, păreau să combine acest entuziasm deosebit față de literatură cu preocupări perfect compatibile precum științele exacte sau filosofia, ce îi caracterizează pe atâția dintre amatorii de științifico-fantastic și care ar putea fi considerată un fel de extravaganță duioasă. Programul cuprindea mai multe intervenții. Ceea ce s-a spus pe parcursul acestora o relatează mai bine decât mine Timmi Duchamp pe blogul său (<http://aqueductpress.blogspot.be/2013/05/last-night-at-seattle-public-library.html>, postarea din 10 mai 2013), motiv pentru care consider că este mai nimerit să-i reproduc cuvintele:

«Un eveniment deosebit a avut loc aseară la auditoriul Bibliotecii Publice din Seattle. Ursula Le Guin, care s-a deplasat până aici din Portland, Mariano Martin Rodriguez, care a zburat până în Statele Unite de la Bruxelles, fiica autorului Gheorghe Săsărman, care a venit cu avionul până în America de la München, și nepotul dumnealui, care a venit din Columbia Britanică, cu toții și-au unit forțele alături de Librăria Universității și de Biblioteca Publică din Seattle pentru a lansa *Squaring the Circle: A Pseudotreatise of Urbogony* a lui Săsărman în lumea anglofonă. Misha Stone a deschis acțiunea de la Biblioteca Publică din Seattle cu un scurt discurs introductiv, apoi a prezentat-o pe fiica lui Săsărman, Anna, care a citit scrisoarea domniei sale către publicul

prezent la eveniment, într-o engleză impecabilă, dezvăluind puțin din istoria cărții care a apărut la mijlocul anilor 1970 (și din vicisitudinile îndurate sub regimul dictatorial și represiv al lui Ceaușescu) cât și importanța pe care o are pentru dânsul faptul că în cele din urmă lucrarea ajunge să fie publicată și în limba engleză.

A luat apoi cuvântul traducătorul cărții în limba spaniolă, Mariano Martin Rodriguez, care a descris supraviețuirea miraculoasă a cărții dincolo de cele mai variate evenimente nefaste și ghinioane care li se pot întâmpla cărților (și care deseori le târăsc în definitivă uitare). Dumnealui însuși s-a referit la traducerea franceză a câtorva dintre povestirile din *Squaring the Circle* și la faptul că ulterior a descoperit varianta originală în limba română. Francisco Arellano, un editor în limba spaniolă de literatură speculative, care citise traducerea franceză a cărții, în pericol de a fi pierdută pentru totdeauna atunci când editura a intrat în faliment la scurtă vreme după ce aceasta fusese tipărită, voise să publice cartea în spaniolă.

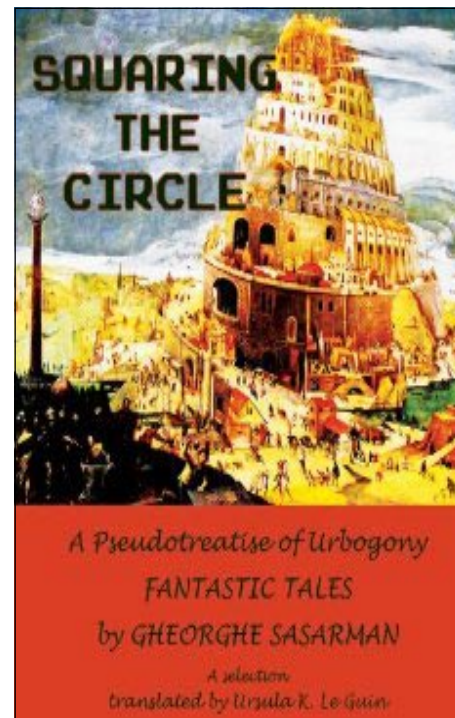
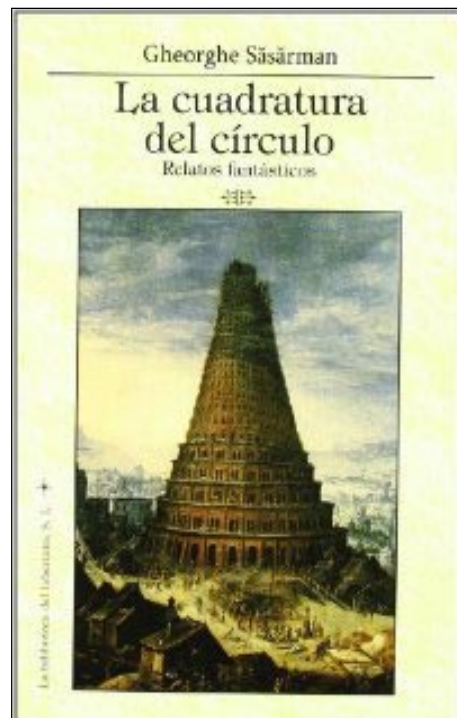
Când i-a mărturisit lui Mariano dorința sa, acesta s-a oferit să traducă el *Cuadratura cercului* după originalul românesc. Apoi a reușit să dea de autor și s-a apucat de traducerea în spaniolă cu binecuvântarea acestuia. Atunci când a fost în cele din urmă publicată traducerea în spaniolă, Mariano i-a trimis cartea Ursulei, autoarea sa favorită din limba engleză. Era ca și cum ar fi aruncat un mesaj într-o sticlă cu dop în largul mării, zicea dumnealui, un gest de speranță cu puține șanse ca într-o zi Ursula ajungă să lectureze cartea.

Apoi a preluat microfonul Ursula. Mulți oameni îi trimit cărțile lor, spuse, și, așa cum face de obicei, după ce primește o carte, o răsfoiește, apreciindu-i frumusețea designului, trimițându-i lui Mariano o notiță prin care îi mulțumea politicos. În majoritatea cazurilor de acest fel publicul își poate lesne închipui care este sfârșitul. Dar volumul se încăpățânează să rămână pe biroul său — unde, spune Ursula, prea puține cărți reușesc să se mențină pentru mult timp. Și astfel, după scurtă vreme, luă volumul în mână și se hotărî să încerce una dintre povestirile de acolo. Limbajul îi ajunsese la suflet și mai citi una. Atunci s-a decis să traducă ceea ce tocmai citea, deoarece, ne-a spus, numai atunci când face o traducere în engleză, simte că înțelege cu adevărat spaniola. Și tocmai acesta este secretul: Ursulei îi face plăcere să facă traduceri din opere care îi plac, pentru că traducerea seamănă foarte mult cu partea din procesul de scriere pe care o adoră în mod deosebit: corectura și rescrierea.

Partea cea mai dificilă din scrisul unei opere de ficțiune, ne-a spus ea, este să așterni în cuvinte prima versiune a povestirii. Dar corectura? Corectura e un deliciu. În momentul acela mă topeșc de bucurie, pentru că e tocmai sentimentul pe care mi-l stârnește scrisul unei opere de ficțiune, când o scriu eu însămi. (chiar dacă de fapt nu așa a fost la început)".

Și atunci Ursula ne-a istorisit restul poveștii, cum a tradus mai întâi câteva povestiri cu gândul de a reuși să le publice într-o revistă de SF de limbă engleză, și cum mai apoi s-a decis (când aceasta deja nu mai suna atât de deosebit) să traducă îndeajuns din cele 36 de povestiri încât să obțină un volum pe care o casă de editură precum Aqueduct să poată și să vrea să le publice. În cele din urmă a tradus 24 dintre ele. În acele momente se afla deja în legătură cu Mariano și, finalmente, s-au consultat chiar cu autorul asupra unor puncte care nu păreau clare. Astfel a luat naștere ediția în limba engleză pe care a publicat-o Aqueduct.

ORIZONT A CITIT

CONTINENTUL GRI
CULTURA ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

CUVÂNT LĂMURITOR

Inaugurăm cu acest număr al revistei o cercetare, sperăm îndelungată, a istoriei literare timișorene din perspectiva dosarelor Securității. Trebuie să precizăm din capul locului că nu suntem mânați în scotocirile prin arhivele CNSAS de polițe de plătit, de ambiții demolatoare sau de intenții, altele decât acelea prin care redăm cititorilor interesați de trecutul nostru cultural, frânturi de istorie și de viață literară (multe scene au un inconfundabil parfum de epocă, dar și umor involuntar). Nici grila de judecăți axiologice și etice ale Securității nu este de cele mai multe ori similară cu a noastră, a autorilor investigației. Lectura lucrărilor Securității era una destul de primitivă, restrânsă la obiectivele pe care le aveau în vedere în munca de urmărire informativă: defăimarea regimului și atentatul la imaginea țării prin literatură. Citind așa creațiile literare, erau eliminate judecățile estetice, nu-l interesa pe omul din Securitate performanța scriitorului din punct de vedere estetic. Lectura ofițerului se centra unilateral pe conținut, și acesta redus la scheme. De asemenea, nu erau disociate limpede atitudinile de autentică împotrivire la regim, de multe ori fiind urmăriți oameni care, deși au făcut compromisuri consistente cu regimul, își defulau la birturi și prin cenecluri frustrările generate de propriile abdicări. Dincolo de toate însă, rămân viața, oamenii, sentimentul de istorie furată și recuperată.

Ținem să aducem mulțumiri colectivului de la CNSAS, în special cercetătorilor Cristina Anisescu și Silviu Moldovan, cu care lucrăm efectiv. Amintim tot aici, la început de drum, și pe cei care asigură multiplicarea și prelucrarea documentelor, clasificarea și expedierea acestora. Facem precizarea că documentele recuperate, puse în valoare și comentate, aparțin Fondului Documentar de Istorie Literară Timișoreană a Asociației Culturale ARIERGARDA.

DOSAR SORIN TITEL

Prezentăm Dosarul R 091972¹ cota SRI 4575, privindu-l pe Sorin Titel în ultima sa perioadă caransebeșeană până la transferul în Timișoara, la revista *Orizont*. Scriitorul a funcționat ca profesor la Școala Medie nr. 1, actualul liceu *Traian Doda*. Obiectivul organelor de Securitate din oraș la "problema ȘTIINȚĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ" îl constituia Casa Raională de Cultură, cu ceneclul literar *Ioan Slavici*, "în care activează și depun activitate în mod permanent de creatori un număr de 58 elemente (sic!)" (dosar CNSAS, R 091972, fila 11). În atenția organelor de urmărire se afla în special Nichifor Mihuță², "lucrat prin acțiune informativă, fiind suspect de scrieri cu caracter dușmănos" (fila 27).

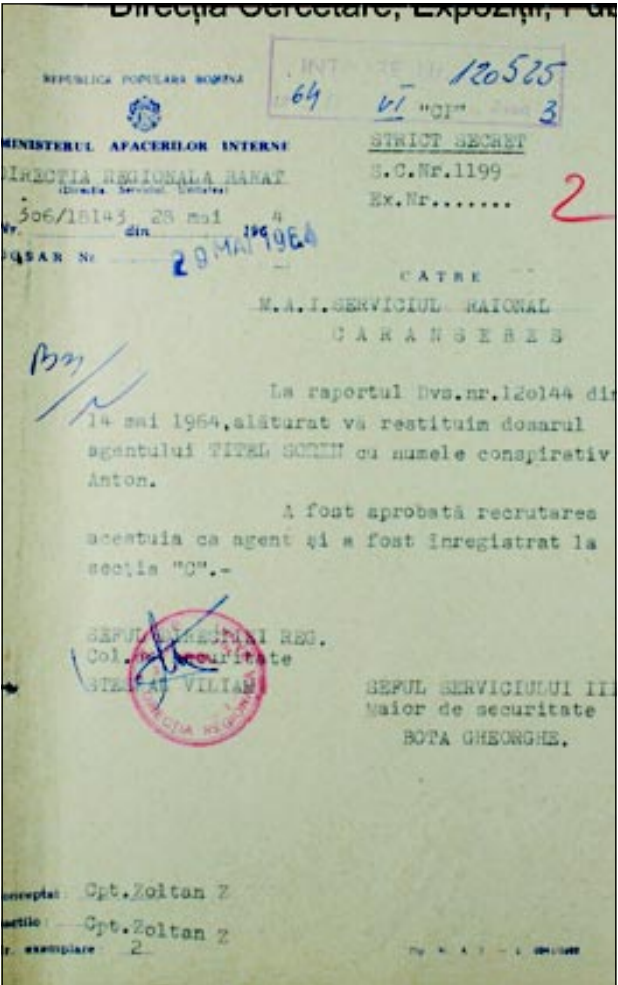
UN CENACLUL DE PROVINCIE
SCRUTAT
CU OCHI VIGILENT

Ceneclul literar cu pricina fusese în atenția Securității încă din 1962, atunci când, în actele sale, apare un tabel cu numele membrilor și cu locul lor de muncă, document primit de la Casa Raională de Cultură în 28 septembrie același an. Reproducem documentul așa cum l-am găsit în dosar (fila 28):

Nr. crt.	Numele și prenumele (sic!)	Locul de muncă	[Gen literar]
1	Titel Iosif ^{III}	Sfatul Raional	proză
2	Titel Sorin	Casa Pionierilor	proză
3	Pătrașcu Horia ^{IV}	Casa de cultură	Proză
4	Mîțu Traian	Școala Medie nr. 1	proză
5	Mircea Iosif	I. G. R. C. ^V	proză
6	Galescu Constantin ^{VI}	Coop. Semenicul	proză
7	Suciu Petru ^{VII}	Policlinică	versuri și proză
8	Suru Gheorghe ^{VIII}	Școala Petroșnița	versuri
9	George Lică Olt	C.F.R.	proză
10	Popa Nicolae ^{IX}	C. Cult. Teregova	versuri
11	Miulescu Traian	-	versuri
12	Țopa Nicolae	C.F.R.	versuri
13	Horvath Alexandru	Arhivele Statului	versuri
14	Sterpu Gheorghe	Școala Medie nr. 1	versuri
15	Cristescu Nicolae	Școala Medie nr. 1	versuri
16	Mihuță Nichifor	Com. Cultură și Artă	versuri și folclor (sic!)
17	Stănescu Domnica	Școala Medie nr. 2	proză
18	Fortunescu Cornel ^X	-	Versuri și proză

Din perioada imediat următoare (12. 07. 1963) există o notă informativă a sursei "Radu Zaharescu", dată la locul de întâlnire intitulat "Policlinica"; aceasta arată că s-a întâlnit în 2. 07. 1963, ora 18, cu Constantin (sic!) Titel, tatăl scriitorului Sorin Titel, bucuros că fiul său a primit 12.000 lei pentru volumul nou apărut³. În discuție, el a subliniat grija regimului față de scriitorii începători și față de oamenii de litere în genere: "dacă EMINESCU ar fi trăit astăzi, nu ar fi fost un om supus privațiunilor de tot felul, la care l-au supus guvernării pe vremuri" (fila 26). Sursa mai informează că "în ziua de 6.07. 1963, în jurul orelor 10.30 s-a întâlnit la Policlinică cu Mihuță Nichifor, profesor și culegător din folclor din Banat", care i-a propus ca o parte dintre membrii ceneclului "să se întrunească acasă la careva din ei și acolo, la un pahar de țuică, să se discute eventualele lucrări care se vor supune apoi ceneclului. Motiva aceasta prin faptul că o discuție amicală, neoficioasă, poate eventual să dea roade mai bune...".

Căpitanul Ioan Duma, cel care a primit nota informativă, observă că agentul este nou recrutat și-i completează instructajul, trasându-i ca sarcină să participe regulat la ședințele de ceneclu și să semnaleze discuțiile de acolo. Îi cere, de asemenea, să cultive relații mai strânse cu Nichifor Mihuță (filele 26-27).

Se pare că sursa "Radu Zaharescu" nu a mulțumit așteptările organelor de Securitate, preocupate ciudat și excesiv de "cazul" profesorului Mihuță. La rândul lui, căpitanul Moise Purdea lucrează cu doi informatori. Acesta se întâlnește cu sursa "Remus" în data de 17.01. 1964, în locul "Casa Flora". Informatorul relatează că a discutat cu Nichifor Mihuță despre un articol din revista *Tribuna* al lui Ion Lungu, în care este criticat volumul *Copacul* de Sorin Titel. Mihuță îl apreciază pe Lungu și dezavuează recenziile semnate de prietenii lui Titel⁴, apărute în *Gazeta literară* și *Luceafărul*; tot atunci adaugă că între revista clujeană și cele bucureștene "au fost neînțelegeri, s-au atacat unii pe alții, fiind nevoie de intervenția partidului să pună capăt atacurilor reciproce".

De altfel, aceste neînțelegeri persistă la modul surd (fila 25). Peste o săptămână (24.02. 1964), securistul se reîntâlnește în același loc cu sursa "Remus", discuția se învârtă din nou în jurul lui Mihuță, care îi mărturisește informatorului că a neglijat proza în favoarea poeziei și că a mers pe linia pesimismului, orientare neadmisă în regimul socialist. Sursa îl îndeamnă, provocator, "să creeze poezii pline de viață, de gust, de vioiciune și să le publice în *Scrisul bănățean*". Răspunsul vine în tonalitate omenească, înfrânt-invidioasă: "Domnule, este foarte greu să treci de la un gen la altul, mai ales în poezie, poate și vârsta nu-mi mai trimite să părăsesc un gen în care am crezut și am scris"⁵. Mihuță se proclamă ca fiind singurul folclorist de seamă, iar prietenii ca Ion Lungu din Cluj, "mai cu competență decât unii din București", pot să-l ajute să publice. Revine apoi la recenzia din *Tribuna*, care a fost aspră cu volumul lui Titel, "doar o bucată a fost găsită mai bună, restul – mediocre".

Sursa insistă asupra colaborării sale cu Sorin Titel, iar Mihuță îi răspunde că "doar ce se întâlnesc la școală și mai vorbesc, nici măcar nu știe unde stă Titel, și desigur nici Titel nu știe unde locuiește el". Concede, totuși, că Sorin Titel, în timp, "va deveni un scriitor de bază, mai cu seamă că el lucrează și în cinematografie". Rezoluția

căpitanului aflat la primire este implacabilă și pragmatică: "Nota se va exploata la acțiunea informativă privind pe profesorul Mihuță Nichifor" (fila 24).

SORIN TITEL UITĂ SĂ-I DEA LUI NICHIFOR MIHUȚĂ COPACUL

Zile febrile în acel sfârșit de februarie 1964, în climatul anunțatului dezgheț ideologic. Căpitanul Ioan Duma, același, recurge la alți doi informatori; se întâlnește cu sursa "Dragomir" în 21.02. 1964, în casa conspirativă "Racovița". Aici informatorul îl caracterizează pe Sorin Titel "din auzite": colegii de școală îl consideră "foarte orgolios"; "Când i-a apărut fotografia în ziar (...) trecea cu ziarul pe la toți colegii"; unii sunt de părere "că schițele lui Sorin Titel n-ar fi văzut lumina tiparului dacă n-ar fi avut un bun prieten, probabil coleg de facultate, care să-i fi aranjat lucrurile". Mai apoi sursa spune că "nu cunoaște numele persoanei (care l-a ajutat pe Sorin Titel, n.n.) și nici funcția, dar se va strădui să o afle".

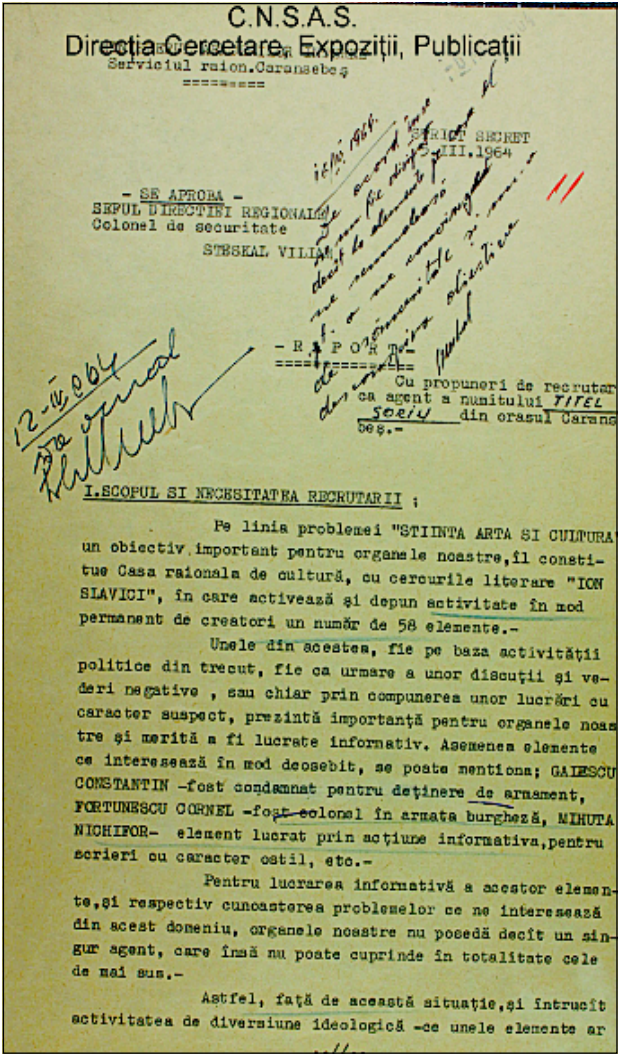
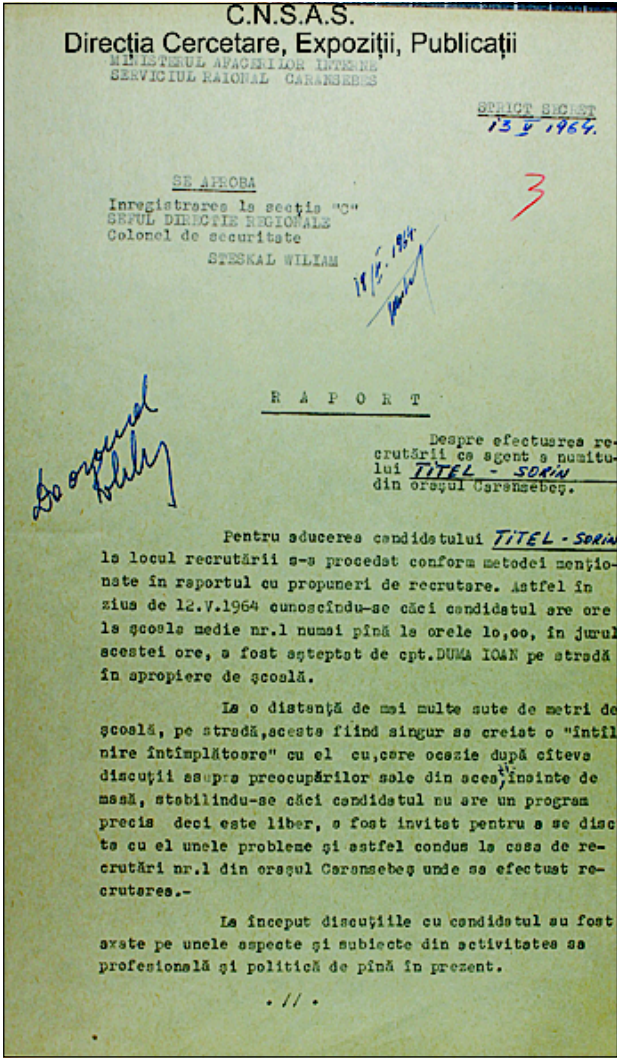
Intervine în discuție relația nu tocmai amicală dintre Mihuță și Sorin Titel: primul consideră unele schițe ale celui de-al doilea "bunișoare", dar se arată contrariat că "Titel n-a găsit de cuviință să facă cadou un volum din schițele publicate, cu toate că Mihuță l-ar fi ajutat cu o seamă de cărți și cursuri pentru facultate". Securistul face următoarele observații: "numitul Titel Sorin este luat în studiu de organele noastre pentru a fi recrutat ca agent în problema Știință, Artă, Cultură, respectiv pentru lucrarea unor elemente din cadrul cenaclului literar *Ioan Slavici*, printre care și Mihuț Nicolae^{XIV} (sic!)." În final, informatorul este însărcinat să afle relațiile în care se află Sorin Titel cu cadrele didactice din cele două școli medii. (fila 21).

Al doilea informator, cu numele de agent "Stepan Adrian", se întâlnește cu căpitanul Duma în 24.02. 1964 la Casa de Cultură. Acesta prezintă episoadele mai importante din viața lui Sorin Titel: îl cunoaște din 1951-1952, pe când era elev "a manifestat înclinații spre literatură și citea mult". A urmat un an cursurile Institutului de Teatru, secția Regie-Film, iar în anul al doilea s-a transferat la Facultatea de Filologie la sugestia părinților; a avut "unele neplăceri"^{XV} la facultate, care au coincis cu evenimentele din Ungaria din 1956", atunci când administrația a întârziat plata burselor, a fost exmatriculat și s-a transferat la Cluj; a trecut la fără frecvență și a intrat în învățământ în raionul Caransebeș. "Anul acesta știu că termină Facultatea de filologie la București".

Continuându-și caracterizarea, informatorul îl consideră pe Sorin Titel "bine orientat", scriitor de succes cu numeroase proze publicate în reviste literare și cu un volum recent apărut. Proza lui Sorin Titel "ridică probleme legate de viața omului nou în noile condiții sociale, în special ale tineretului". Prietenii săi din Caransebeș sunt Horia Pătrașcu, pe atunci student la București, și George Suru, instructor de teatru în oraș, ambii scriitori talentați. (Urmează un pasaj anonimizat de CNSAS prin lege.) ST este "un pasionat meloman", ceea ce l-a apropiat de dr. N. Cotreanță. "Ca moral (sic!) nu i se poate reproșa nimic, este destul de modest și accesibil, cu toate că este foarte bine pregătit profesional." Același dă și alte informații: "a scris scenariul unui film referitor la viața unei familii de muncitori, mutată de curând într-un bloc nou. Scenariul a fost acceptat de Studioul București. În prezent lucrează la un roman despre viața tinerilor pe care intenționează să-l prezinte editurii pentru publicare."

Informatorul îl apreciază pentru proza sa și pentru "delicatețea cu care abordează probleme destul de dificile fără a face paradă de «nou», element care atacat cu intenția de a șoca produce impresii de violență în scris". Observațiile de la sfârșitul Notei *informative* ale lucrătorului din Securitate întăresc ideea că "numitul Titel Sorin este luat în studiu de organele noastre pentru a fi recrutat ca agent". Cât despre informatorul "Stepan A.", este apreciat că a furnizat informații utile în domeniu, "contribuind și la obținerea unor scrieri literare suspecte a(le) obiectivului M. N."(filele 22-23).

va urma

NOTE:

^I Dosarele cu mențiunea inițială R sunt dosare de rețea, cu informatori recrutați. În scriptele MAI apare ca DOSAR PERSONAL nr. 16614 al inf. SORIN TITEL, numele conspirativ ANTON deschis la data de 20.05. 1964, microfilmata în 02.11. 1978 de UM 0906 Reșița.

^{II} "S-a născut la 13 februarie 1927, în Zervești, jud. Caraș-Severin. A urmat școala primară în satul natal, liceul în Caransebeș, studiile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj. A activat, ca profesor de limba și literatura română, la Vadu Crișului, județul Bihor, Jdioara și Topolovațu Mare, jud. Timiș, Sacu, jud. Caraș-Severin și la Liceul Nr.1 Caransebeș. A debutat în presă, în "Primăvara Banatului" (Lugoj) din 25 mai 1944. Până la instaurarea regimului comunist în România a mai colaborat la "Țara visurilor noastre" și "Voința Banatului" (Timișoara), "Provincia" (Turnu Severin). Cu începere din 1947 până la sfârșitul său din viață, în 1982, a colaborat la "Almanahul literar", "Athenaeum" (Târgu Mureș), "Folclor literar", "Orizont" și "Drapelul roșu" din Timișoara, "Flamura", "Semenicul" din Reșița, "Steaua" și "Tribuna" din Cluj, "Veac Nou", (București) ș.a. A publicat două volume de poezii: *Oglinzi paralele* (cu o prefață de Petru Vintilă), Editura noastră, București, 1946, *Bilete pentru imaginație*, Editura Albatros, București, 1970. A fost cuprins în volumul *Ano, Ano, Lugojano*. Versuri în grai bănățean. Selecție, prezentări și introducere de Gabriel Țepelea, Ed. Facla, Timișoara 1974. A publicat poezii în numeroase culegeri literare, apărute la Reșița. A fost un bun folclorist, creațiile poetice ale literaturii orale, culese de el, fiind apreciate de Lucian Blaga care a inclus câteva dintre acestea în antologia lui de poezii populare. O substanțială contribuție și-a adus la vol. II *Folclor din Transilvania*. Texte alese din colecții inedite; cu un cuvânt înainte de Mihai Beniuc, Editura pentru Literatură, București, 1962 (p. 479-561). Din bogata sa colecție de folclor, el a publicat multă poezie populară în culegerile de literatură orală, apărute, local, în Caraș-Severin." (Aurel Turcuș, *Poezie în grai bănățean*, vol. I, Editura Orizonturi universitare, Timișoara, 2009, pp. 253-254).

^{III} Tatăl scriitorului Sorin Titel, autor al volumului *Clipa i-a fost prea repede: (viața lui Sorin Titel)* / cuvânt înainte de Eugen Simion, București, Cartea Românească, 1991

^{IV} Prozator, autor al nuvelei care a stat la baza filmului *Reconstituirea*, regizat de Lucian Pintilie.

^V Presupunem: Întreprinderea de Gospodărie Raională Caransebeș.

^{VI} Jurnalist la Reșița, ziarul *Flamura*, decedat în anii 80 într-un accident de mașină, tatăl alpinistului Cornel "Coco" Galescu. Actualmente, Biblioteca Municipală *Mihail Halici* din Caransebeș organizează un concurs de jurnalism care îi poartă numele.

^{VII} În dreptul numelui, scris de mână, apare cuvântul "candidat", probabil în vederea recrutării. Presupunerea noastră este întărită de nota informativă din 12.07.1963, în care apare ca loc de întâlnire Policlinica și se menționează că agentul nou recrutat "Radu Zaharescu" făcea parte din cenaclu (filele 26-27).

^{VIII} George Suru (1940-1979), poet de factură blagiană, autor al volumelor *Așteptarea coralilor* (1970), *Semnul de taină* (1972), *Când dragostea e pasăre cântătoare* (1976).

^{IX} Poet și artist plastic. Semnează și Nicolae de Popa (1940-2007). Unul dintre marii boemi ai Timișoarei: straniu, hirsut, delicat, imprevizibil, ciclotimic.

^X Adăugat de mână.

^{XI} Este vorba de volumul de debut *Copacul*, Editura pentru literatură, București, 1963.

^{XII} Securitatea exploatează tensiunile din cenaclu și mizează pe invidia scriitorilor.

^{XIII} Să nu uităm că în anii aceia literatura își schimba paradigma.

^{XIV} Evidentă greșeală de dactilografiere. Este limpede că se referă la același Mihuță Nichifor.

^{XV} Exmatricularea din facultate a fost un motiv permanent de presiune și de șantaj asupra scriitorului utilizat în vederea racolării sale. Pe de altă parte, Sorin Titel a încercat să fixeze în romanul neterminat *Melancolie* experiența acelor ani tulburi.

SINGURĂTATEA LUMINII (XVIII)

PAUL EUGEN BANCIU

Există o topografie a lumii imateriale ce se relevă doar celor aflați în zone interstițiale. Avem impresia, trăim chiar cu convingerea fermă că singura lume cu o topografie exactă e cea materială, cea făcută de oameni, cea care cuprinde reperele pe urmele cărora își găsește fiecare dintre ființe itinerariul existenței. Lumea materială nu e cea făcută de oameni, ci preexistă lor, iar ei o descoperă ca făcând parte dintr-o materialitate secundă, a minunilor, a miracolelor, a ceva inexplicabil și greu de cuprins în cuvinte sau culori, în sunete sau pe o peliculă. Solipsismul absurd al lui Fichte, după care lumea există doar pentru că o percep eu fixează în centrul universului "eul", adică una dintre cele mai fragile constituirii ale materiei ajunsă să fie conștientă de ea însăși.

Lumea imaterială este cea de dincolo de "eu", de jur împrejurul său trecător, construit spre a-și întinde voința de viață și dincolo de marginile ei firești. O casă o ridici pentru două generații, trei, ca și cum propria existență ar putea trece dincolo de o limită. Doar că mai departe sunt alte ființe, copiii, nepoții, care oricât ar avea din gena de pornire sunt altcineva. La capătul "eului" material, înconjurat cu nemăsurat de inutile și banale aglomerări de lucruri, așteaptă "eul" imaterial, cel care ți se relevă în momentele limită ale existenței, când o voce din neant îți comunică limpede, ca un înscris de pe zidurile Babilonului: "Aici, numele tău este altul". Adică un fel de *Menel, Tekel Phares!*... venit dintr-un adânc despre care nu știi și nu te întrebă niciodată nimic.

Reperetele topografiei aceleia imateriale coincid doar cu cele din imediata apropiere, când ești departe de tine, de lume, de ceea ce faci în fiecare clipă dintr-o viață de om. Toate legăturile dispar și ți se relevă o lume mirifică, de dincolo de bine și de rău, a ta și a lumii tale.

Un singur om, cu o funcție mare la vremea aceea, pe care-l călăuzisem spre Vârful Mare din Retezat, când ne-a prins o furtună cu fulgere și trăznete ce loveau în bolovănișul din vale sau de lângă noi, ce stăteam pitiți după o stâncă să nu ne bată direct grindina, după ce s-a mai liniștit vijelia, m-a privit cu cât calm și seninătate asistasem la întreaga desfășurare de forțe ale naturii și mi-a spus: "Pentru dumneata, muntele nu e ceva material." Peste ani, în Făgăraș un alt om important cu care am trăit un episod asemănător... Erau cuvintele unor oameni spuse direct, îndată ce trecuse spaima din ei... Lângă mine se simțiseră în siguranță, pentru simplul fapt că atât cât durase urgia, mă contopisem cu natura într-atât de mult, încât sau mie nu mi se putea întâmpla mai mult decât unei pietre lovite de trăznet, ori moartea era ceva ce făcea parte din întregul spectacol ce i se relevase, ca pe ceva la fel de normal (cuvânt inventat doar pentru viața oamenilor și relațiile dintre ei) ca și apusul de soare de dincolo de marginile plăcii de nori aducătoare de furtună.

Atunci mi-am dat seama pentru prima dată că sinceritatea acelei observații a unui om pe care nu l-am mai întâlnit niciodată,

și despre care nu mai știu nici cum se numește, ascundea adevărata mea dramă interioară, a omului care trăiește dintr-o dată între două lumi, cu niște repere foarte exacte într-o lume imaterială, în primul rând, cărora, contrar tuturor obișnuințelor vieții, le caută corespondențele unei topografii unde se afla întreg restul lumii, de la părinți, la neamuri, cunoștințe, iubită, copii. Marea mea caznă, pentru că din imaterialitatea lumii mele nu mă mai putea scoate nimeni decât prin moarte, era că trebuia să găsesc calea să-i apropiu pe ceilalți, importanți pentru viața mea, de reperele lumii mele, care lor li se releva altfel. Dar, spre norocul meu, tot undeva la marginea realității imediate a lor. N-am încercat să-i apropiu de topografia lumii mele imateriale, ci doar să le găsesc corespondențe în realitatea materială în care ei credeau și continuă să creadă până la capăt.

La marginea pădurii, înainte de a urca poteca spre vârfuri, deveneam o altă ființă. Toate simțurile mi se deschideau, puteam vedea urma veche sau mai proaspătă a copitei de cal, asin sau om lăsată în iarbă, pe pietre, în pământ, auzeam fiecare schimbare a suneților păsărilor, apei în torente, direcția cursului apelor învolburate, fără să întorc capul în vreo direcție. Ceva nelămurit se petrecea cu mine de fiecare dată în acele momente, iar, ciudat, sinapsele lucrau cu totul altfel decât în mijlocul oamenilor. Făceam asocieri între evenimente istorice trăite sau aflate din cărțile de istorie și literatură, ca într-o mreață a altei lumi, unde eram eu întrutotul cu toată mintea și simțurile mele deschise.

Ajungeam să înțeleg fenomene pe care în mijlocul lumii le judecam părtinitor, subiectiv, legate de un element strident, poate anume pus acolo să-mi distragă atenția de la esență, să mă manipuleze, cum se-ntâmplă acum permanent, de parcă m-aș fi situat undeva nu doar deasupra lumii imediate, ci direct în negrul cerului, din nopțile fără lună plină. Îmi aminteam cu precizie nume și evenimente între care făceam legături pe care, la masa de scris, sau într-un dialog fie nu mi le-aș fi amintit, fie păreau separate unele de altele. Dincolo de nori, în avion, deasupra reliefurilor, toate rămăneau aceleași de la decolare, dar aici era altceva.

M-am întrebat dacă nu cumva în proximitatea muntelui, a pădurilor de brad, a jepilor și rododendronilor, acei bujori rozalii care-și aveau la vremea aceea o sărbătoare a lor în luna iunie, când înfloreau, nu cumva forțele energetice ale ființei se puneau dintr-o dată în mișcare ca să poată face față actului temerar al parcurgerii unei creste de câțiva zeci de kilometri, ori toată schimbarea aceea a mea, probabil a fiecăruia dintre cei ce urcau, era determinată de intrarea într-o altă lume, aflată pe dosul paginii vieții noastre de fiecare zi. Nu o dată mi-am amintit de reacțiile și trăirile pe care le avuseseră oamenii la vreme de calamitate sau război, dar aici și atunci era cu totul altceva. O eliberare de toate cele din viața de fiecare zi. Bănuiesc că acum, un telefon mobil, altfel extrem de util în situații limită, ar fi fost o adevărată pacoste, ca o trezire bruscă dintr-un vis mirific.

JURNAL DE FAMILIE

PIA BRINZEU

9 ianuarie 1958. Tata ne cheamă pe mine și pe fratele meu la el în pat, seara. De obicei ne spune povești despre război sau din studenția lui franceză, cu intenția de a ne mai învăța câte ceva. Astăzi ne pune următoarea întrebare: "Cum trebuie să se comporte un chirurg atunci când găsește un tampon uitat în plagă de un alt medic și trebuie să reintervină pentru ca pacientul să se vindece? E o problemă importantă de ordin deontologic..."

"Ce înseamnă deontologic?", vreau să știu eu. "Cum să te porți corect", zâmbește tata, cu gândul nu atât la ignoranța mea, cât la termenul nepotrivit pe care l-a folosit în fața unor copii și nu a unor studenți, așa cum este obișnuit. Fratele meu, mai mare decât mine și mai priceput în a se lupta cu lucrurile dificile, răspunde cu o altă întrebare: "Pacientul se simte rău din cauza tamponului uitat sau pentru că boala evoluează în mod nefericit?" "Întrebarea este esențială", ne spune tata, "tocmai pentru că se poate întâmpla ca pacientul să tolereze bine tamponul și să fie reoperat din alte motive, ceea ce nu-l învinovățește cu nimic pe chirurgul uituc. Dar ce se întâmplă dacă tamponul uitat dezvoltă un proces inflamator cu urmări grave? Trebuie să i se comunice bolnavului ce s-a întâmplat?"

"Ce spun cărțile de specialitate?", cutez eu să intervin. "Nimic!" "Cum nimic?" "Cazurile sunt destul de rare, nu se întâmplă asemenea lucruri la tot pasul..." "Atunci nu trebuie să știe nici bolnavul. Oricum s-ar putea totuși ca cineva dintre cei prezenți în sala de operație să-i spună ce s-a întâmplat...", crede fratele meu. "Da", e de acord tata, "nu poți opri asistența să o facă chiar dacă vrei ca pacientul să nu îl dea în judecată pe colegul tău." "Și poți cumva ascunde faptul în timpul operației?" "Nu o să mă credeți, dar chiar se poate. Eu am făcut-o odată, când am reintrat pentru o eventrație, adică pentru a solidifica peretele abdominal care a cedat. Tăind tot ce trebuia pe acolo prin jur, am văzut un tampon masecat de țesuturile sudate. Știam cine făcuse operația, un chirurg altminteri eminent, și nu voiam să se afle că greșise. Poate că, de fapt, nici nu fusese el cel care uitase tamponul, poate că era unul dintre ajutoarele sale. În plus, mi-am dat imediat seama că nu tamponul era vinovat de evoluția ulterioară a pacientului. Și ce credeți că am făcut?" "O scamatorie!" mă reped eu iarăși cam necugetat, știind că tatei îi plăceau micile demonstrații de prestidigitație cu care ne amuza adeseori. "Exact! Am izolat ușor tamponul cu mîna dreaptă și am acoperit totul cu palma stângă, doar timp de câteva secunde cât mi-a luat să termin tăietura. Trebuia să scap însă de tampon și atunci am recurs la ceea ce se face în multe spectacole de scamatorii, adică am deviat atenția celor din jur. Nu e tocmai ușor în sala de operație, dar mi-a venit ideea să-i cer unei asistente să nu mai vorbească atât de tare. O făcea în surdina, nu-i vorbă, dar, adresându-mă ei, toți s-au uitat într-acolo și eu am putut arunca tamponul fără probleme. Dacă obiectul ar fi dăunat pacientului, nu aș fi recurs la talentele mele de scamator, dar așa am considerat că oricui i se poate întâmpla un astfel de necaz. E vorba aici și de răspunderea intimă pe care o simte fiecare chirurg față de pacientul său, o răspundere care ține de conștiință. Și numai cine este chirurg știe cât de des trebuie să lupti cu propria ta conștiință când o situație se agravează sau când urmările unei intervenții nu sunt așa de simple cum ți le-ai fi dorit tu."

Știam deja câte ceva despre zbuciumul dramatic încercat de toți chirurgii după intervențiile dificile și va urma, peste ani, să aflu mai multe despre asta. De atunci mă bucur însă că responsabilitatea unui profesor de engleză se reduce doar la felul cum manevrează cuvintele. Dacă viața studenților mei ar depinde de ceea ce le spun cu nonșalanță în sala de curs, probabil că și eu aș fi chinuit de insomnii foarte multe nopți la rând...

POVESTE CU AHABU

DANIEL VIGHI

Ahabu, îi zic cei apropiați, și cred că acesta este și numele din buletinul de identitate, deși nimeni nu ar băga mâna în foc pentru asta. Ce s-a întâmplat mai zilele trecute cu Ahabu în podul casei de pe strada Memorandului, casă pe care a moștenit-o de la unchiul Ucunuțu, și pe care a trebuit să o repare mai apoi?

Casa e mare, spațioasă, cu uși înalte și camere friguroase. După moartea Ucunuțului, Ahabu – nepotul lui de pe strada vecină, din apropierea **Observatorului** astronomic, a privit cu luare aminte la turnul bulbucut menit să spioneze stelele, așezat în mijlocul unui parc larg populat cu ulmi, tei, sălcii plângătoare gigantice, castani asemenea. Ahabu nepotul a fost obligat de viață să preia casa uriașă, cu odăile mari și cu un pod pe măsură. S-a tot gândit câteva zile, o săptămână, preț de o iarnă întreagă a tot analizat. Ucunuțu a decedat pe la mijlocul lunii decembrie și, mai apoi, pe la jumătatea lunii februarie Ahabu s-a prezentat la vecinul Ismael și i-a spus așa.

- Vecine, ce te rog, am moștenit casa unchiului.

- Dumnezeu să-l odihnească, bună treabă, spune Ismael care e la pensie, iubește vodca din sticlă de plastic de la buticul vecinului de peste drum de fosta bodegă LA CALUL BĂLAN și a lucrat toată viața lui pe taxiuri, a fost și pe la primarul Moț, prim secretar, cum i se mai spunea pe vremuri, a avut de toate, acu o duce greu, după revoluție.

Așadar, Ahabu vrea să-și pună la punct moștenirea, și pentru asta trebuie vândut totul din casa rămasă încărcată, de pe vremea lui Gianni Morandi și a surorilor Kessler: Ucunuțu a avut prin anii aceia și motoretă Jawa, dar asta e o altă poveste. Până să ajungă la Ismael e cale de mers, e de trecut colțul străzii, pustietățile locului se impun din prima.

Deschide ușa la curte și privirea îi rămâne o vreme peste întinderile nesfârșite ale străzii, dincolo de gardurile de beton ale Observatorului astronomic, peste pâlcurile dese de zmeură care năvălesc anarhic într-o involburare de junglă dinaintea căreia se opresc din când în când, la vremea dimineții, spre prânz, alteori seara, adolescenți rătăciți clorotici, precum locatarii casei parohiale din Piața Sfântului Potir care stau claie peste grămadă în subsolurile uriașei clădiri. De acolo se chinuie sacerdoții să-i izgonească din cauza mării lăcomii care a cuprins mapamondul. În zilele noastre toată lumea aleargă după bani, dar dintre toți cei mai mulți care și reușesc în căutările lor sunt mai ales sacerdoții, cum e să fie Țârcodava.

Nu vă speriați nu e așa numele lui, îl cheamă Flasc, de loc din Banatul de șes. Și-a spus așa din cauză că îl trage ața spre reveriile teoretice, și nu numai, ale cetăților și civilizației traco-dacice pe care le consideră esențiale pentru mare parte din

civilizația europeană. Cel puțin.

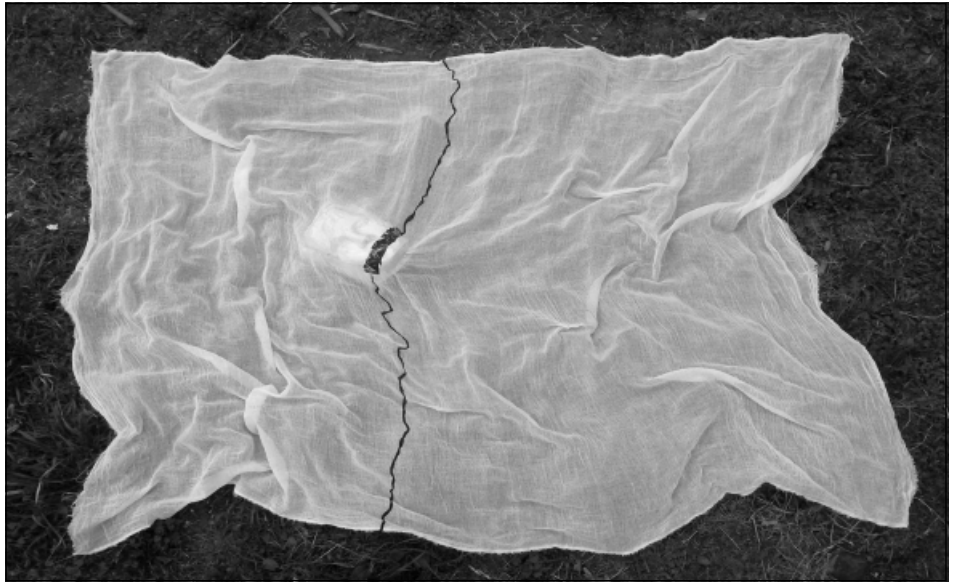
Așadar i se pare mult mai interesantă lumea păgână decât cea creștinată. De aceea și-a spus Țârcodava – un compus gândit de sfinția sa între țârcovnic și sufixul geto-dac dava care, deși se referă la așezare, cetățuie, sat arhaic, i s-a părut plin de o demnitate care se putea prea bine alături cuvântului dintâi provenit din pravoslavnică tradiție slavonă a mormăitului adormitor din strana bisericească. Părintele Țârcodava nu-i poate suferi pe acești adolescenți clorotici și părinții lor lucrători cu ziua prin curțile și pridvoarele acestei gabii cu mândrele ei catarge cu care străbat cu toții mările Sudului, ca să denumim frumos și acătării epoca pe care o trăim. Așadar, la babord Observatorul seismologic, la tribord cel Astronomic, deși nu e într-un tot așa. Nu e locația cum se cere, iată, dacă merge Ahabu din dormitorul căpitanului, iese pe poarta din lemn masiv cioplită din lemn de arțar din Maramureș de către meșterul cioplitor, moșu' Cuza, cum îi spuneau cunoscătorii, pe care l-a cunoscut la târgul meșterilor populari din Muzeul Satului de la Pădurea Verde, unde Ahabu a făcut pe vremuri armata.

(...)

Nu știu ce aş putea afla pe mai departe. La urma urmelor, vorba unuia, ce aventură mai mișto, mai de Doamne ajută, decât povestea pe care i-a spus-o Cocoșel mai zilele trecute despre lume, oameni, radiații, grozăvii. La capătul Observatorului astronomic e babordul, apa curge învârtăjită și lasă în urmă mari dungi peste hectarele de valuri, de creste spumoase peste care se reped cu țipete specifice pescăruși, alte păsări pe care nu le știe Cocoșel cu toate că îi place grozav să meargă pe ape cu corabia, în marginile pământului, vorba unuia: ne place să tândălim, să ne pierdem în bleoideală, să ne aducem aminte te miri ce pe când tocmai stăm la babord, la capătul din spate al Observatorului astronomic, care e o chestie ciudată, ar putea spune, trăiesc de ani buni împreună, străbat mările, iese din tambuchi de la el pe ușa din lemn masiv, îl izbește fix în nări mirosul aspru de asfalt încins al mărilor sudului, ah, mările sudului, își spune pe când iese pe ușa de la tambuchi și se îndreaptă tras de lesă de câinele lup. Nimic nu e mai frumos decât expediția, asta e ceea ce îl atrage pe Cocoșel.

La asta visează zi de vară până-n seară. Cum să facă și să o ia din loc. Zilele trecute a fost din nou în podul casei și a identificat ungherele, locurile prăfuite, mormanul de sticle de sifon de un sfert de litru foarte ofertante, cum spune amicul Silviu, pentru piața de vechituri Aurora Boreală din Dâmbovița. Cotrobăie printre manuscrisele găsite acolo în pod, ceva în germană despre filozofia zen. Ciudățenii.

Fragment din opul epic *Expediția goletei Speranța*

O PUBLICATIE-EXPERIMENT: STUDENTPRESS@JIMBOLIA (II)

VIOREL MARINEASA

Era evident că trebuia să ardem etapele. Să încălcăm canoanele meseriei. Studenții, nici măcar cei bănațeni, nu știau mare lucru despre Jimbolia. Numai noi, "coordonatorii", suntem cât de cât informați. Prima etapă a "predocumentării" s-a consumat în microbuz; primarul, prins și cu alte treburi, și-a scurtat, odată sosiți, intervenția, lăsându-ne pe seama consilierilor săi. De la bibliotecă au apărut și cele două cărți indispensabile: Johann Vastag, Hans Vastag, *Monografia orașului Jimbolia*; Sorin Pavel, *Ghidul orașului Jimbolia*. În plus, colecția săptămânalului *Observator de Jimbolia*, dar mai ales oameni de întrebat și străzi de străbătut.

Amânăm ședința de sumar pentru a doua zi dimineața. Încă băjbăim. Tu cam ce vrei/ce știi/ce ți-ai ales să faci. Tatonările continuă – ce nu trebuie omis: Petre Stoica, muzeele, deportarea în Bărăgan, frontieriștii, interviul cu primarul, fundațiile caritabile, viața de zi cu zi a Jimboliei. Mai ales pulsul unui loc care trăiește dincolo de instituționalizări și de circumstanțe. Nu e vorba de zile în care lucrăm. O zi se multiplică, acum are trei diviziuni drastice și imperative: dimineața, după-amiaza, seara & noaptea. Titlurile de pagină apar pe rând, pe măsură ce aderența la teme și câteva texte având coerență vin ca suport. Să n-o mai lungesc. După trei zile epopeice de forcing și de canonadă, mărșica prinde contur. Retroactiv, totul pare să fi fost șugubăț și spornic. Iată ce postează după o lună, pe blogul său, redactorul-șef de atunci, Viorela Precupaș: "În cele ce urmează, doamnelor și domnilor, sunt câteva articole semnate de madam EU în **STUDENTPRESS@JIMBOLIA**. Alături de scumpii mei colegi la jurnă am cheuit, am muncit, m-am distrat, m-am enervat și am enervat, m-am calmat și ne-am calmat." (*Blogul cu dureri de cap*)

O altă viziune, cea a unei Alexandre (Pleșa sau Sândoi, nu am reușit să depistez cu precizie), la o săptămână după ce totul s-a terminat: "Simplu în aparență, dar greu în practică. Am muncit cu toții trei zile pe rupe, ne-am informat, am înjurat, am scris, ne-am trezit la ore imposibile (pentru mine) și am învățat cam ce înseamnă de fapt munca de reporter. Ei bine, pot să declar că experiența asta face cât toată facultatea cu care ne-am bătut capul până în prezent. Rezultatul? **STUDENTPRESS@JIMBOLIA**, număr unic, pentru colecționari. Nici nu pot să vă explic cât e de mirobolant să-ți vezi numele tipărit la sfârșitul unui articol. Și în final o părere generală despre Jimbolia, e mică, enervant de simetrică și are 7 muzee. Titlul postului l-am furat de la Ada, cu care am realizat și interviul cu dl Petre Stoica (nu pot să cred că primul interviu din viață i l-am luat unei asemenea personalități)." (*Jimbolia*drimin', 2008/02/25) Lansarea publicației **STUDENTPRESS@JIMBOLIA** a avut loc în 22 februarie 2008, la Muzeul Presei Sever Bocu, în prezența lui Petre Stoica și a primarului Kaba Gabor.

Am vrut să știu, după cinci ani, cu ce s-au ales părtașii la acea întâmplare. Am primit câteva răspunsuri demne de atenție (sper să nu fie circumstanțiale). Viorela Precupaș (editor online la Kanal D): "**STUDENTPRESS@JIMBOLIA** a fost cea mai frumoasă experiență pe care am avut-o în facultate și îmi amintesc de ea mereu cu plăcere. Am rămas cu străduțele localității întipărite în minte. M-am reîntors de mai multe ori în Jimbolia cu prietenii mei și le arătam locuri pe unde am trecut și oameni de la care am aflat povești interesante. O amintire care nu vrea să mă părăsească este cea a Bălții Albastre." (29.07.2013) Alexandra Sândoi: "Episodul **STUDENTPRESS@JIMBOLIA** a fost prima experiență reală în "arta" editării unui ziar – de la munca de teren și până la realizarea unui layout și trimiterea la tipar." (29.07.2013, 7:37 PM) Alexandra Pleșa (editor online la www.tion.ro): "**STUDENTPRESS@JIMBOLIA** a fost primul meu contact cu munca într-o redacție – am învățat ce înseamnă munca în echipă, ce înseamnă *deadline*, ce înseamnă până de inspirație atunci când ai cea mai mare nevoie de ea și cum să o regăsești. Tot cu ocazia **STUDENTPRESS@JIMBOLIA** am avut privilegiul de a-i lua un interviu regretatului Petre Stoica..." (30.07.2013, 3:34 PM) Ioan-Claudiu Pavlov (Schneider-Electric București): "Au fost trei mari experiențe în viața mea de jurnalist începător: Acea în care am învățat să luăm interviuri unor personalități pentru a le transforma în portrete jurnalistice – îndrumați de dl Marcel Tolcea. Apoi aceea în care am fost la penitenciarul Popa Șapcă pentru a învăța să transformăm interviurile deținuților în reportaje, îndrumați de dl Dumitru Opreșor. Și, în mod sigur, cea mai importantă experiență a mea a fost cea din Jimbolia..." (30.07.2013) Oana Doboși (master în Management cultural și în Politici editoriale la Université Paris 13): "...acea tabără a fost pentru mine o experiență profesională și culturală de care îmi voi aminti cu plăcere mereu. Atunci am învățat cum se concepe un ziar de la A la Z, cum se scrie un articol de presă, ce înseamnă munca în echipă într-o redacție (ordine, disciplină, punctualitate, seriozitate), cum se corectează un text. Pe lângă toate acestea, am avut ocazia și șansa să vizităm Muzeul Presei și să-l cunoaștem pe poetul Petre Stoica." (01.08.2013) Viorica Sirbu (redactor la despremoda.ro și la FlashLife): "Am învățat să lucrez în echipă, să cunosc oamenii cu care lucrez și să mă adaptez la necunoscut, din care să extrag informațiile pe care le consider ca fiind cele mai importante. Primul curs de presă adevărată." (01.08.2013)

Poate că experiența **STUDENTPRESS@JIMBOLIA** ar merita să fie reiterată într-o formă mai suplă și mai inteligentă.

DĂRĂPĂNĂTURILE ISTORIEI

MARIAN ODANGIU

Cartea* lui Daniel Vighi se încheie, în cel mai pur spirit al *Generației '80*, cu un avertisment teribil: "Ceea ce ții în mână este un pistol-mitralieră Akaem bun pentru gherila apărării patrimoniului istoric urban a două orașe amenințate: Timișoara și Lipova. Autorul cărții duce lupta aceasta, iar gloanțele sunt proza, ca detonator, și documentul istoric, ca praf de pușcă. Trag nădejdea că, după ce veți citi cartea, o să priviți îngăduitori biete vechituri ce ne însoțesc viața pe care o ducem mai mult în mall și la fast-food. Numai că acolo ești niciunde. Printre dărăpănăturile istoriei te afli întotdeauna undeva, important este să pricepi asta!" Avertismentul nu numai că "amenință năprasnic" indiferența contemporanilor față de importanța rădăcinilor *adânc înfipte în solul istoriei*, dar și previne asupra riscurilor pe care ignoranța le presupune, sub aspect identitar. A trece nepăsător pe lângă vestigii, sugerează autorul, înseamnă a merge spre niciunde, spre un gol imens, spre anarhie, spre haos.

Aceluiași spirit al *Generației '80* (mare admiratoare a prozei sud-americane din ultimul pătrar al secolului al XX-lea, de la care a și preluat o sumedenie de *arme & strategii*) îi aparține și "pretextul" volumului: patru cutii de pantofi – așa zisul "fond Deleanu" – descoperite, cum altfel decât întâmplător?, la *Biblioteca Filialei din Timișoara a Academiei Române*, cutii în care sunt conservate, derizoriu și precar, documente și fișe alcătuite de o slujbașă cvasianonimă, însă extrem de riguroasă și tenace, a instituției, femeia fiind, acum, trăitoare, la venerabila vârstă de nouăzeci de ani, pe undeva, prin Germania. "Arhiva" se referă la tot atâtea secvențe diferite din istoria unui spațiu geografic, dar și cultural ("lumea bănățeană și ardeleană de la fosta frontieră dintre Imperiul Otoman și principatul Transilvaniei de pe malurile Mureșului"): ocupația turcească, comunitatea evreiască, epoca imperială și vremurile de glorie ale "începuturilor aleanurilor și

îndeletnicirilor muzicale bănățene și timișorene".

Motivate astfel și așezate, adesea, sub titluri baroce, ce trimit mai degrabă la contemporaneitate decât la trecut, prozele lui Daniel Vighi au aparența unor demersuri monografice care "recuperează" cu "acribie științifică" *patrimoniul istoric urban*: amenajări, clădiri, fapte, evenimente, întâmplări majore ori banale, decoruri și, mai ales, personaje, zeci, sute de ființe, de nume mai mult sau mai puțin celebre prinse într-un amețitor carusel *sic transit gloria mundi*. Textele abundă în citate și trimeri, riguros marcate și consemnate, cartea având, în final, și o bibliografie întocmită după toate regulile filologice, dar care amestecă, ironic, categoriile de autori și titluri.

Intertextualitatea este la ea acasă, textul și metatextul șterg, în regim reflexiv, hotarele spațio-temporale: "istoria seamănă uneori, alteori se repetă" constată autorul, dar, în același timp, "poveștile se petrec o singură dată, nu sunt mai multe și asta chiar dacă ar putea fi inventate altele, tot timpul ai putea să pui altele în loc, să le adaugi, să le mărești, să le umfli, să le pritocești. E greu de adăugat la istorie alte istorii, e greu să pui în locul adevăratei istorii o alta, deși stăm și ne tot gândim dacă e una-ntr-una istoria cu adevărul faptelor ei sau dacă e schimbată, adăugată, preluată, repovestită."

Dar ce ar fi istoria dacă nu e (re)trăită, (re)povestită și, în final, (re)inventată? "Atâta vreme cât nimic nu poate fi dovedit, totul poate fi imaginat" – își spune *Povestașul*, protagonistul "de suprafață/suprafețe" al prozelor lui Daniel Vighi (un fel de *alter ego* – s-a spus – de *ecleror*, aș adăuga), prin intermediul căruia vocea *naratorului* navighează fără niciun fel de complexe cronologice, pune alături, de pildă, fapte și nume din perioada ocupației turcești cu cele din vremea lui Stalin sau Gheorghe Gheorghiu-Dej, ori evenimente și personaje politice de dată recentă, cu întâmplări din vremea Imperiului, trăiește intens și melancolic aventuri autobiografice *nemaîntâlnite, nemaîimaginate și nemaipomenite* în preajma vestigiilor, a *urmelor*, a *dovezilor*, a *probelor* unei istorii, acum, iremediabil, pierdută, absentă, irecuperabilă. De aici, și impresia de derulare cinematografică, de clivaj halucinant al suprafețelor epice, care își are rădăcinile în aceeași, asumată, apartenență a autorului la generația pomenită înaintea.

Cu *Istoria din cutia de pantofi*, Daniel Vighi se re poziționează în interiorul acestei generații, își confirmă aderența la o din ce în ce mai conturată grupare de prozatori timișoreni (Ioan Viorel Boldureanu, Livius Ciocârlie, Alexandru Deal, Viorel Marineasa, Dan Negrescu, Mircea Pora, Gheorghe Secheșan, Titus Suciu) fascinați de ideea de a recupera și de a da consistență unui emblematic *spirit bănățean* complex, multicultural și cosmopolit, o secvență de geografie culturală care vine din chiar epocile apuse ale ocupației turcești și ale Imperiului.

*Daniel Vighi, *Istoria din cutia de pantofi*, Editura Cartea Românească, 2013

FEMEI BĂRBĂTOASE, BARBATI EFEMINATI

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Respectând atmosfera și tonusul de vacanță, propunem câteva titluri ce îmbină culturalul și insolitul. Un prim exemplu este lucrarea savantului Hans-Georg Beck, *Erotikon bizantin. Ortodoxie – literatură – societate*, trad., pref. Mihai-D. Grigore, Editura Nemira, București, 2011, 192 p. apărută în deja consacrată colecție "Byzantium". Autorul, titular al Catedrei de Bizantinologie de la München din 1959, a fost un paradoxal călugăr benedictin german ce a descoperit farmecul ortodoxiei orientale într-o mică biserică greacă de lângă Bazilica Santa Maria Maggiore din Roma și a părăsit straiela monahală pentru o carieră universitară unde anticlericalismul deținea un loc de frunte. Rodul unei comunicări din 1984 ținute la Academia de Științe a Bavariei, această primă traducere autohtonă din opera eminentului istoric și clasicist focalizează asupra unui subiect adeseori tabuizat în discursurile teologice, și anume eroticul cu vasta-i plajă semantică. Receptarea femininului în lumea bizantină este de fapt principalul argument al colocvialei încercări de sistematizare a unui material eteroclit și nu îndeajuns cercetat pînă în prezent. Prin urmare, o propunere de lectură originală, incitantă și deopotrivă instructivă.

(II) Nu mai puțin deconectantă este selecția antologică din opera lui Barbey d'Aureville, *Dandysmul*, trad. Adriana Babeți, Editura Polirom, Iași, 2013, 224 p. Aflată la cea de-a doua ediție, revăzută și adăugită, cartea din colecția "Eseuri și confesiuni" rămâne o minunată introducere în istoria unui concept cheie al culturii moderne, ce a depășit cu mult și de multă vreme fruntariile Angliei victoriene, grație unor modele britanice reale ca George Brummell ori Oscar Wilde, dar și ficționale ca Dorian Gray al celui din urmă sau chiar, sub anumite aspecte măcar, Sherlock Holmes al lui Conan Doyle. Probă stau în acest sens personalități din alte spații etnice ca Lauzun, Baudelaire sau Mateiu Caragiale al nostru care au preluat din zbor teoriile și alfabetarul noii tendințe de exhibare a excentricității elegante, adaptându-l la mediul lor biografic și, eventual, de creație. Spun eventual fiindcă pentru mulți adepți ai dandysmului șlefuirea propriei vieți într-o atingere a respectivei categorisiri devine de departe cea mai însemnată preocupare existențială, ocultând toate celelalte principii sociale, profesionale sau chiar morale întru atingerea respectivului țel; puțini s-au născut *dandy*, mulți au devenit – cu eforturi inimaginabile și, ar zice unii, demne de o cauză mai nobilă. Un excelent florilegiu de texte critice dedicate fenomenului îmbogățește această bijuterie stilistică marca Adriana Babeți, una din cele mai originale exegete și eseiste din generația sa, promotoare constantă a valorilor nedescoperite, insolite sau oculate, o prezență absolut inconfundabilă în peisajul spiritual autohton și european, pe care potențiala capitală culturală Timișoara ar trebui să mizeze mai intens pentru promovarea unei foarte bune imagini a cetății noastre în lume.

(III) În același areal spectacular și delectiv se înscrie intensul studiu redactat de universitarul arădean Florica Bodiștean, *Eroica și Erotica. Eseu despre imaginile feminității în eposul eroic*, Editura Pro Universitaria, București, 2013, 248 p. Lucrarea de comparatistică este neîndoios una din cele mai solide cercetări de profil pe care le-am recenzat în ultimii ani. Fără pretenții de exhaustivitate, autoarea marchează câteva repere majore în domeniu începând, spre bucuria noastră de clasicști, cu mărețele epopei greco-latine ale antichității. Între dezbinare și conciliere la Homer, între mit și ideologia oficială în *Eneida* vergiliană, apoi înaintând printre convențiile și libertățile eposului medieval gen *Tristan și Isolda* către jaloanele livrescului și realului din creațiile lui Cervantes, discursul analitic încărcat de sensuri critice și referințe bibliografice acute culminează cu sintezele epocii romantice (Walter Scott, Dumas și Manzoni printre alții) și ale realismului ilustrat de tolstoianul *Război și pace*. Popasul final se fixează pe aceeași dihotomie dintre conflictual și pacifist în lume și familie, cu referințe la romane agonistice de secol XX semnate de Rebreanu, Cezar și Camil Petrescu, Hemingway sau Remarque, valorificând probabil multe din temele de cercetare dragi profesoarei de-a lungul carierei academice. Și, cum spunea o analistă a literaturii feminine, Elena Zaharia-Filipaș, chiar dacă eroismul "e o temă care nu aparține femeilor", ea nu ar exista în formele proteice actuale fără aportul consecvent al acestora.

CEALALTĂ FAȚĂ A LUNII

OTILIA HEDEȘAN

Cred fără ezitări că Robert Deliège, etnolog important și exeget avizat al lui Lévi-Strauss, nu se înșeală când notează că "opera lui Claude Lévi-Strauss nu mai este la modă în zilele noastre" (*Introducere în antropologia structurală. Lévi-Strauss astăzi*, Paris, Seuil, 2001/ trad. rom., Chișinău, Cartier, 2008, p. 12). Totuși, "părintele antropologiei franceze" și "cel mai cunoscut intelectual francez al secolului douăzeci" continuă să stârnească pasiuni, să provoace admirație ori să trezească reacții de contestare dure.

Traducerea și publicarea recentă, la Polirom, a unui mic volum care conține transcrierea câtorva conferințe susținute de antropologul francez în Japonia, în intervalul 1979 – 2001, *Cealaltă față a Lunii. Scrieri despre Japonia*, se înscrie, desigur, în direcția menținerii interesului pentru textele, teoriile și personalitatea lui Claude Lévi-Strauss. Mai mult, această carte vine în continuarea unei alte traduceri (cu același traducător, de dimensiuni comparabile, publicate în aceeași colecție, însă cu un titlu mai neutru-profesional), *Antropologia și problemele lumii moderne* (Polirom, 2011). Dacă mai adaug și că, în acești ultimi ani, editura Polirom a reeditat și o mai veche traducere a *Gândirii sălbatice* (Iași, 2011, după ce prima ediție apăruse în 1970 la Editura Științifică), nu pot ignora existența unui cerc de preocupări care îl are în centrul său pe antropologul francez.

Această pasiune tardivă pentru Lévi-Strauss în România trebuie pusă, cred, în relație cu adevărata fascinație pe care opera sa, în traduceri românești, a stârnit-o la noi în anii 1970 – 1990, reușind să-l transforme, pentru majoritatea intelectualilor români, pe autorul *Antropologiei structurale* (o traducere a primului volum al acesteia a fost publicată în 1978, la Editura politică) în cel mai autorizat exponent (dacă nu cumva și unicul) al studiilor de antropologie. Numi propun ca în spațiul restrâns al unei pagini de cronică (de întâmpinare a traducerii unei opere marginale a autorului discutat) să notez și să comentez în ce măsură asumarea acestei perspective asupra lui Lévi-Strauss a determinat aproape întreaga politică de traduceri de antropologie din România de după 1990. Totuși, voi evoca măcar fugitiv că traducerea de texte din Emile Durkheim, Marcel Mauss, Henri Hubert, A. R. Radcliffe-Brown în defavoarea, de exemplu, a unor Bronislaw Malinowski, Margaret Mead sau Clifford Geertz ține de tentația de a umple cu informație continuitățile, filiațiile și complementaritățile operei lui Lévi-Strauss, cel care pare să dețină, la noi, prioritatea absolută pe o cale regală a antropologiei.

Întorcându-mă, acum, la volumul care îmi prilejuiește această redesenare sumară a traiectelor antropologiei culturale în accepția sa românească, voi preciza că el însu-mează opt texte, în primul rând conferințe ținute de Lévi-Strauss în Japonia și anume: *Locul culturii japoneze în lume*, *Fața ascunsă a Lunii*, *Iepurele alb din Inaba*, *Herodot în marea Chinei*, *Sengai*. *Arta împăcării cu lumea*, *Îmblânzirea stranieții*, *Dansul impu-*

dic al lui Ame no Uzume, respectiv *Un Tokyo necunoscut*. În general sunt texte reduse ca dimensiuni, eseistice, intens pasionale, texte dincolo de care se recunosc, desigur, asemenea desenului din covor, marile teme care l-au preocupat pe Lévi-Strauss pe parcursul îndelungatei sale cariere profesionale (în primul rând interpretarea unor structuri mitice în transformări pline de substanță), dar dincolo de care transpare și o simpatie cu totul aparte pentru civilizația și cultura japoneză. Chiar dacă *Cealaltă față a Lunii* se constituie într-un volum separat, coerent și suficient în sine, lectura complementară a celeilalte cărți care adună între copertele sale conferințe ținute de Lévi-Strauss în Japonia, *Antropologia și problemele lumii moderne* este deosebit de utilă.

Structurat în trei secțiuni mari – *Sfârșitul supremației culturale a Occidentului*, *Trei mari probleme contemporane: sexualitatea, dezvoltarea economică și gândirea mitică* și *Recunoașterea diversității culturale: ce ne învață civilizația japoneză* – textul dezvoltă, pornind de la material empiric japonez, câteva teme fundamentale, construite în timp de Lévi-Strauss ca niște adevărate repere ale studiului antropologic: diversitatea și / vs unitatea omului, egalitatea culturilor și / vs supremația Occidentului, sistemele de comunicare prioritare, sistemele de înrudire, sistemele de schimburi economice, respectiv sistemul de comunicare culturală.

Cealaltă față a Lunii, prin chiar titlul său, mizează pe jocul privirilor, al punctelor de vedere și al referențialităților, atât de drag antropologiei franceze din ultimele decenii ale secolului trecut. Sau, în litera lui Lévi-Strauss: "...pentru cine abordează istoria, dacă pot să spun așa, nu pornind de la fața vizibilă a Lunii – istoria Lumii Vechi începând cu Egiptul, Grecia și Roma, ci de la acea față ascunsă a Lunii care este cea a japonologului și a americanistului, importanța istoriei Japoniei ar deveni la fel de strategică precum importanța celeilalte istorii, cea a lumii antice și a Europei din

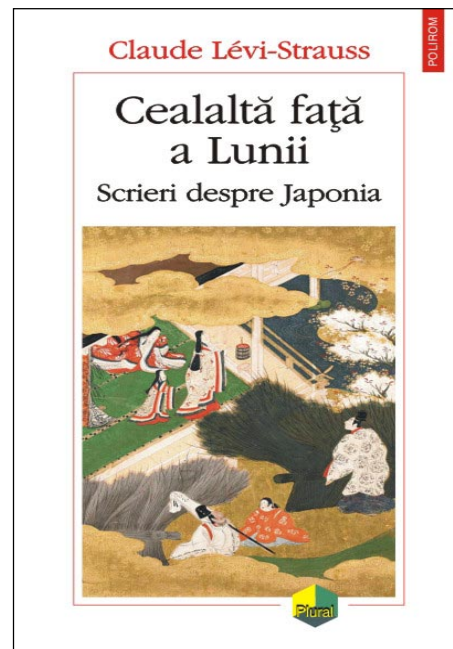
timpurile arhaice" (p. 85).

De fapt, privit mai decontextualizat decât am făcut eu aici, acest mic volum poate fi citit în două chei. Practic, acum, când scriu aceste rânduri și răsfoiesc cartea pe care am parcurs-o, în timp, de două ori, constat că am două serii de adnotări: prima privește felul în care Lévi-Strauss aduce în pagină marile sale preocupări antropologice, temele pe care le-a teoretizat, în timp, impunându-le ca pe niște adevărate canoane disciplinare; a doua este seria numeroasă de referiri pătrunzătoare și strălucitor formulate despre Japonia.

In prima cheie de lectură, aş remarca faptul că observația și reflecția asupra diverselor realități japoneze contrapunctate de iubirea autorului pentru această țară, determină pasaje extrem de interesante referitoare la poziția antropologului în raport cu societatea studiată. "Cui nu s-a născut acolo, n-a crescut acolo, n-a fost educat și instruit acolo, un reziduu în care se găsește esența cea mai intimă a culturii îi va rămâne mereu inaccesibil" (p. 11), scrie Lévi-Strauss, nuanțând, astfel, celebra sa opțiune privitoare la "privirea exterioară și îndepărtată" (*le regard éloigné*) pe care o practică, prin opțiune profesională, antropologul. Observația mea este că autorul nu abandonează această poziționare în afara culturii studiate, dar o conștientizează mai degrabă ca pe o frustrare decât ca pe o virtute.

Evocarea Japoniei în tușe clare vine tocmai din această imposibilitate a autorului de a se raporta la acest spațiu admirabil altfel decât ca antropolog. În *Cealaltă față a Lunii* Japonia este, însă, mult mai mult decât un material care să servească unor teorii. Despre ea Lévi-Strauss vorbește cu ardoare, scrie texte care frizează eseul, dar care sunt memorabile prin acuitatea perspectivei. Reiau doar două exemple:

"...Nu poți avea îndoileli despre identitatea și originalitatea unei țări ale cărei muzică, arte grafice și bucătărie reprezintă trăsături care nu o înrudesesc cu nicio altă țară" (p. 74)

CLAUDE LÉVI-STRAUSS
Cealaltă față a Lunii. Scrieri despre Japonia

Prefață de Junzo Kawada, Traducere de Giuliano Sfichi, Iași, Polirom, 2013, 219 p.

Dar, mai ales: "Într-una din cărțile lui (Basil Hall Chamberlain – n.m., O.H.), *Things Japanese*, apărută în 1890 și alcătuită sub formă de dicționar, la litera T, un articol intitulat *Topsy Turvydom*, "lumea unde totul e de-a-ndoaselea", dezvoltă ideea că japonezii fac multe lucruri exact invers față de ceea ce europenii consideră drept firesc și adecvat. Astfel, croitoresele japoneze băgau ața în ac introducând urechea acului pe ață în loc să introducă ața în urechea acului. De asemenea, înflegeau pânza în ac în loc, cum facem noi, să înfigă acul în pânză. Un obiect făcut din lut ars, descoperit recent cu ocazia unor săpături arheologice atestă că, încă din secolul al VI-lea, japonezii se urcau pe cal prin dreapta acestuia, și nu prin stânga, cum obișnuim noi. Chiar și astăzi, vizitatorul străin se miră că tâmplarul japonez taie cu fierăstrăul trăgând unealta către sine, și nu împingând-o, cum facem noi și că tot așa mănuieste și cuțitoaia (...). În Japonia, olarul își învârtte roata cu piciorul stâng, în sensul acelor de ceas, spre deosebire de olarul european sau chinez, care o învârtte cu piciorul drept și, deci, în sens contrar. Aceste obiceiuri – misionarii iezuiți remarcaseră deja – nu opun doar Japonia și Europa: linia de demarcație trece între Japonia insulară și Asia continentală" (p. 148 – 149).

Construită din conferințe ținute la distanțe destul de mari de timp, cartea e eterogenă și mai ales inevitabil lacunară. Ea scoate la lumină, în fotografii hiperluminate, situații spectaculoase, aparte, dense, care merită să fie interpretate, fără să ducă, însă, vreodată, lucrurile dincolo de prezentare și sugestie. Un Lévi-Strauss adult, senin, sigur pe sine, iubitor de oameni și locuri se întrevede dincolo de *Cealaltă față a Lunii*, un autor care pare să descindă din tânărul călător care "ura călătoriile" al *Tropicelor triste*, cu câteva amprente lăsate asupra acestuia de antropologia în sensul pur și dur al anilor '60 / '70.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

**Numai după altele, ca ele,
aceste zile se vor face frumoase,
fiindcă, dintre toate, cămășile albe
s-au descheiat din nou cel mai ușor:**

**și-au legat în jurul gulerelor
cravatele de dragoste lungi și grele,
și-au lăsat butonii pe maluri
și s-au aruncat în râurile
pe care se ridică orașe cu obiceiuri vechi.**

**Vor fi frumoase aceste zile,
dar numai după ce vor trece altele la fel
ca panglicile pentru exercițiile de gimnastică ritmică
și cojile merelor curățate încet
pentru bătrâni în putere.**

"O FORMĂ DE EXPUNERE, DE INTRISTARE"

LUCIAN ALEXIU

1 În anii '80 Doina Uricariu se numără printre cei mai devotați exegeți ai lui Emil Botta. Două masive opuri critice, *Apocrife despre Emil Botta* (1983) și *Ecorșeuri* (1989) situează lirica lui Emil Botta în contextul literaturii interbelice, într-un orizont de spiritualitate din care nu lipsesc Mircea Eliade, Cioran, Eugen Ionescu, Petru Comarnescu, Mihail Sebastian, Anton Holban etc. – o creștomatie critică, *Emil Botta interpretat de...* (1986) – *Introducere și aparat critic de Doina Uricariu...*, demonstrează prin decupajele însumate că succesiunea de studii, cronici, articole omagiale, antologii, ediții critice, apărute după dispariția poetului nu sunt doar un efect al unei emoții de moment. Asemeni altora din epocă, studiile Doinei Uricariu pun în discuție, abrupt, ierarhii sacrosancte, dezideratul unei mai drepte cinstiri a operei lui Emil Botta i se adaugă propuneri teoretice, preocuparea de a legitima un mod de lectură favorizat chiar de textul literar: o metodă critică ("lectura ca ecorșeu"), care, pe de o parte, în intenția autoarei, cel puțin, se lasă provocată de text –, de cealaltă parte o operă pe care demersul critic o inventariază și o inventează frază cu frază.

2 Fără o legătură specială cu prestațiile critice, poezia Doinei Uricariu trădează doar rareori vanități teoretice ori măcar beletriste. După un prim volum (*Vindecărilor*, 1966), cu o apariție mult timp amânată, în care alianțele livești nu erau cu totul excluse (pe un registru difuz, de la Ion Barbu la Cezar Baltag: "Unde dorm în lume-acum / printre frunze zimbrii lumii / sunt o coadă de păun / între ghearele țărâni // Dinții lor și colț de lemn / aninați de rădăcini, / mușcă dumicați de aer, / sângerează în lumini", *Unde dorm în lume-acum*), următoarele culegeri lirice, *Jugastru sfială* (1977), *Vietăți fericite* (1980), *Natură moartă cu suflet* (1982), *Mâna pe față* (1984), *Ochiul atroce* (1985), lasă tot mai mult în plan secund figurația culturală, captația de date livești, opțiunea exteriorizării lirismului fiind singura într-adevăr modelatoare poetică și în același timp afișată programatic: *Visatul poem în echilibru după metoda lui Dürer* este, desigur, arta poetică pe care Doina Uricariu ține să ne-o comunice în volumul *Jugastru sfială*, artă poetică dacă nu într-un total fidel poeziei, în orice caz simptomatic pentru intențiile autoarei; poemul ar trebui să caute conținutul realului, aspirând deopotrivă la imponderabilele sufletești, pândind starea de grație: "Prin fereastră doar în spatele geamului cânt, / ceilalți își închipuie numai gândul meu de a scrie, / doar forfota ochiului / și ritualul minții ca o meserie strunită, / ca dulgherul, / o poate n-ar trebui să o spun, / ca cel ce încheie sicrie. // De colțul ferestrei legată o sfoară, / bine ținută de-un cui, / firul lung să ajungă la lucruri, la suflet, / petrecut printr-o altă fereastră mișcătoare, / cele de spus în poem pe masă, / încordată sfoara ajunge până la ele / și mâna mea ajută de firul care mă ține, / niciodată un laț de

spânzurătoare, // ... / Sufletul, forfota ochiului / nicio tainică zvârcolire / fereastră: de o parte a ei poemul, de alta / pomii de sânge ai lumii / și sfoara întinsă până la împietrire".

Dincolo de posibilele cuvinte programatice, Doina Uricariu scrie o poezie invocativă, imnică, s-ar putea spune dacă moderația gesturilor și timbrul ușor voalat al vocii nu ar face-o în egală măsură potrivită celebrării și melosului elegiac, senzuală dacă vehemența reprezentărilor nu ar fi atenuată de voința de spiritualizare a propozițiilor lirice. Evident, în orice caz, lângă fervoarea contemplativă este tonul de oficiere (*Pământ și încă mă aplec în fața lui, Mă biruia lumina ta văzând-o, Când încet îi foșnește ființa* etc.), dar nu mai puțin demnă de interes rămâne voința de a trece în viziune confesiunile lirice ori peisajele poeziei. Înainte de orice altceva, poemele se constituie dintr-o țesătură de imagini evocând un spațiu lilial, evanescent, din simboluri ale unei ordini diafane (lumina, flăcările fășnind din pământ, păsările, roua), din sugestiile comuniunii cu un cosmos primar, benign însă, deschis inițiativelor umane, muzicalizat. Iată poema intitulată *Voi secera aramă*, o bucolică, aparent: "O aramă sunătoare precum snopii / un chimval, care nu se aude, în văi săpa, / stăpân pe auzul, ce nu l-a ales, acest murmur, / darul spunerii pământul înprospăta. // Cuvântul îndelung răbdător / precum snopii îi legam, pai de lumină, / nădăduiește totul / spicul acesta, de-ar putea boabele să-și mai țină. // «Dragostea nu va pieri doar rădăcinile grâului» / amintirile se vor sfârși? / limbile pământului vor înceta? / O aramă sunătoare calcă picioarele noastre, / o aramă sunătoare uscată, ea care se leagănă. // Văd grâul ca într-o oglindă, în parte, / aud chimvalul de aur, / dar atunci l-am văzut față în față / auzul mi-a fost plin îndelung, murmura: / «cine vorbește în altă limbă cine cunoaște altă parte?» / Sunătoare aramă voi secera".

Autoarea evoluează, inflexibil cu gravitate (chiar dacă în cutare împrejurare, ironic) și de-abia dacă un mic răsfăț muzical, o fină calinerie lingvistică agrementează, fulgurant, un discurs ce transpune de regulă contemplația și introspecția lirică în reflecție asupra temelor consacrate: "Iubitul ușor îndepărtat de buzele mele cu un zâmbet ironic, / ideea împinsă cu degetul precum puful castanilor / cuvântul îmbălsămat, cuvântul aiurea // de fapt nici nu poate fi vorba de stil / ci o formă de expunere, de întristare / cu mâinile atins / ceea ce sufletul va fi iubind necruțându-se, / fără să se lase înduplecat // un poem suav / ce taie felie subțire din amintire, / un cuțit, un val înghițindu-ne" (*Un val înghițindu-ne*).

3 Să reținem, așadar, ceea ce însăși autoarea afirmă despre demersul poeziei sale: "o formă de expunere, de întristare", și să încercăm să descifrăm, în propozițiile auster-interogative, interiorizate ale stanțelor sale, o discretă, dar nu mai puțin reală vocație de moralist, intenția de a releva în ecuația poeziei un mod particular, subiectiv de trecere în revistă

și asumare a experiențelor realului. Chiar dacă, va trebui să acceptăm, nu referința directă, un rigorism etic explicit sunt cele ce particularizează o parte însemnată a poemelor dintr-un volum ca *Mâna pe față*, cât o aspră nostalgie după un spațiu al purității, tânjirea după un climat de tandrețe și bucurii simple (gestul relativizator intrând, și el, nu e nici o îndoială, în calculele poeziei): "una zice Platon, alta Aristotel, alta Epicur, Telesio, / Campanela, Bruno, Basso, Vanini, // una zice furnica, cerul, alchimia, magia, / astrologia, mușuroiul, pădurea, cârțița, oia // și zeul care te împrejmuie cu cercul de foc // ia-ți un colac de salvare, o sticlă de vin, un iubit, / o linie mică de orizont, unde să-ți pot cuibări / obrazul pe care nimic nu-l atinge // nici o palmă, nici un ram, nici un fulger".

4 Sunt, nu e nici o dificultate în a le releva, câteva teme care revin în volumele Doinei Uricariu: iubirea, arta, extincția, precum și o prezență obsesivă, imperioasă, nu întotdeauna ocupând primul plan al exortațiilor poeziei: timpul, perceput ca durată individuală, adeseori însă și ca dimensiune inalienabilă a culturii, ori ca instanță a istoriei. Însă dacă aceste teme există, oricum, constituind materia obișnuită a poeziei Doinei Uricariu, surprind modul de articulare a imaginilor în reverie și mit: "Stavila pe care mi-o pun, / capcane ce mi-o vestesc bucurându-mă: / Aruncă-ți undița, / pescuiește-mă, zeule, / bobul meu e pipernicit și uscat, / înfrigorat sub pojghița amară // Ce ne desparte? / nu văzul, nu auzul, nu cenușa" (*Înfrigorat sub pojghița amară*), o lipsită de reticențe înaintare în elegie – după cum și, iată, confesiunea retezată fără niciun avertisment de fraze sentențioase, demistificatoare: a se vedea poemul liminar al volumului *Mâna pe față*, deși la fel de revelatoare se pot dovedi o serie de texte în care invocația elegiacă cedează locul parabolelor, iar exorcizarea umbrelor este înlocuită de fabule construite din materia anonimă a universului domestic: "Literă smerită literă goală pe dinăuntru,

/ pari să râvnești picătura de rouă / vorbe, ploaie, vaporii, un pod peste bărci de hârtie / bogat este visul // Un dar ieftin, / un peisaj în care mai plutește soarele...". (*Visul mi-aruncă nisip în obraz*).

La rigoare, emisia lirică ajunge la accente polemice – un limbaj depoetizat, o frazare laconică, tăiată abrupt dând seama despre voința de confruntare cu timpul, cu limitele biologice etc.: "Mi-e dor și nimic nu mă mai întoarce acolo / unde totul era și țărână și cer, / imaginea pe care-o călcăm / și ochiul meu cu văzul de-a bușilea // Aici șevaletul // ... / Viața ca o stafidă, ca un melc / nu-ți amintește acum nimic despre / ciorchinii de struguri și floarea viței de vie amară, verzuie, / tremură mâna strângând sârma și corzile crude, / mugurii atunci au pocnit, / râul de sevă" etc (*Despre natură*). De observat că "literatura" nu este, nici ea, în această ordine de idei, o temă privilegiată, posibil de sustras suspiciunilor autoarei: "Sfântul Nil scrie un înalt funcționar al imperiului / și condamnă aceste obiecte / care nu vor «decât plăcerea ochilor»" (*Despre cărți*).

Plăcerea aceasta de a despărți apele de uscat în poezie nu este însă întotdeauna lipsită de capcane: dovadă accentul exagerat pus de unii comentatori ai poeziei Doinei Uricariu pe "luciditatea" discursului (nu neapărat ca marcă specifică unei anume spețe de poezie, cum ar fi fost cazul), impresia falsă de "impersonalitate" trezită de versurile autoarei. În fond, lectorului poemelor i se cere o observație elementară: frazarea aparent "rece", neutră din poemele Doinei Uricariu nu este altceva decât un travesti. Neîngăduindu-și paradele verbale și arlechinadele spectaculare (caracteristici frecvente ale textelor ironiștilor și fanteziștilor din anii afirmării sale), spiritul dubitativ și ironismul, ca atitudini determinate în poezie, se manifestă în cazul Doinei Uricariu printr-o regizare sui-generis a datelor realului, prin punerea acestora într-un context revelator.

(Fragmente din *Scriptorium, Poeți români din secolul XX*)

ÎNTRE REALISM ȘI EXPRESIONISM

ALEXANDRU RUJA

După două ediții de referință cuprinzând opera lui Pavel Dan, realizate de C. Regman (1965) și Nicolae Florescu (1976), suntem prin această ediție de *Opere* în prezența unei realizări editoriale care cuprinde tot ce se cunoaște până în acest moment din creația prozatorului ardelean. Când instituțiile care ar trebui să gestioneze patrimoniul literar, să susțină și să încurajeze edițiile critice, rămân într-o constantă letargie și o morbidă nemișcare, apar pe cuprinsul țării inițiative salvatoare și demne de apreciere prin care se susțin și se stimulează edițiile critice. Este cazul Consiliului Județean și Bibliotecii Județene Bistrița Năsăud (manager: scriitorul Ioan Pinteș) care au sprijinit financiar apariția ediției critice a *Opereleor* lui Pavel Dan.

Și dacă apreciem acest gest de susținere a unui act de cultură important o facem pentru că nu este un caz izolat. Când, în urmă cu aproximativ un deceniu, ediția critică *Liviu Rebreanu – Opere* era în situația de a nu se finaliza editorial, datorită problemelor de finanțare, același Consiliu Județean, prin Muzeul Județean, a susținut apariția ediției. Și astfel s-au putut publica volumele 21, 22 și 23 din *Liviu Rebreanu – Opere*, ediție critică realizată de Niculae Gheran.

Ediția realizată de Aurel Podaru urmează exigențele unei ediții critice. Lipsa manuscriselor pentru întreaga operă împietăiește asupra modului de a face colajonări, comparații de variante, de a discuta asupra elementelor sau diferențelor stilistice, asupra structurilor lingvistice etc. S-au făcut, în schimb, comparații cu versiunile din reviste și cu textele din diverse ediții apărute de-a lungul anilor. Aurel Podaru precizează în *Notă asupra ediției* că "prezenta ediție însumează toate scrierile lui Pavel Dan, nuvele, schițe, povestiri, fragmente, mici însemnări, jurnalul, corespondența, studii și articole, precum și culegerea de folclor din comuna Tritenii de Jos, realizată de autor în 1932 și publicată de noi în 2007."

Volumul I urmează structura ediției princeps, pregătită de autor, dar apărută postum (1938) și include nuvelele *Urcan Bătrânul*, *Înmormântarea lui Urcan Bătrânul*, *Zborul de la cuib*, *Intelctualii*, *Îl duc pe popa*, *Priveghiul*, *Fragmente*, *Copil schimbat*, *Uliana*, *Întâlnire*, *Pedagogul*, *Ursita*, *Noaptea*, *Corișge*, *Cârjă*, *Necazuri*, *Iobagii*. Pavel Dan era foarte atent la text, corecta, refăcea, completa, modifica; de aceea ar fi fost foarte util pentru cercetarea literară, nu doar din perspectiva criticii literare, dar și a studiului filologic, dacă s-ar fi păstrat toate manuscrisele.

Cu câteva luni înainte de a muri, aflat grav bolnav într-un spital din Viena, îi cerea lui Ion Chinezu să-i trimită textele ("bucățile") necorectate, pentru a definitiva volumul, manifestând o febrilă dorință ca volumul să se apropie de perfecțiune și un devotament vecin cu sacrificiul pentru realizarea acestuia: "Trimite-mi imediat bucățile necorectate. Aici pot lucra și să isprăvesc volumul. Fiecare zi e o mare pierdere pentru mine, de timp. Vreau ca vol[umul] să apară de săptămâna cărții. Și apoi trebuie să mă apuc și de altceva. Aș zice să le trimiți pe toate, dar trimite-mi deocamdată acestea, precum și «Gândul Românesc» și vreo altă carte – rev[istă], care crezi că m-ar putea interesa. Dacă poți taie din «România Nouă» bucata tipărită și trimite-o astfel, tipărită fiind eu

o pot judeca mai bine și-i pot face schimbările necesare. (Scrisoare datată Viena, 17 februarie 1937)

Al doilea volum cuprinde texte în proză neincluse în ediția princeps, dar publicate în periodice (*Bătrânețe*, *Jufa*, *Precub*, *Tuia*, *Vedenii din copilărie*, *Drumul spre casă*, *Studentul Livadă*, *La închisoare*.) și unele rămase în manuscris. Volumul al treilea are în cuprins *Jurnalul*, *Correspondență*, *Literatură populară – Caiete*, *Studii*, *articole și recenzii*, *Varia*. Ediția este completată cu un *glosar* de cuvinte specifice arealului lingvistic pe care se sprijină toposul prozelor, unele mai puțin cunoscute și un *indice de persoane și personaje*. O amplă secțiune de *note și comentarii* aduce atât informații, cât și completări la cele existente, alături de analize critice subtile sau punere corectă în contextualizare. *Cronologie* fixează principalele momente din viața și activitatea lui Pavel Dan, anii de școală și studenție, colaborarea la reviste, relația cu oameni de cultură ai vremii.

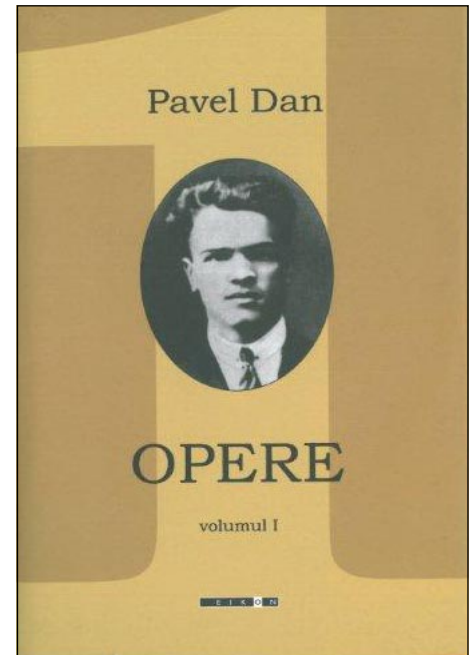
Nuvelele lui Pavel Dan se întind pe o plajă epică largă, de la realismul frust, contondent ori genuin, la un expresionism rural dur, în care proiecția mitică dublează fericit, în spațiul imaginarului epic, elementele exacte, de contur precis, ale realismului. Alături de Slavici și Rebreanu, Pavel Dan rămâne, și cu trecerea devoratoare a timpului, acolo sus, în aerul tare și amețitor al marilor opere. Nimic nu a alterat sau știrbit din ceea ce a fost de la început valoare. Pericolul pe care-l reprezenta, în perioada când scria Pavel Dan, prelungirea unui semănătorism agresiv și desuet era evident și i-au căzut pradă destui scriitori ardeleni. Este greu de decelat toate elementele care l-au făcut/l-au ajutat pe prozator să se sustragă unei asemenea influențe, care ar fi alterat profund valoarea prozei sale, păstrând în ceea ce a publicat un nivel valoric ridicat întregului discurs epic.

Pavel Dan a scris proză de inspirație rurală în condițiile în care se dădea bătălia pentru proza de inspirație citadină,

considerată esențială pentru modernitatea literaturii. Și a reușit să înscrie această proză pe coordonata modernității. Ar putea fi amintit, pentru motivarea felului în care a reușit, talentul său, ieșit din comun, dar nu ar fi suficient. Lucrează în cazul prozelor lui Pavel Dan un suport cultural de profunzime, o fină intuiție artistică, un simț al valorii care ridică mereu spre alte exigențe axiologice proza sa. Apoi, elementele expresioniste evidente în proză îl fixează pe un traseu al modernității prozei veacului al douăzecilea, pe care expresionismul l-a marcat și l-a susținut. Nu în ultimul rând, felul în care a știut valorifica mitul, pornind din substatal folcloric, dar transgresându-l prin trecerea, deopotrivă, printr-un filtru conceptual și artistic.

O mare parte a prozei induce o stare de trezie și somn, o ambiguitate benefică pentru trăirea în imaginarul mitului, în proximitatea credințelor și obiceiurilor care împresurau lumea satului, dându-i acea aură de enigmă, mereu căutată în sensurile ei și niciodată dezlegată, pentru că era mereu prezentă o acceptare tacită sub semnul destinului, ce nu poate fi schimbat. Latura onirică duce existența spre o altă lume, o îndepărtează de real, schimbă percepția simbolurilor. "Astă-noapte a visat... Ce a visat? Aa... da... A visat că umbla prin tină până la genunchi și își pierduse năframa. Noroiul înseamnă boală și pierderea năfrămii ori pălăriei – moarte. Tot așa e când visezi că îți cade un dinte... Dar ce temei mai poți pune și pe visuri? Când trupul omului doarme, sufletul se desparte de el și umblă prin lume. Vede și aude multe; unele se potrivesc, e drept." (*Înmormântarea lui Urcan Bătrânul*, I, 98)

Există în proza lui Pavel Dan o lume ancestrală, ca în nuvela *Urcan Bătrânul*, în care viața se ordona după marea mișcare a universului, unde timpul se măsura cu alte unități sau existența era în afara timpului obișnuit: "Noaptea se scurgea anevoie. Părea că e o turmă de oi, grămădite la umbră pe luna lui Cuptor și femeia nu le poate urni

PAVEL DAN

OPERE, (vol. I – 416 p.; vol. II – 261 p.; vol. III – 394 p.)

Ediție critică de Aurel Podaru, studiu introductiv de Andrei Moldovan
Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013

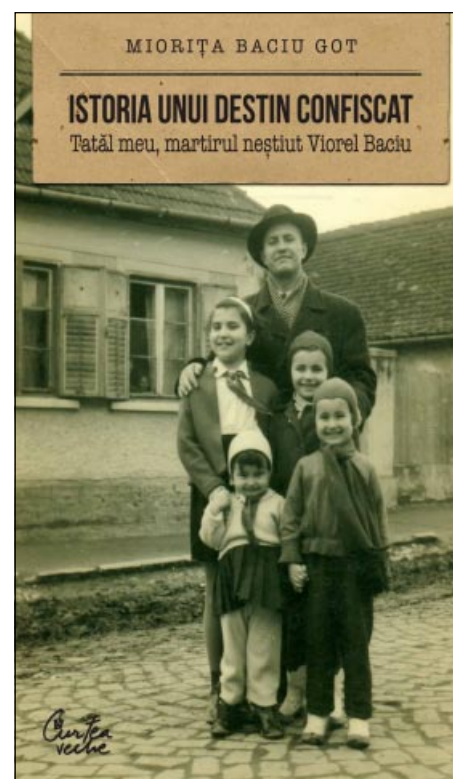
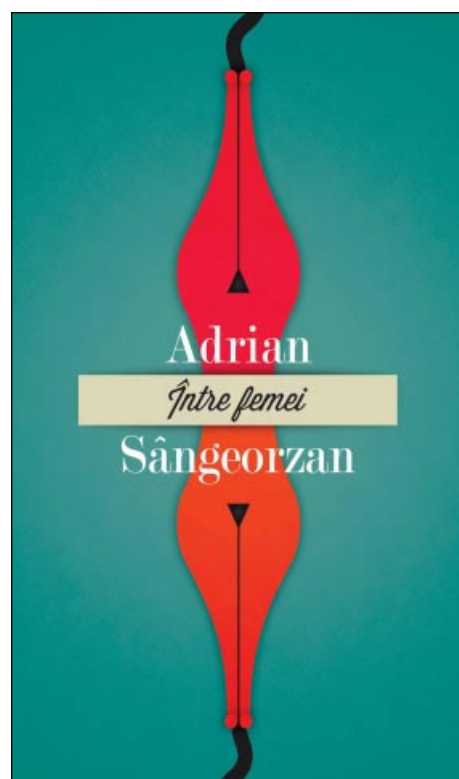
din loc. Ceas n-aveau; cocoșul li-l mâncase vulpea. Și, Doamne, rău e în hotar fără cocoș; ești ca mort, nu știi tu când să pornești la drum, când să frământai pâinea. Când i se păru că negrul din dosul ferestrelor dă în sângeriu, ieși afară să vadă vremea." (I, 85)

Nuvela *Priveghiul* are rezonanțe de tragedie antică prin lupta mocnită dintre neamuri care se dezlănțuie în noaptea priveghiului: "Văzând că neamurile Todorichii se ridică asupra alor lui, a început să tremure și s-a făcut negru ca pământul. Vedea ca prin sită cum oamenii împărțiți în grupuri șoșoteau pe la colțuri. Auzea strigăt și zarvă mare. Puterea, strânsă în decurs de ani mulți împotriva neamului care îi chinuise fratele, îi năvăli toată în trup. O ură ucigătoare i se coborî în suflet, îi înțeptoșă mintea." (I, 198) Și moartea lui Toader este învăluită în fantasticul mitic. (*Priveghiul*, I, 182-183)

Jurnalul lui Pavel Dan nu este doar o scriere despre cele mai îndrăznețe proiecte, la o vârstă deschisă tuturor viselor, ci și unul al condiției existențiale, cu oscilații între un realism crud al notației și o adâncime a vibrației tragice. Starea de boală, paginile despre boală nu sunt puține: "Sunt bolnav, cine știe dacă mă voi vindeca vreodată. Astă-noapte m-am gândit la moarte și am încercat să cuprind cu mintea ideea aceasta. Nu-mi poate intra în cap; mai cu seamă când mă gândesc la părinți[i] mei – sărmanii oameni. Mi se pare că romanul pe care l-am formulat odată se va întâmpla și cel care moare voi fi eu." (III, 68) Și, între ultimele notații ale jurnalului, această întreită ipostaziere: "Citesc mult, bolesc și cuget." (III, 77)

Pavel Dan și-a trăit ani buni ai tinereții în apropierea morții. Dar dacă trupul îi era hărțuit de boală, sufletul era expurgat de orice imixtiuni și se putea ridica și manifesta liber într-o altă lume, aceea a imaginarului creator. Este încă o fațetă a felului în care s-a construit și s-a consolidat valoarea operei sale. Pavel Dan și-a scris opera într-o acerbă și mistuitoare luptă cu boala, dând dovadă de o forță pe care o au doar marii iluminați, cu o capacitate ce ține aproape de gestul sacrificial.

ORIZONT A CITIT

HERTA MÜLLER DEBUTEAZA IN ORIZONT RADU PAVEL GHEO

Rareori debutul literar al unui scriitor este cu adevărat relevant pentru evoluția ulterioară a acestuia. Tradițional, prima poezie sau primul text în proză publicat sub semnătură proprie – de obicei într-o revistă literară – marchează momentul în care încercările literare ale unui potențial autor ating un nivel care le face publicabile și, astfel, delimitează formal nașterea unui scriitor. Asemenea evenimente atrag de obicei interesul istoricilor literaturii sau al exegeților, fiind considerate în mod justificat repere cronologice semnificative pentru creația unui autor.

In cazul Hertei Müller însă debutul său literar dobândește un plus de semnificație. Privit retrospectiv, el ilustrează statutul ambiguu pe care îl va avea ea între două literaturi naționale: cea română și cea germană. Iar aici nu ne referim la valorosul volum de debut în proză din 1982, *Niederungen* (*Ținuturile joase*), cel care a consacrat-o și i-a marcat atât cariera literară, cât și parcursul biografic, ci la un text anterior, care, până la proba contrarie, pare să reprezinte debutul absolut al scriitoarei.

Pe parcursul unei discuții extinse cu criticul literar timișorean Cornel Ungureanu despre începuturile carierei literare ale Hertei Müller, am aflat de la Domnia Sa că în perioada adolescenței, în anii de liceu și la începutul perioadei de studenție, Herta Müller scria poezie și la un moment dat a fost publicată în revista *Orizont* – în limba română. În consecință, am întreprins o cercetare sistematică în arhiva revistei timișorene și am descoperit, într-adevăr, o poezie publicată în numărul 6 al revistei din iunie 1972, cu zece ani înainte de debutul în volum al autoarei, în cadrul paginii dedicate debutanților (sau "tinerelor condeie", cum se spunea pe atunci). Așadar, alături de textele altor poeți aspiranți de limbă română, aici apare și poemul intitulat "Flori căzute", pe care îl reproduc mai jos:

*Cândva
pomii plâneau
lângă țărîna florilor căzute
și stînsse în fântîni.
În altă zi,
plîngeau în jurul meu
cum deapănă în jurul morii vîntul
și apa țese ne-ncetat
deși
prea mică-i să se dăruiască mării.*

Poemul este semnat "Herta Müller", iar

sub numele autoarei apare o adăugire: "În românește de Eugen Berca Dorcescu". (Autorul traducerii, Eugen Dorcescu, care are și el un poem în pagina dedicată tinerilor poeți din acel număr al revistei, este astăzi unul dintre poeții importanți din Timișoara.)

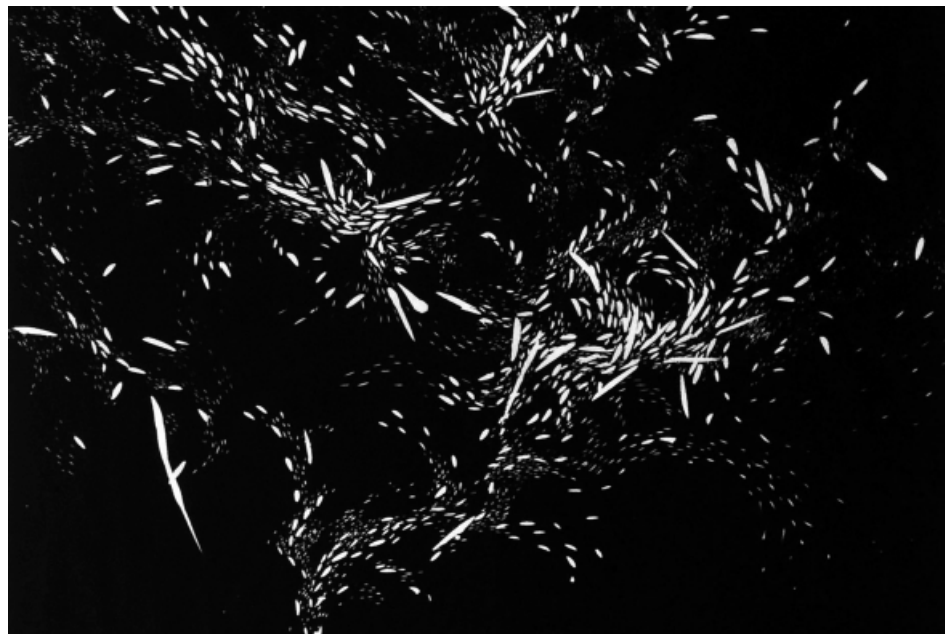
Prin urmare, debutul literar al scriitoarei de limbă germană pare a fi o poezie apărută în limba română – o traducere, după cum se deduce din pagina revistei. Pe de altă parte, merită remarcat că nicăieri nu se specifică din ce limbă a fost făcută această traducere. Doar numele autoarei permitea o supoziție care acum e o certitudine: că este vorba de o traducere din limba germană. Însă ambivalența constitutivă care va bântui întreaga creație a Hertei Müller, precum și procesul interpretativ asociat acesteia, este deja sugerată încă de la acest debut, părănd a avea o valoare simbolică – și nu doar în cazul Hertei Müller, ci în cel al tuturor autorilor de altă limbă care au scris și au publicat în România. Autoare de limbă germană, Herta Müller debutează cu un text în limba română. Acest text este o traducere, o transpunere în limba majorității, în limba oficială a țării, cu eludarea limbii sursă. Ulterior, Herta Müller va scrie și va publica în limba germană, dar va rămâne asociată permanent României și spațiului românesc, atât prin biografie, cât și prin universul operei sale.

Există însă și un aspect amuzant asociat acestui debut. Într-un scurt șapou, poetul Damian Ureche, cel care realiza la acea vreme pagina alocată poezilor tineri, scrie un text-șablon tipic epocii:

"Deschidem paginile revistei noastre și tinerelor condeie din această parte a țării. Aceste talente vor vorbi de la tribuna revistei noastre despre sentimentele oamenilor zilelor noastre, despre frământările adânci și luminoase ale celor ce-și închină inima și gândul pe magistrala emoției și creației.

Multe din aceste condeie vor fi numele de mâine ale literaturii noastre. Depinde de ele să-și contureze viguros profilul, în concordanță cu trăinicia crezului lor literar."

Își va fi putut imagina oare atunci, în vara lui 1972, autorul acestor rânduri cu câtă vigoare își va contura profilul literar Herta Müller, cu câtă îndârjire își va urma ea crezul literar, ajungând până la un conflict deschis cu autoritățile statului și cu propria ei comunitate șvabească? Sau că tocmai publicase, printre ceea ce el numea "numele de mîine ale literaturii noastre", o viitoare laureată a premiului Nobel?

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT ȘERBAN

Duminică, 1 septembrie 2013

M-a invitat redactorul unui site literar să scriu ceva despre facebook și literatură. Am scris că mi-am făcut pagină de Facebook pe la începutul lui 2011, la îndemnul unor colegi și amici. Cum conduceam cotidianul on-line oradetimis.ro (o fac și astăzi), lumea mi-a spus că e important să am Facebook, fiindcă informația se mută acolo. Și tot acolo se poate promova mai cu spor. Și e adevărat. Așa că am dat "accept" la toți cei care mi-au cerut "prietenia". Foarte mulți necunoscuți. Am ajuns la... apogeu, 5000. Trag nădejde ca o parte dintre cei cu care n-am nici în clin, nici în mănecă să facă loc altora, cu care mă știu. (Pe cine cunoști cu adevărat?) Mi-am făcut și o pagină de profil, pe care mai "urc" câte ceva, când îmi amintesc. Dar pe pagina personală sunt destul de activ. Astă vară, chiar am pus și poezii, ceea ce nu mai făcusem... E multă pierdere de vreme acest Facebook, e acaparator. Mă gândeam: ce bine că nu mă mai uit la televizor. Iar următorul gând: ca să am timp să stau pe Facebook... La naiba, nu e în regulă! Dar e... măgulitor când vezi că textele tale sunt citite, că plac, că, uneori, au parte de comentarii. Mi-e limpede că nu Facebook-ul pune cel mai bun diagnostic, dar el te așază în relație, uneori rece, alteori caldă, cu oamenii. Cu mulți necunoscuți, dar și cu cei pe care îi știi, cu care ai vrea să bei un pahar de vin, dar n-ai cum. Fie pentru că ne despart distanțe, fie că ne despart comodități. Așa că dai sau primești un like. Like-ul a ajuns un semn al vieții. Un semn de viață.

Sâmbătă, 7 septembrie 2013

De cinci ori m-am mutat până acum. Anul ăsta, a cincea oară. Habar n-am dacă e mult sau puțin, dar sunt aproape sigur, fir-ar să fie, că nu e ultima... mișcare pe care o voi face. Și de fiecare dată a fost tot mai anevoios. Nu mobilele m-au stors de energie și nervi, nu amărătul de aragaz ori ursul ăla de frigider, nu hainele sau încălțările au atârnat greu, ci cărțile. Dragile și iubitele cărți. Au fost zeci, apoi sute, apoi s-au adunat mii. Iar acum sunt multe mii. Și nu ca să mă bat cu biblioteca-n piept scriu asta, ci ca să nu-mi uit consternarea pe care o am când mă uit – chiar acum! – la ele. În rafturi stau pe trei rânduri, până-n tavan, iar între ele nu intră nici măcar praf. N-are loc! Nu mai am unde să-mi pun cărțile, nu mă mai pot bucura de foarte multe, nu le mai văd. Nu mai știu pe ce rând am pus un op sau altul, nu am chef să caut un titlu, căci trebuie să dizloc două brațe de cărți ca să dau de el. Asta dacă îmi funcționează memoria ori intuiția și... bănuiesc cam pe unde ar putea fi. Sute de cărți au rămas în sacii de rafie în care le-am pus la penultima mutare. Alte sute sunt în

podul casei în care stau acum. Tot în rafie! N-am avut încotro, fiindcă n-am putut să le mai fac și lor loc în bibliotecă. Dar nici nu știu ce m-a apucat să mă plâng de chestia asta, fiindcă e simplu de rezolvat. Poate nu simplu, dar nu e un capăt de lume.

Altele sunt... durerile reale ale mutatului dintr-un loc în altul: maldărele de ziare, reviste și hârtii în care îmi apare numele. Saci, plase, pungi, sacose, dosare, plicuri, mape și cutii pline cu aceste semne ale trecerii... literare prin lume. De la tata am moștenit obiceiul să păstrez cronicile și recenziile la cărțile pe care le-am publicat, să nu arunc revistele în care am dat câte-un interviu sau am răspuns la vreo anchetă literară, să pun deoparte paginile cu poezii, proze ori... texte ce-mi poartă semnătura, apărute prin diverse publicații, să nu rățăcesc nimic din ce dă seama că am trecut printr-un loc sau altul. Mai toți scriitorii – mai ales în tinerețe – fac asta: își salvează urmele pe care le-au lăsat. Ori pe cele lăsate de alții despre ei. Ne ambalăm orgoliul în hârtie de ziar. Sau, poate, încercăm să păstrăm amintirea celor care am fost. Și, la un moment dat (la senectute?), să ne dăm întâlnire cu propria viață literară. Doar că "urmele" mi-au devenit o povară. Le-am tot târât după mine dintr-o cameră de student într-o boxă, de acolo într-un garaj, apoi într-o debara, într-un apartament, de acolo într-o casă și într-un pod.

În fiecare an mi-am propus să le scutur de praf, să fac ordine printre ele, să le aranjez cât de cât. Dar niciodată nu mi-am găsit vreme. Or, dacă eu n-am timp să fac asta, cine naiba îl va avea? Dacă pe mine nu mă interesează foarte tare să îmi pun ordine în propriile "evenimente", pe cine va interesa? Cine va fi calm, meticolous, dotat cu foarfece, lipici și scoci, cu dosare, cu... candoare? Poate vreunul dintre copiii mei. Poate femeia care mă iubește. Sau poate nimeni.

Vineri, 14 septembrie 2013

Ședință cu părinții. Prima, înainte de începerea școlii. A clasei O. Invenție românească. Sau nu? Mi-am notat tot ce a spus doamna: ghiozdan, penar, creion HB 2, creioane colorate, pachetul (nu chipsuri!), 8.20, nu întârzieri, nu teme. Încerc să par relaxat. Ba pun și vreo trei întrebări. Una de al cărei răspuns depinde lumea. Lumea 0.

Luni, 16 septembrie 2013

Crîna, în prima zi de școală. Văzând-o, sunt mai mult consternat decât emoționat. Consternat de cât de repede trece, fir-ar să fie, timpul! Sub ochii mei a crescut fata asta, dar nu pot să concep că atât de repede. E clar că 0: timpul se comprimă!

CÂNTECUL MURENEI

MIHAI MURARIU

Sub linia limpede a apei, trupul băiatului pare un fir alb, o nălucă palidă trecând printre undele liniștite. Nenumărate cercuri, văzute și nevăzute, îi udă pielea fără să îl pătrundă, în timp ce plutește ca mort, cu ochii larg deschiși în fața cavernei care i se arătase înainte printre algele cenușii. Bucăți de noapte picură din când în când din lumea de la suprafață, mici pete de alb, auriu, azur, luminându-i calea, dându-i curaj în fața negurii de nepătruns, deschisă ca o gură strâmbă, așteptându-l să-și facă drum printre dinții ei tociți de piatră. Ceea ce căuta îl aștepta probabil chiar dincolo de prag, așa cum îl sfătuisese mama sa, după ce amestecase vreme de un ceas într-o fiertură neagră al cărei luciu nu oglindea nimic. Aceeași întunecime îl privea chiar în acea clipă pe băiat, un cazan în care părea că e gata să alunece, fără să se poată opri.

Măinile lui explorară cu repeziciune marginile nevăzute ale cavernei, descriindu-i ceea ce ochii nu puteau vedea. În cele din urmă, găsi adâncitura potrivită. Își simți sprâncenele ridicându-se de uimire. De când avea șapte ani făcuse scufundări după perle, mereu dimineța și la apus, când vietățile din lac păreau cuprinse de un somn ciudat, ignorând oamenii care s-ar fi apropiat de ele. Avea doisprezece acum și văzuse în tot acest timp toate culorile, formele și mărimile pe care el le credea posibile. Însă niciodată nu descoperise o perlă asemănătoare. Îi privi strălucirea străvezie pentru o clipă fugară în lumina ce izvora din afara cavernei, știind că mai are încă destul aer cât să ajungă la suprafață. Aici, sub cupola de apă mereu schimbătoare, nimic nu îl putea atinge. Nici relele lumii de afară, nici gândurile oamenilor pervertiți de viață, nici măcar propriile temeri.

Trupul nesfârșit al unei murene uriașe, dinți și ochi sclipind cristalin, trecu unduind pe lângă el din adâncurile peșterii, mângîindu-i pielea cu mîzga ei. Băiatul aproape că scăpă din mână perla care, dacă tatăl său avea dreptate, împodobise odată coroana Zeului ascuns. Dar nu își deschise gura. Și nici nu încercă să se îndepărteze cu disperare. Cântecul murenei, un cântec pe care doar el îl putea auzi la așa o adâncime, îl zguduia pe dinăutru, lăsându-l să privească împietrit încolăcirii de sfere în jurul altor sfere, devenind din nou unduirea grațioasă ca de șarpe. Era foarte bătrână. Dungii albe îi brăzdau botul și creasta. Ochii ei albicioși îl fixară cu ceea ce părea să fie interes sau poftă, însă creatura era cu siguranță oarbă, datorită vârstei ori traiului în vizuină. Mirosul era ceea ce o călăuzea în lumea ei. Botul i se deschise ușor atunci când țâșni dintr-o dată în depărtare printre alge cu o singură mișcare a cozii, lăsând băiatul pradă unei neliniști stranii, amestecată cu teroare pură și cu furia de a fi fost atât de aproape de moarte.

Mulțumi în gând anilor care îl căliseră și îl învățaseră să stea sub apă mai mult decât orice alt locuitor al pădurilor și mlaștinilor. Se înalță cu toată forța pe care o mai avea, lăsând în urmă caverna și algele viclene, dizolvându-se în cercuri tulburi. Sorbi din aer cu un patos pe care îl credea demult pierdut și se lăsă pe spate o vreme, ca să-și revină. În mâna stângă, perla îl ardea, făcându-i pumnul să pară mult mai greu decât în realitate. Se târî afară din apă cu greu, mișcând brațele și picioarele ca o păpușă de paie, încă tremurând. Genunchii i se

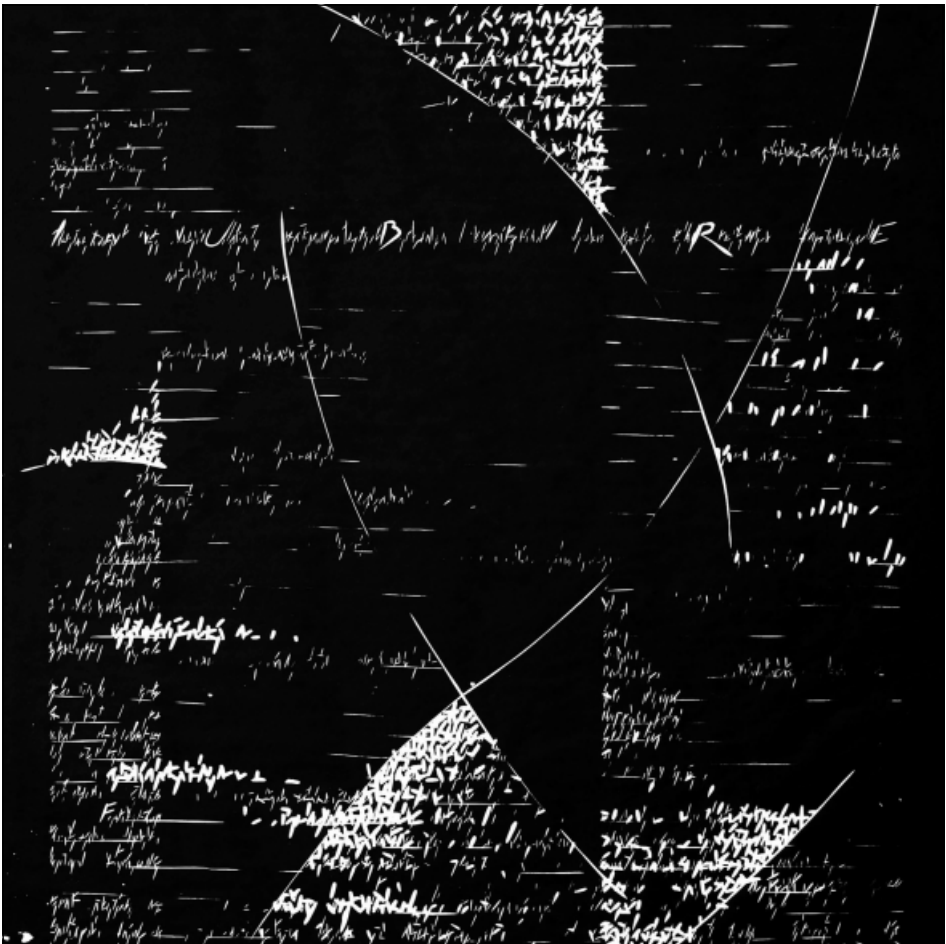
cufundară în noroiul malurilor. Era de așteptat. Noroiul înghițea tot ceea ce râurile aduceau din afară, de dincolo de păduri, și lăsa o parte lacului care stăpânea peste toate vietățile și peste toate semnele care se arătaseră de la începutul timpului în acele locuri.

Deși unii l-ar fi numit un simplu traficant sau un bandit norocos, tatăl său era cel mai mare comerciant de pe Coastă, un păianjen mercantil care știa toate căile de intrare și ieșire prin inelul de vegetație ce îi înconjura imperiul mlaștinos. În adâncimile sale nevănuite, se amestecau adeseori și căi și oameni și lucruri prețioase. Toate acestea se puteau scufunda cu aceeași violență la un singur cuvânt al său, atunci când oamenii folosind căile sale nu aveau destule lucruri prețioase cu care să plătească drumul mai departe. Ca de atâtea ori, o parte din norocul tatălui se ridicase pe sprijinul mamei, o femeie cernită la înfățișare, cu două tăieturi aspre în loc de ochi, mereu pregătind ceva în bucătăria care îi servea drept laborator și măcelărie.

Băiatul auzise odată o servitoare șoptind că negreala din sufletul ei e întrecută doar de misteriosul lichid al marelui cazan de bronz pe care îl ținea zi și noapte peste un foc neadormit. În bolboroseala dinăuntru, femeia simțea mirosuri și părea că poate gusta imagini și viziuni din toate colțurile timpului. Oricât de amară și de distantă ar fi părut pentru cei care nu o cunoșteau, băiatul știa că indiferent ce s-ar fi întâmplat, ea ar fi rămas mama lui, că l-ar fi protejat de orice pericol. Severă cu el era doar pentru că de ceva vreme tributul celor din mlaștină se împuținase, iar din răsărit sosiseră vești neliniștitoare despre un om cu chipul de leu și privirea de aramă, un mare vrăjitor și sfânt, ce vindeca bolnavii și cobora focuri celeste asupra ereticilor și necredincioșilor. Câteva părăsiseră deja mlaștina ca să-l audă vorbind, iar numărul lor creștea în fiecare zi. Însă toate aceste griji aveau să dispară. Acum, că avea o asemenea perlă, totul avea să fie mai bine.

Ascunzătoarea tatălui său era un amestec de vegetație cu pământ și piatră, un colos amorf care semăna cu un pumn sau cu o inimă murdară, pompând aer în pădurile din jur prin cele câteva tuneluri secrete pe care locuitorii de dinainte le ridicaseră cumva în pământul atât de înșelător. Deși mlaștinile nu începeau cu adevărat decât la mare depărtare, băiatul credea că tunelurile mai rămăneau în picioare doar prin forța voinței mamei, care, pe oriunde trecea, lăsa o dără nevăzută ca de mosc ce ar fi împietrit și o flacăra. Trecu pragul cu un zâmbet larg, fără să-și dea seama că poarta întredeschisă ar fi trebuit să fie ferecată la un asemenea ceas în noapte. Fierbințeala perlei devenise aproape lichidă în mâna lui, însă nu simțise nicio clipă vreo durere.

Cunoștea foarte bine încăperile dinăuntru, chiar și fără lumina unor lumânări. Chiar aproape de intrare era sala unde erau primiți diferiți vizitatori, care uneori veneau chiar din Afară pentru a cere vreun favor stăpânului Coastei. Mai departe era încăperea unde tatăl își ținea hărțile și instrumentele de calculat valoarea aurului și a pietrelor, stele și suferință, niște mașinării complicate și fine ca trupul de tânăr, pe care doar el putea să le mânuiască potrivit. Băiatul trecu pe vârfurile picioarelor pe lângă ele, sperând să nu trezească vreuna dintre acele

creaturi tăcute de fier din somnul lor. Bucătăria se desfăcu deodată înaintea lui largă. Șiraguri de carne, ciuperci, legume, bucăți de viață și fărâme de pericole nespuse atârnav pe sfori înnegrite de fum legănându-se greoi, asemenea epavelor încă plutind, în curentul ce venea dinspre coridor.

În centrul camerei aștepta oribilul cazan clocotitor, o masă masivă de bronz murdar brăzdat de zgârieturi, un sac rotund de aramă sângerie care îi vânase visele băiatului de când își putea aminti. Se opri. Undeva înăuntrul acelei sfere neterminate, mama îi presărase numele când încă nu putea să umble bine, pentru că "*numele, mai ales cele adevărate erau periculoase, puteau fi folosite pentru a găsi, a sfârâma, a desface.*" Cândva, atunci când va fi destul de mare să-și poarte de grijă, și-l va primi din nou. Abia atunci își dădu seama că ceva nu era la locul lui. Focul etern care încălzea baza cazanului de bronz fusese stins, iar în loc zăcea doar cenușă neputincioasă. O pală de vânt trânti poarta de la intrare, iar perla se topi în mâna lui cu un șuier ca de gheață.

Patru umbre se prelinseră afară din ultima cameră, acolo unde părinții dormeau. Sub ochii lărgiți de spaimă, patru bărbați îl măsurară pe băiat de sus în jos. Chipurile lor erau frumoase, cizelate, perfecte, precum acei îngeri imposibil de prins pe un pergament sau în piatră în lipsa darului divin. Asemenea unor giganti erau cei patru, pășind ca într-un singur trup, fără să facă zgomot. O aură plăpândă se răspândi fugăr în jurul lor, luminând câteva clipe sângele și corpurile mutilate din dormitor, înainte ca totul să se cufunde din nou în negură. Cei patru se mișcă din nou mai aproape, iar în umbra nopții, băiatul nu putea fi sigur unde începea un contur și se termina altul. Doar fețele și umerii puteau fi distinși cu ușurință.

Primul om părea cel mai înalt, masiv mai degrabă, și puternic ca un taur. Avea părul alb, iar cicatricea care îi brăzda bărbia, nasul și fruntea lată îi trecea exact de-a curmezișul privirii cenușii. Aceia nu erau ochi vii. Însă acesta îl auzise și îi chemase

alături pe ceilalți trei. Al doilea scrută încăperea cu o privire de azur înainte să-și dea pe spate coama bogată și aurie, adulmecând lent în direcția băiatului. Un mârâit de leu i se strecură prin barbă. Următorul era mărunț, slab, cu trăsături delicate, dar ascuțite cu finețe, vizibile chiar din spatele coifului împodobit cu nenumărate pene de vultur, o mască ce îi acoperea ochii, dar prin care băiatul se simțea, mai mult ca oricând, privit. Ultimul, cu o față care aducea și a bărbat și a femeie, îi zâmbi în timp ce mâinile sale întinse păreau să-i refacă forma și chipul, pipăind, simțindu-i viața și iureșul care stătea să-i explodeze în inimă.

Auzi din nou poarta deschizându-se cu un trosnet sec în spate și înainte ca să se poată gândi măcar să țipe, picioarele deja îl purtau cu iuteală uluitoare departe de casă, printre ierburi și tufișuri, pe cărări secrete, prin margini de mlaștină, până în adâncul verde-negru al pădurii. Alergă vreme de mai multe ceasuri, oprindu-se doar câte puțin de fiecare dată când își simțea pieptul arzând. Copacii se aplecau asupra lui în forme fantastice, aducând a corăbii și casete cu nestemate, a oase și a trupuri îmbrăcate în argint viu. Își privise odată palma stângă într-unul din acele popasuri. Nimic nu mai rămăsese acolo din perlă în afară de o pată. Într-un târziu, simți aerul răcindu-se, iar negura se ridică din jur. Puterile îl părăsiseră, iar fuga lui devenise aproape o șerpire, apoi un pas măsurat și greu.

Trecând de lizieră, se prăbuși epuizat pe nisipul moale, încă respirând sacadat. O lună plină îi lumină trupul cu albeața sa, ridicându-se peste apele mării la care nimeni nu ajunsese vreodată. Băiatul se rezemă în coate, privind noaptea scânteind în valurile blânde. În zare, șiruri rare de pari înalți și subțiri sprijineau ce mai rămăsese dintr-un schelet uriaș, lăsat acolo să vegheze răsărituri, apusuri și să nască întrebări. De undeva, de dincolo de mlaștinile timpului, ale culorii și emoției, băiatul simțea cu fiecare bătaie a numelui său adevărat ieșind la iveală cântecul murenei.

ÎN ZBOR RĂSFRÂNT

DANIELA MAGIARU

Sentimentul cel mai puternic pe care îl impune lectura oricărei cărți scrise de George Banu este acela de însoțire. Simți mereu că întreprinzi un parcurs, alături de un curator, care cunoaște atât secretele expoziției la care te face părtaș, cât și strategiile prin care să te apropie de "exponate". Poate și pentru că paginile volumului scot treptat la lumină, asemenea unui reflector bine plasat, aspecte distincte dintr-un vast subiect – teatrul –, pe care îl cutremură din temelii pentru a-i verifica fundamentele, plasându-l astfel în zona incertitudinilor și a căutărilor sănatoase. Deși ceea ce citim este în fond discursul unui împătimit de scenă, ni se oferă în egală măsură mostre de iubire și de ne iubire de teatru. Aflate în aparentă opoziție, cele două moduri de a ne raporta la această artă (chiar statutul de artă este iscodit!) sunt, de fapt, prezente ca pledoarii care se susțin reciproc. Ne iubirea nu este opusul iubirii, ci chestionarea ei drastică. "O doză de ne iubire este întotdeauna indispensabilă, vaccin critic contra extazului angelic! Căci iubirea și ne iubirea de teatru sunt legate precum soarele și luna, neputându-se converti niciodată una în cealaltă."

Bazată pe puncte de vedere și grile subiective, formularea unor răspunsuri la întrebările din titlurile celor două conferințe care stau la originea cărții (*De ce mergem la teatru?* și *De ce nu mergem la teatru?*) îi oferă lui George Banu posibilitatea de a reface o istorie trăită a teatrului universal. La tot pasul, beneficiem de senzația de familiar pe care ne-o induce scriitura remarcă-

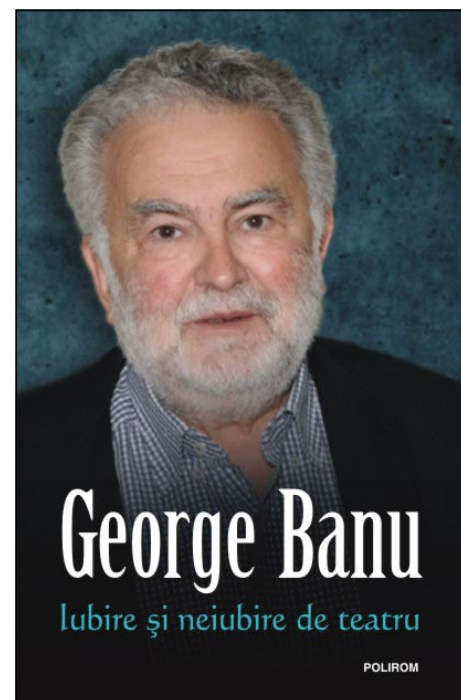
bilului eseist. Nu e vorba despre o istorie servită în calupuri mari, căci principiul ordinator este detaliul extrapolat. Cu ochiul format al celui care contemplă un tablou, identificându-i fibrele originalității, suntem conduși într-o călătorie care ne vorbește ademenitor despre rațiunea intimă de a exista în teatru. Gradarea trece de la idei reevaluate la teorii care țin de zona fină a esteticului, din terenul episodicului, împărțit cu legendele teatrului, la privirea de ansamblu ce înglobează comparatist literatura, muzica, artele plastice. Oricare e ipostaza aleasă, tonul este cel al firescului, ceea ce face ca paginile să poată fi citite cu interes atât de către cei pasionați, cât și de către cei care nu au lecturi de specialitate.

Experiența fericită a teatrului schițează gânduri despre corp, actor, repertoriu, text, personaje, public, spectator, limbă, voce, cortină, prezență, imitație, fals sau scenografie, realizând și un mic dicționar cu sfaturi practice pentru uzul privitorului. De pildă, el trebuie să fie pregătit, aflat în așteptarea unui spectacol, pentru a nu rata întâlnirea unică pe care acesta i-o prilejuiește. Orice reprezentare își supune spectatorul la o sfârșiere care este dată chiar de starea irepetabilă a artei. Prezența și efemerul sunt noțiuni reluate de rândurile cărții. Din ele răsare și frumusețea, și vulnerabilitatea, dar și starea de între: între durabil și provizoriu, între realitate și ficțiune, între miraj și certitudine. Ca spectatori suntem gata să ne lăsăm deoparte viețile, "să le punem între paranteze", consumând singurătăți împreună cu

ceilalți oameni veniți în sala de spectacol; puși la adăpostul anonimatului și al întinerii, când putem plonja în realitatea scenei.

Creator de imagini, George Banu lasă să ni se perinde prin fața ochilor tablouri și scenarii reconfortante. De pildă, cele despre bibliotecile în care textele sunt generoase, ne dau timp, ne permit să le mai amânăm recitirea. În acest mod, ele ne oferă liniștea și siguranța pe care le pierdem în raport cu teatrul extrem de exigent, care ne situează pe terenul urgentei: aici și acum. Pe de altă parte, spune George Banu, în piesele de teatru stau condensate spectacolele pe care le reținem în ungherele memoriei: "de câte ori nu mi s-a întâmplat ca dintre paginile vreunora dintre ele să răsară fantomele unor spectacole aproape uitate! Cartea îmi pare atunci ca o piatră funerară, iar biblioteca îmi evocă un cimitir privat [...] Degetele mele răsfoiesc pagini însoțite de umbre. Umbre familiare, al cărui moștenitor sunt. Morții mei vii sunt îngropați între copertile unei cărți".

Iubitorul și ne iubitorul de teatru sunt surprinși în portrete trasate extrem de concludent (cum altfel decât sub imperiul trăirilor intense?): "Privind retrospectiv, iubitorul de teatru se aseamănă cu un Don Juan care a consumat nesățios «mille tre» spectacole, cu o grabă și o înflăcărare ce exclud uneori orice discernământ sau arbitraj, în numele unei patimi constant întreținute. Patimă care nu a tolerat opțiunea, patimă care a pus stăpânire pe întreaga lui ființă, patimă a uitării de sine în timpul acestor întâlniri repetate

GEORGE BANU

Iubire și ne iubire de teatru

Ed. Polirom, Iași, 2013, 259 pag.

la nesfârșit. Ne iubirea, când nu respinge cu desăvârșire teatrul, măcar cenzurează, filtrează, triază, cântărește argumentele pro și contra. Pretinde rezervă și distanțare."

Iubire și ne iubire de teatru este compusă într-un stil ce amintește de eleganța zborului răsfrânt al păsărilor care piruetează și plonjează cu distincție și fermitate în aer. Cu toate că pare că asistăm la un joc al asocierilor, avem, de fapt, în fața ochilor o pânză coerentă, construită din tușe aplicate cu mare naturalețe. Cu fiecare pagină întoarsă, descoperim încă un pliu din țesătura care respiră povestea fascinantă a teatrului.

PLAI 2013: "MICUL FESTIVAL" DEVENIT MARE

ADINA BAYA

Micul festival gândit de un grup de voluntari entuziaști în 2006 pentru a aduce în fiecare toamnă la Muzeul Satului din Timișoara muzicieni non-mainstream din toate colțurile lumii a ajuns la a 8-a ediție! Și acum nu mai e chiar atât de mic (chiar dacă în 2012 a ajuns pe lista scurtă de nominalizări pentru Best Small European Festival). Și nici chiar atât de non-mainstream. Dacă în anii trecuți, numele ce țineau capul de afiș al Festivalului Plai invitau publicul să descopere sonorități prea puțin cunoscute, din țări despre a căror muzică știm sau auzim prea puține – de la fado-ul cântat de portugheza Mariza la rezonanțele tibetane ale lui Yungchen Lhamo sau la muzica lăutărească a romilor maghiari din trupa Ternipe –, anul acesta oferta muzicală a inclus artiști din topurile muzicale ale momentului. Mai exact, franțuzoaica Zaz și africano-germanul Patrice, ambii autori ai unor hituri virale difuzate de posturile de radio europene.

Deschis unui public mai larg și mai divers decât în anii precedenți, Plai 2013 a demonstrat din toate punctele de vedere că a crescut, că a devenit un "mic festival mare". Oferta culturală a fost parcă mai bogată ca niciodată, iar stângăciile organizatorice – care sunt aproape inevitabile la orice eveniment organizat pe bază de voluntariat – au lipsit complet (sau, oricum, nu s-au văzut). Deși lista de concerte a inclus nume cunoscute unui public mai mare, Plai 2013 și-a păstrat ștacheta de eveniment (multi)cultural de calitate, adică nu a dobândit nimic din aerul proletar al unui festival al berii. Chiar dacă mai cunoscuți decât Esma Redzepova sau Dobet Gnahore,

care au cântat pe scena mare a Festivalului în anii trecuți, Zaz și Patrice nu au mai nimic în comun cu genul de interpreți pe bandă rulantă care ajung în topurile muzicale românești mai mult pentru adâncimea decolteului sau pentru pătrățelele de pe abdomen decât pentru originalitatea pieselor (vezi Inna, Antonia, Connect-R etc.). După cum au demonstrat chiar ei pe scenă, nu sunt vedete de carton, ci artiști în toată puterea cuvântului.

Zaz are ceva din timbrul vocal și farmecul lui Edith Piaf și e autoarea unui amestec personal de jazz, șansonete franțuzești și muzică acoustică. Plină de vervă și șarm, ea a făcut câteva încercări adorabile de a comunica în limba română cu publicul pentru a-i transmite că muzica ei se vrea adresată unor oameni "altfel". Chiar dacă temperatura de vineri seara, din timpul concertului, nu a fost deloc generoasă, cozile la bilete s-au întins pe multe zeci de metri, iar în jurul orei 21 s-a atins capacitatea de 5000 de oameni a Muzeului Satului. Ceea ce înseamnă că organizatorii au putut bifa prima zi de Plai ca fiind *sold out*.

Și mai puțin generoasă a fost vremea în cea de-a doua seară de Plai, adică sâmbătă, în 14 septembrie, când concertele au avut ploaie în fundal. La început măruntă, iar apoi torențială. Noroc cu aerul torid adus de Vieux Farka Touré, chitaristul din Mali supranumit "Hendrix al Saharei", iar apoi cu ritmurile reggae și soul ale trupei lui Patrice, care au ținut loc de soare și de plajă. Patrice a mai fost la Plai și anul trecut, chestie care a ridicat sprâncene din partea multor oameni veniți anul ăsta la festival. Explicația organizatorilor a fost că anul trecut concertul

Patrice a fost *sold out*, așa că au vrut să dea șansa tuturor să îl vadă pentru a doua oară. Judecând după numărul mare de oameni ce au dansat în ploaie lângă scenă, ideea a fost binevenită.

Ultima seară de Festival a adus pe scena de la Plai o trupă de care publicul timișorean pare să nu se mai sature: Nuevo Tango Quintet. De data asta alături de Marili Machado, una dintre cele mai cunoscute voci ale tangoului argentinian, cvintetul ne-a readus aminte de muzica lui Astor Piazzolla și ne-a făcut să căutăm pe acasă cd-ul *Anivertango* pentru o nouă ascultare. Dincolo de artiștii care au ținut capul de afiș, Festivalul a mai avut-o pe Maia Vidal ca artist rezident. Solista americană a deschis scena de concert în fiecare dintre cele trei seri cu un *fusion* de folk și pop. Vineri seara, după ea a urmat Baba Zula, trupă cu un *sound* distinct și antrenant, ce combină muzica tradițională turcească cu dub și reggae.

Deși spațiul de la Muzeul Satului s-a umplut complet abia seara, în timpul concertelor, Festivalul Plai a însemnat mult mai mult decât doar muzică. Așa cum a anunțat graffitti-ul gigantic făcut în centrul orașului, pe clădirea Materna, de doi graffer-i locali, și așa cum ne-a obișnuit deja din anii trecuți, Plai 2013 a adunat sub umbrela sa un număr impresionant de evenimente artistice. Asta pe lângă cele culturale, de dezvoltare personală, de socializare ș.a. Festivalul a găzduit o listă nesfârșită de ateliere – de la pictură, olărit, yoga și jonglerii la cum să faci pâine în țest, origami și face-painting pentru copii –, proiecții la Casa Filmelor și multe alte mini-evenimente culturale. Printre altele, timișorenii au putut

revedea lungmetrajul *Domestic* de Adrian Sitaru, o selecție de filme de la Festivalul Timishort, sau au putut participa la un atelier de arta actorului, susținut de Boris Gaza. Pentru că ținta evenimentului a fost aceea de a aduce o binevenită infuzie de diversitate și multiculturalitate în fața publicului timișorean, în spațiul de la Muzeul Satului au fost și reprezentanți ai unor centre culturale și ONG-uri. Una peste alta, Plai 2013 a reunit câteva zeci de parteneri culturali ce au pus la cale un weekend plin cu oferte interesante. Nu ne rămâne decât să sperăm că organizatorii își vor păstra aceeași energie creativă și pentru anul viitor, pentru a reconfirma faptul că Festivalul Plai este un eveniment cultural emblematic pentru Timișoara!

SI DRACULA ERA UNGUR

DANA CHETRINESCU

Presa din Ungaria vuieste: poporul maghiar, ca și marțienii, sunt de pe altă planetă. Sau cel puțin așa am putea interpreta găselnița unor cercetători unguri, care atestă originea cosmică a neamului lui Attila, mai precis descălecarea lor de pe steaua Sirius¹. În același registru, se mai demonstrează logic, în aceleași scrieri citate, că omul din Neanderthal, Iisus Hristos, locuitorii Atlantidei, Alexandru Macedon și mulți alții ar fi fost tot unguri.

Vedem de aici că echipa naționalistă românească joacă în liga a patra, sătească, dacă nu chiar la categoria juniori. În primul rând, la noi, teoriile naționaliste sunt mai triste și mai stresate – ele merg mână-n mână cu mania persecuției: de secole, românii au rezistat eroic în fața nenumăratelor comploturi urzite de turci, unguri, evrei, americani și alte semânții invidioase pe specificul nostru (care o fi acela). Apoi, ele merg la scară micro, nu macro-planetară precum *Războiul stelelor*: românii nu au pretenția de a se compara cu marțienii, ei vor doar să fie cei mai tari din parcare locală. În consecință, o întregă ficțiune daco-traco-pontică s-a țesut de la o singură propoziție aruncată, într-o doară, de nevinovatul Herodot. Ne amintim cu toții – doar ni s-a repetat de o mie de ori la școală – că geții (geto-dacii) erau cei mai viteji și mai dreپți dintre traci. Numai Dumnezeu știe de ce ar fi spus asta Herodot, în Cartea a IV-a², din moment ce, doar câteva pagini mai la vale, ne vorbește despre trândăvia ridicată la rang de lege și de obiceiul – se pare, destul de răspândit – de a vinde copiii peste hotare. Propovăduirea vitejiei și dreptății geto-dacice, însă, a devenit o adevărată manie, care a dus, cum știm cu toții, la articularea unui discurs protocronist aparte în epoca ceaușistă, care a reușit să supraviețuiască atât de magistral din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, încât, la ultimul recensământ, nu puțini au fost cei care s-au declarat daci, într-un discurs despre barză, varză, brânză, moș și viezure.

Spre deosebire de teoriile naționalist-universaliste maghiare, cele protocroniste românești nu cred de cuviință să-l declare pe Sfântul Petru geto-dac, dar au un fix cu continuitatea. Astfel, nu importă ce au fost Iuliu Cezar și Carol cel Mare, din ograda vecină, demn de reținut este doar faptul că Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Horea, Cloșca și Crișan erau descendenții direcți ai lui Burebista. Un curent numit dacologie sau tracologie merge și astăzi cu radicalismul până la contestarea organigramei familiei românești din manualele tradiționale de istorie, cu Traian tatăl și Decebal mama, susținând sus și tare că numai sânge geto-dac curge prin venele noastre.

Dacă ne îngrijorăm că numai ungurii și românii își pierd vremea cu proiecții stelare în loc să-și vadă de criză, putem sta liniștiți. Și vecinii bulgari au ce au cu tracii, albanezii se visează mai grozavi decât etruscii, iar Saddam Hussein se credea sumerobabilonian. Despre ficțiunile hollywoodiene cu extraterestri care vorbesc engleza cu accent de Bronx nici nu mai comentăm. Un alt motiv de îngrijorare pe linia disputei româno-maghiare putem avea, însă. Sirius și Zalmoxis sunt din cer (îmi amintesc, fără să vreau, de titlul unei cărți de popularizare a psihologiei infantile, *Copiii sunt din rai*³), dar Dracula de unde este: din România sau din Ungaria? Este o întrebare grea și importantă, la care mulți se chinuie să afle răspunsul corect.

Până mai ieri, o luam cu toții de bună că Dracula este român pur-sânge, poate chiar – cu puțin efort – un geto-dac picat de pe Columnă. Bram Stoker, care nu umblase în viața lui prin părțile astea, doar prin librării londoneze, a avut năstrușnica idee de a plasa primul roman cu vampiri în Transilvania, pe unde o fi fost și ea. În consecință, un secol mai târziu, Dan Matei Agathon a decis să-l facă pe maleficul conte să se zvârcolească în mormânt, anunțând proiectul de construire a celui mai mare parc de distracții din estul Europei, Dracula Park. Parcul tematic urma să se construiască la Snagov, din bani publici, cu contribuția unor mici investitori locali. De atunci, Dracula Park nu s-a mai materializat, transformându-se într-un proiect de tip Caritas sau FNI, deponenții trezindu-se și cu banii luați și fără distracții cu vampiri. 14.000 de oameni și-au văzut economiile înghițite în numele nemuritorului însetat de sânge proaspăt. Deși, oficial, acești bani au fost investiți în acțiuni cotate la bursă, an de an se înregistrează din ce în ce mai multe pierderi, prejudiciul estimat ridicându-se acum la aproape 1 milion de euro⁴.

Dar blestemul lui Dracula nu se oprește la șmecheria unui ministru demult apus. În conspiratia anti-românească, ungurii au profitat de nepăsarea noastră și ni l-au furat pe celebrul vampir. Totul a pornit de la o nemulțumire: de ce să fie imaginea maghiarilor întinată de un personaj care se bucură numai de o publicitate negativă (e vorba de vampirița din Cahtiche, Erzsébet Báthory, contesa cea sângeroasă, care se îmbăia în sângele fetelor în căutarea tinereții veșnice)? Unde mai pui că, deși unguroaia a omorât peste 600 de femei, Hollywood nu a făcut nici măcar o mini-serie despre ea, pe când Dracula (un rege român, sic!) continuă să fie Vampirul cu majusculă, deviind atenția internațională de la nobila maghiară și, implicit, de la Ungaria⁵. În tradiționalul Scendenberg transfrontalier, treaba asta este cu atât mai enervantă, zice site-ul cu pricina, cu cât Bram Stoker s-a inspirat, de fapt, din documente despre contesa maghiară, iar Vlad Țepeș însuși era înrudit cu familia Báthory. Pentru această ofensă istorică, ungurii își iau acum revanșa: Castelul Vajdahunjad este declarat reședința lui Dracula, iar la Pecs s-a dezgropat pivnița unei case medievale pe care arheologii medievale i o atribuie lui Vlad Țepeș, casă care a primit imediat numele de Dracula House⁶. Lovitura de grație ne-au dat-o, însă, americanii, care au decis, prin NBC, să filmeze la Budapesta pentru noul serial *Dracula*, cu Jonathan Rhys Meyers în rolul vampirului și o droaie de unguri pe post de figuranți și cameramani. Astfel, americanii îngrășă pe nedrept turismul și cinematografia maghiară, în loc să facă același lucru cu economia noastră, care își justifică pe deplin moștenirea lui Dracula, vampirizantă și vampirizată cum este de douăzeci (sau or fi două mii?) de ani.

¹ Adevărul, 18 iulie 2013.

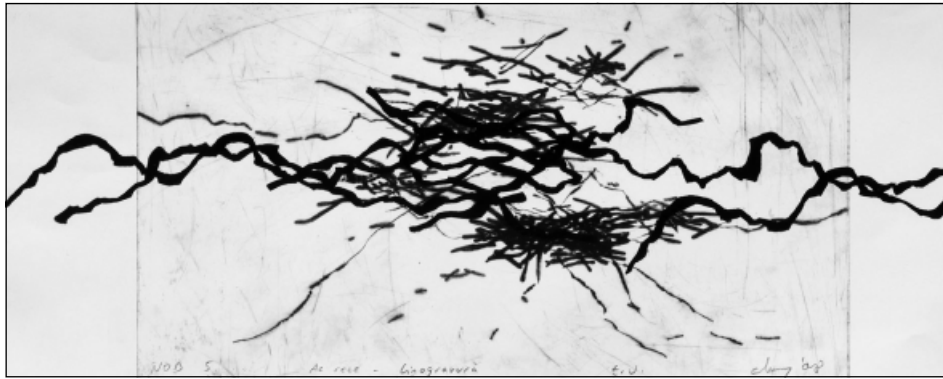
² Herodot, *Istoriei*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1961.

³ Dr. John Gray, *Copiii sunt din rai. Metode de educație pozitivă pentru a crește copii cooperanți, încrezători și sufletești*, Editura Vremea, București, 2012.

⁴ Evz.ro, 8 februarie 2011.

⁵ Historum.com, The Federal Vampire and Zombie Agency.

⁶ Pecsnapilap.hu, 4 octombrie 2009.

ANDROIZI SI SAMURAI

CIPRIAN VALCAN

Japonia e amenințată de două pericole : muzeificarea și demența. Partizanii primei tendințe sînt nostalgici și naționaliști. Partizanii celeilalte tendințe sînt fascinați de Occident și de tehnologizarea fără limite. Primii venerază kimono-ul, ceilalți – robotul dansator. Primii plîng cînd îl văd pe Împărat, ceilalți – pe Bon Jovi. Primii trăiesc participînd toată viața la concursuri de origami. Ceilalți își trăiesc viața pe Facebook.

Primii cred că nu există înțelepciune mai mare decît aceea din vorbele roștite de o bunică de 90 de ani. Ceilalți cred că orice bunică merită să sfîrșească pe muntele Narayama. Primii vor ca lumea să încremenească așa cum era acum 200 de ani. Ceilalți își închipuie că lumea e sortită să se miște etern pe ritmuri tehnice, fără să-și găsească liniștea niciodată.

Primii cred încă în samurai. Ceilalți – doar în Steve Jobs și extraterestri.

* * *

China și India au absorbit mai bine șocul întîlnirii cu Occidentul dominator, fără să se lase smulse de pe făgașul lor firesc. Erau civilizații prea vechi și prea greu de dizlocat. În schimb, Japonia, atrasă de mirajul eficacității occidentale, și-a asumat cu o anume disperare rolul de imitator zelos, de elev model, și a fost complet smintită, fiind transformată într-un kitsch de lux, într-o țară ruptă în două, în care nimic nu-i mai ține împreună pe continuatorii ceremoniei ceaiului și pe fanii lui Depeche Mode, pe bătrîni ce cred în onoare și etichetă și pe tinerii ce-și smulg părul din cap cînd văd spatele gol al lui Lady Gaga.

* * *

Decadența Japoniei e la fel de dramatică precum aceea a Occidentului, însă are nevoie de o altă grilă de lectură decît aceea spengleriană.

* * *

Japonezul moare pentru că a ajuns să creadă mai mult în iPhone decît în sabie.

Occidentalul moare pentru că s-a plictisit de sine însuși.

* * *

Japonezul moare fiindcă refuză să-i aducă pe barbari în cetate.

Occidentalul moare tocmai fiindcă i-a primit deja pe barbari.

* * *

Chinezii sînt singurii care dispun de o știință milenară de a-i asimila pe barbari. Aceasta e cheia supraviețuirii imperiului lor. Celelalte imperii se prăbușesc fiindcă nu știu cum să se comporte cu barbarii.

* * *

Barbarii trebuie priviți întotdeauna cu dispreț.

Cei care dau dovadă de slăbiciune în fața barbarilor vor sfîrși striviți de caii lor.

* * *

Chinezii nu le-au făcut niciodată concesii barbarilor, nici măcar atunci cînd au ajuns

să fie stăpîniți de ei. I-au obligat să înțeleagă că nu există altă cale înspre adevărata umanitate decît asimilarea civilizației chineze, fără de care oamenii sînt doar simple animale, oricît de multe arme ar putea să ridice deasupra capului, oricît de multe diamante ar avea în cufere.

* * *

Chinezii au avut parte de prea multe generații de mandariini ca să se lase impresionați de niște puhoie de sălbatici. Eticheta lor milenară i-a învățat cum să se arate imperturbabili chiar și cînd erau în pericol să-și piardă capul. Iar stăpînirea lor de sine nu putea să nu stîrnească admirația barbarilor, care nu erau în stare să înțeleagă rafinamentul chinezilor, dar știau prea bine să le prețuiască curajul.

* * *

Mandariinii îi cred niște bieți copii pe barbari și se simt obligați să-i transforme în oameni în toată firea, cunoscători ai marilor legi ale universului, smulși de sub tirania unor instincte pur animale.

Barbarii îi cred niște bieți naivi pe mandariini și visează să-i vîndă pe bani buni unor principii dornici să aibă la curte sfetnici cît mai învățați.

* * *

Barbarul nu vede umanitatea – el vede doar mii și mii de oameni care pot fi vînduți în schimbul unor grămezi de aur...

* * *

Monstruozițiile adolescenților occidentali de astăzi ne permit să-l înțelegem mai bine pe Nero. Plictiseala adolescenților din lumea reziduală a ajuns la fel de grea precum aceea a împăraților romani. De aici nevoia lor de a ucide pentru a se convinge că trăiesc.

* * *

Un împărat care se plictisește avînd întreaga lume la picioare nu poate decide decît fie să se sinucidă, fie să ucidă pe cineva. Cum hotărîrea de a se sinucide e prea greu de luat, cel mai la îndemînă i se pare să ordone un masacru. Cîteva sute de capete retezate sînt un preț rezonabil pentru a-i reda pofta de viață.

* * *

În cîteva secole vom fi cu toții Lafcadio. Dacă nu cumva vom ajunge în cuștile pregătite de noii barbari.

* * *

Peste trei sute de ani, fiecare oriental care se respectă va avea în casă cîte un occidental împăiat.

În vremea aceea, un occidental mort va prețui mai mult decît un occidental viu.

* * *

Din perspectiva civilizațiilor tradiționale, Occidentul nu e decît un imens ospiciu.

Nebunii vor fi lăsați să se guverneze singuri doar pînă cînd vechile imperii vor avea destulă putere pentru a-și impune înțeleapta lor tutelă.

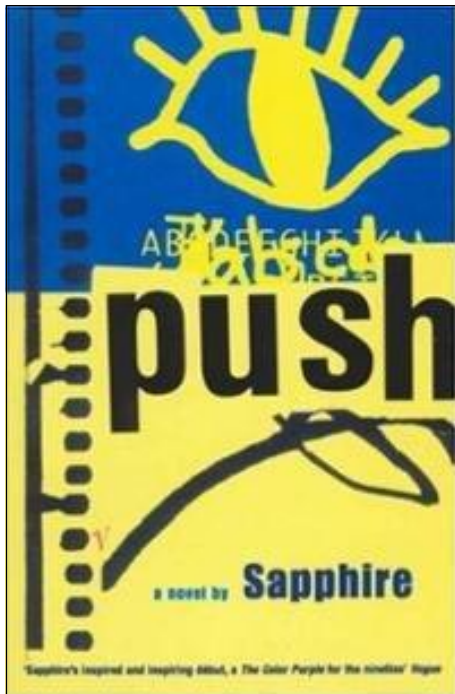
CULOAREA PURPURIE LA ORAS

CRISTINA CHEVEREȘAN

Publicat în 1996 ca debut al autoarei numite simplu Sapphire, *Push* nu e un jurnal. Dimensiunea ficțională a textului nu trebuie trecută cu vederea sub impactul emoțional al seriei de orori cotidiene ce se revarsă de la prima la ultima pagină, chiar dacă experiența personală a scriitoarei modelează și inspiră parte din evenimente. Formatul diaristic și veridicitatea vocii care crește odată cu încrederea și conștiința de sine a protagonistei pot induce în eroare cititorul înclinat spre senzationalismul autenticității. Ceea ce nu înseamnă, însă, că aventurile lui Precious într-o lume pe care începe prea târziu să o înțeleagă nu pot fi adevărate. Ele sunt suma unor povești de viață pe care mulți le-ar prefera nespuse sau le-ar considera exagerate, pe care scriitoarea însăși le-a reconstruit din observație directă sau indirectă, din confesiunile propriilor eleve, din realitatea de ghetou. Impresionează nu atât valoarea de adevăr factic, cât posibilitatea, chiar probabilitatea, ca ele să redea întocmai episoade din numeroase existențe condamnate de mizerie și neștiință, în erele cele mai avansate ale națiunii-stindard a democrației.

Claireece Precious Jones are șaisprezece ani, o fetiță născută la doisprezece și un băiețel pe drum. Locuiește în Harlem cu mama căreia trebuie să îi gătească și să îi suporte insultele și abuzurile. N-a cunoscut alt bărbat decât propriul tată, care a agresat-o sexual din fragedă pruncie, rezultând cei doi copii. Incestul, violul, hărțuirea, violența se țin lanț în așa-zisa familie în care totul se învârtă în jurul instinctelor primare și al banilor (lipsă). Deși elevă, Precious e analfabetă și își cultivă un comportament reticent și amenințător pentru a-și masca lipsa de cunoștințe elementare. Supraponderală, needucată, învățată să se creadă urâtă, retardată, nedemnă de nimic bun, e chinută și batjocorită de colegi, care-i amplifică defectele și o împing într-o pasivitate amară. Căminul e doar locul unde își dorește ca totul să se încheie, deși ochii se încăpățânează să i se deschidă iar, în fiecare dimineață. Mongo, amintirea vie a incestului, suferă de sindrom Down și nimeni nu poate prevedea soarta celui de al doilea copil, mersul la doctor neintrând în calcul.

În aceste condiții, oferta de a merge la o școală alternativă pare o bună oportunitate de evadare, măcar temporară. Ea apare după ce profesorul de matematică, la ale cărui ore participase cu atenție diminuată de lacune, îi remarcase potențialul iar consiliera făcuse demersurile necesare, căutând-o chiar la domiciliu pentru a o convinge să încerce. Întâlnirea cu Blue Rain, profesoara cu suflet mare ce le ajută pe fetele cu probleme că scrie și că citească, e salutară pentru transformarea lui Precious din masă amorfă, adesea ruptă de propriul spațiu și timp pentru a se feri de rău, într-o adolescentă care-și poate spune povestea și găsește oameni care să o asculte și să o iubească. Ieșirea la suprafață prin voință și educație poate părea forțată, mai ales având în vedere gravitatea problemelor protagonistei (ultima moștenire nefastă a sinistrului tată e descoperirea

infecției cu HIV), dar autoarea mizează pe empatie pentru a scoate din anonimitate mulțimea de femei care, în timp, vor fi împărțite soarta eroinei.

De la propozițiile timide, eliptice, o colecție de consoane disperate înșirate chinuit pe hârtie până la discursul relativ fluent și informat din final, Precious face progrese pe toate planurile. Treptat, reușește să iasă de sub influența sordidă a părinților, preferă azilurile și instituțiile de caritate, își ia viața în piept și responsabilitățile în mâini, nemaiăsându-se dirijată, manipulată și agresată din cauza ignoranței. Deși sănătatea ridică serioase semne de întrebare, pare puternică și eliberată la final. Asemănătoare în multe privințe cu protagonista din romanul-cult al Alice Walker, *Culoarea purpurie*, fata e conturată prin mijloace similare. Dacă Celie adresa scrisori lui Dumnezeu și surorii pierdute, singurii în stare să o asculte, Precious învață să se exprime prin mesajele trunchiate ce îi dau sens la școala alternativă și îi aduc, în cele din urmă, un premiu și capacitatea de a-și transpune experiența în poezii.

Limbajul din *Push* e colocvial până la incomprehensibil pe alocuri, reflectând mediul și condiția naratoarei, autoarea dându-i voie să explice sau "traducă" pe parcurs. Nimic nu e edulcorat, ornamentat, cuvintele și situațiile își tipă calea afară din pagină, șocând, rupând barierele imaginației, mușcând din comoditatea căldută a celor ce-și imaginează că problemele reale se discută la talk-show-uri. Dimensiunea fizică și psihică a violului e zdrobitoare, aproape fiecare rând reflectând aberantul unei stări de fapt revoltătoare. Controversată, ca și predecesora mai sus menționată, pentru violență și cruzimea portretului unei Americi ce poate fi pe cât de deschisă, pe atât de rece și indiferentă față de ceea ce nu (se) vede, cartea nu e neapărat o capodoperă literară. Ea poate trezi, în schimb, conștiința și remușcările cititorului ce se va fi grăbit adesea să judece după aspect fizic, condiție socială, nivel de educație, situație familială – "vini" neștiute, nedorite, nemeritate și irelevante pentru omul Precious.

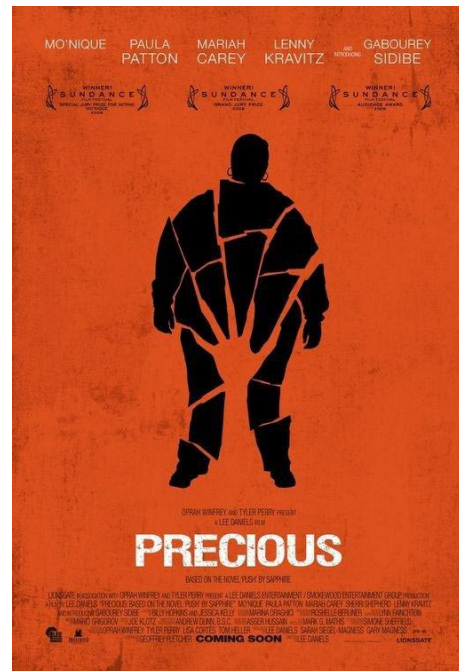
POVESTE DIN HARLEM ADINA BAYA

"Violată și bătută de părinți, o tânără analfabetă naște pentru a 2-a oară la doar 16 ani!" Așa ar putea să sune rezumatul filmului *Precious*, în varianta tabloidă. Adaptat după romanul *Push* al autoarei afro-americane Sapphire, filmul pare să aibă toate ingredientele necesare unui articol numai bun pentru publicații de tip *Click* sau *Libertatea*. Povestea o are în centru pe Precious Clarice Jones, o tânără de 16 ani și 120 de kilograme, care e pe cale să nască un al doilea copil rezultat din violurile repetate ale tatălui ei. Unde se întâmplă asta? Nu într-o țară din lumea a treia. Și nici în Feren-tari. Ci în cartierul Harlem din New York, cândva pe la sfârșitul anilor '80. Decorul arată cam așa: străzi pline cu mormane de gunoi și clădiri demolate, pe unde mișună dependenți de droguri, sau apartamente minuscule și mizere, în care își duc viața sordidă familii ce trăiesc exclusiv din ajutorul social.

Hiperdramatismul și ineditul sinistru al vieții duse de protagonistă s-ar asorta perfect cu un supratitlu de tip "Senzational! Șocant!". Dar deși atunci când îi rezumi povestea ea pare să aibe suflul artificial al unei reportaj de OTV, prin lentila regizorului Lee Daniels lucrurile arată altfel. Balansând mereu camera între realitatea macabră la care e condamnată Precious și fanteziile inspirate de MTV din mintea ei, regizorul reușește să construiască un film de o veridicitate greu de contestat. De mare ajutor îi este, desigur, textul pe care se bazează. Primul roman al lui Sapphire, scris cu o autenticitate tulburătoare la persoana I de către adolescenta care are aptitudinile de scriere și citire ale unui elev de clasa I, te cucerește fără drept de apel de la prima pagină. În plus, veridicitatea poveștii puse pe peliculă e dată de cele două roluri centrale. Debutanta Gabourey Sidibe reușește surprinzător de bine să construiască personajul complex numit Precious – copila vulnerabilă ascunsă în spatele unei femei ce suferă de obezitate morbidă. Iar Mo'Nique, în rolul mamei lui Precious, aduce valențe și profunzimi noi unui personaj pe care romanul îl condamnă la o portretizare marginală.

Vocea atât de distinctă a naratoarei din roman iese la suprafață încă din primele minute ale filmului *Precious*: genericul folosește "caligrafia" scriitoarei semi-analfabete. Însă spre deosebire de roman, unde cititorul e lăsat să se descurce cu engleza stricată și cu argoul de cartier, pe generic apar "traduceri" în paranteză. Acest demers explicativ e extins și mai departe, în modul de abordare a scenariului. În vreme ce romanul preferă să lase unele personaje și situații schițate sumar, filmul simte nevoia să sublinieze și să clarifice. Spre exemplu, drama mamei depressive, care își detestă cu patimă fiica fiindcă i-a "furat" soțul, e dezvoltată mai amplu în film și are parte de o interpretare răvășitoare din partea actriței Mo'Nique (ce pe bună dreptate a primit Oscarul pentru cel mai bun rol secundar).

La fel ca în romanul *The Color Purple* de Alice Walker, al cărui ecou se aude pretutindeni în povestea scrisă de Sapphire, părinții abuzivi și/sau incestuoși nu sunt

neapărat demonizați sau văzuți ca întruchipări ale răului absolut. Fiindcă și ei sunt la rândul lor victime. Ei nu par să dețină o vină personală, ci mai degrabă să fie produsele unei mentalități sclavagiste. Dar în vreme ce din roman reiese destul de clar convingerea lui Precious că întreaga ei dramă se datorează, de fapt, omului alb, care a condus rasa neagră spre o abrutizare de la care nu există drum de întoarcere, în film lucrurile stau altfel. Precious, cea din roman, gândește în citate extrase din Farrakhan, lider rasist al negrilor islamiști din Statele Unite, în vreme ce Precious, cea din film, nu are niciun fel de vederi politice, ci doar fantezii legate de staruri de televiziune.

Spre deosebire de romanul din care e inspirat, filmul lui Lee Daniels vorbește în termeni mult mai moderați despre greutatea trecutului sclavagist pe care populația de culoare din America trebuie să o ducă în spate. Moștenirea cumplită și imposibil de evitat – trauma emoțională transmisă din generație în generație, cruzimile și devierile luate ca normalitate, felul în care relațiile pot fi privite doar prin prisma stăpân-sclav, ș. a. – apare într-o variantă mai ușor de asimilat de audiențele albe. Ceea ce nu înseamnă că filmul rămâne mai puțin șocant!

Aplaudat și premiat la festivalurile de film de la Sundance și Cannes în 2009, apoi laureat al premiului Oscar în două secțiuni, filmul *Precious* de Lee Daniels ridică niște probleme acute ale vieții în cartierele unde sunt condamnați să trăiască o mare dintre oamenii de culoare new-yorkezi. El vorbește despre obezitate și cauzele ei, despre viața dusă de pe o zi pe alta cu banii din ajutorul social, despre lipsa accesului real la educație și impactul dezastruos al acestui lucru, despre viața în familii monoparentale, abuzul de droguri și infecția cu HIV etc. Deși bazat pe o poveste ce pare să sufere de un exces de dramatism, filmul reușește cu succes să aducă în discuție toate problemele de mai sus fără a face îngroșări care nu sunt necesare, fără o emfază supărătoare, fără prea multe intervenții lacrimogene de tip tabloid. Nu are nici răceala și neutralitatea unui film neorealist, dar nici accentele edulcorate ale unei producții Hollywood.

EXPLORĂRI LUSITANE

CRISTINA CHEVEREȘAN

Duminică de iunie la Lisabona; cer azuriu de carte poștală, bucuria călătorului eliberat de griji și sarcini de serviciu, gata de aventură. Aștept cu interes excursia de azi; n-am văzut niciunul dintre locurile din program. În plus, sunt curioasă cum se va desfășura totul: singura condiție de organizare a turului e să se înscrie cel puțin două persoane! Ne intrigă ideea unei incursiuni private, cu ghid propriu, în parcurile naturale din apropierea capitalei portugheze. Regiunea pe care urmează să o străbatem se numește Arrábida. Serviabilii angajați de la centrul de informații ne-au recomandat-o călduros, ușor dezamăgiți că străinii se îngheșuie la Cascais, Estoril și Sintra, ratând adesea spectacolul naturii din zone cu mai puțină reclamă. Prezentarea promite de toate (munte, mare, lagune, castele); realitatea ... rămâne de văzut.

La 9.30 fix, în holul hotelului intră o tânără cu pliantele firmei în mână; ne îndreptăm spre ea, ne prezentăm. Vom fi, totuși, trei: în mașină așteaptă deja o turistă născută în Goa. Aflăm repede că lucrează actualmente în Dubai și își prelungește vacanța începută alături de frați, răspândiți și ei peste hotare. Îi spun Monicăi ceva în română și... surpriză! Ghida se întoarce surâzătoare: "Fetelor, sunteți din România?" O cheamă Mihaela, e din Brașov și stă în Portugalia de mai bine de cincisprezece ani; și-a urmat părinții împotriva voinței ei, pentru că nu se mai descurca singură în țară. După ce a lucrat o vreme prin restaurante și cluburi, a reușit să adune banii necesari pentru a-și împlini visul. A făcut școala de ghizi turistici și acum e singura româncă din Lisabona care se ocupă cu asta la una dintre cele mai mari firme din domeniu; are propriii învățăcei, pe care îi pregătește pentru un job profesionist. Știe o mulțime de lucruri despre Portugalia, vorbește engleza și portugheza fluent, are o familie frumoasă și e *acasă*.

Sigură pe ea, deschisă dar discretă, nu împinge familiaritatea prea departe și nu o face pe partenera noastră de călătorie să se simtă exclusă; explică totul în engleză, cu evidentă pasiune pentru istoria și cultura țării adoptive. Trecem podul suspendat *25 aprilie*, comparat cu faimoasele construcții californiene și executat de aceeași companie americană ca San Francisco Oakland Bay Bridge (cu similară preocupare pentru tulburările seismice). La capăt, vedem de aproape cum impunătoarea statuie Cristo Rei, inspirată de cea din Rio de Janeiro, își deschide brațele, binecuvântând orașul de peste râu. Înaintăm, nelăsându-ne tentate de fluxul de mașini spre Costa da Caparica, fâșia din vestul Peninsulei Setúbal unde plajele se țin lanț pe mai bine de zece kilometri. Descriindu-ne în detaliu fauna, flora și evoluția zonei, Mihaela ne conduce spre primul popas, la *Santuário de Nossa Senhora do Cabo Espichel*. Complexul ce servea inițial apărării coastei cuprinde o biserică micuță și două șiruri de odăi destinate odinioară pelerinilor (acum adăpostesc și câteva magazine de suveniruri și obiecte de cult).

Surpriza ne așteaptă în spatele sanctuarului, după ce trecem printr-un portal cu un avertisment de vânturi puternice: câțiva metri mai în față, capul Espichel veghează asupra oceanului ce se lovește de stânci, mușcând din plaja îngustă de pietriș. E greu să te ții pe picioare printre rafale, dar albastrul adânc, vernilul presărat în jos, până la mal, florile galbene și violete ce se încâpățânează să nu se lase dezrădăcinate te fac să uiți de precauții și să-ți lași măcar

privirea să plonjeze. Ermida da Memoria, o capelă albă placată cu ceramică își proiectează cupola țuguiață în văzduh, amintind de coloristica din Santorini, în vreme ce ruinele fostei Casa da Opera dau grandoare și nostalgie unui peisaj deja unic. Ne dezlipim cu greu pentru a descinde în Sesimbra, orașel pescăresc mândru de existența-i îndelungată și puzderia de plante aromatice ce fac de neuitat atât atmosfera, cât și preparatele culinare specifice.

Ghida se retrage și ne lasă să ne organizăm singure pauza de prânz. Nu vrem să ratăm nimic: ne plimbăm pe străzile în pantă, prin piațete cu mozaicul tipic (am citit că un metru pătrat conține 400 de bucăți de piatră; le-am văzut chiar demontate pe porțiunile în curs de refacere din Lisabona). Pe faleză: sculpturi, palmieri, vegetație, terase de unde fructele de mare miros apetisant. Și mai îmbietoare, valurile spală nisipul, amăgindu-ne. Nu putem face mai mult de câteva poze în costumele de baie împachetate prevăzător; apa ca gheața amortește orice inițiativă. Nici localnicii nu par mai curajoși; ne consolează jumătatea de oră de bronz atlantic. Personal, prefer plaja de la Portinho da Arrabida, pe care Mihaela ține să ne-o arate deși se ajunge mai greu: ascunsă într-un golf cu nuanțe întrepărunse de albastru, turcoaz, verde intens și bleumarin întunecat, înaintând lin către larg, printre bărcuțe de pescari și agrement.

Urcăm în cele din urmă la Palmela, castel plasat strategic între râurile Tejo și Sado, a cărui istorie coboară până la ocupația maură din secolul VIII. Astăzi, o parte s-a transformat în muzeu și sit arheologic, unele galerii au fost restaurate, mănăstirea ordinului Santiago se poate vizita, iar priveliștea de pe ziduri explică de ce *pousada* deschisă într-o aripă a străvechii construcții a devenit una dintre cele mai râvnite din țară. Lăsând în urmă liniștea aproape ireală, ne răsfățăm cu delicatese locale: la un atelier de ceramică, în timp ce admirăm obiectele expuse de familia artizanului în curtea inundată de plante ornamentale, gustăm celebrele *tortas de azeitão*, un (alt!) desert fericit completat de un pahar de *moscatel*. Insist să oprim la o *loja de queijos e vinhos*: nu puteam pleca fără renumita brânză de Azeitão, cremoasă, catifelată, suvenir gastronomic perfect alături de delicioasele vinuri roșii seci (Portugalia nu se reduce câtuși de puțin la *porto*!) Experimentăm și întoarcerea la Lisabona duminică-seara, rulând pe autostradă cu viteza melcului, printre sute de autoturisme. Avem la ce ne gândi, nu ne grăbim...

* * *

Luni dimineată, orașul freamătă. Vremea ține cu noi; ploaia anunțată încă nu a început, deși s-a răcorit simțitor. Ne culege de la un hotel din apropiere Luis, ghidul cu ochi albaștri ce nu rămâne niciodată fără povești. Suntem opt într-un microbuz. Un cuplu foarte simpatic din Croația, în luna de miere: trei săptămâni în Portugalia. Ea lucrează la o editură, el e inginer și a planificat totul; a citit, s-a documentat, cere sfaturi punctuale de la localnici. Îi interesează cum e în U.E.; Croația va fi admisă la 1 iulie și au emoții. Discutăm și ne trezim mai repede decât ne așteptam la un loc sacru de pelerinaj pentru credincioșii catolici, după ce Fecioara Maria s-ar fi arătat unor copii, timp de șase luni, în 1917. Cu spații de rugăciune și trasee pe care câteva persoane le parcurg în genunchi, cu nenumărate lumânări și platoul pe care se spune că încap un milion de oameni, sub

norii vinetii, Fátima îmi pare copleșitoare.

Ne îndreptăm, striviți parcă de povara marilor speranțe adunate aici, spre Batalha, mănăstire dominicană ridicată în urma victoriei portugheze împotriva regilor Castiliei, în lupta de la Aljubarota (1385). Sfertul de oră de abia ne ajunge să dăm ocol clădirii fantastice, încheiată abia către jumătatea secolului XVI de o serie impresionantă de monarhi și arhitecți și inclusă în patrimoniul mondial UNESCO în 1983. Coloanele, vitraliile, turnurile, arcadele dantelate, amestecul de gotic, baroc și manuelin, mormintele regelui João I și al reginei Philippa, capelele neterminate unde pașii stârnesc ecouri ale vremurilor apuse anunță, după jumătate de mileniu, că istoria a stat în loc, păstrată vie de ceva mai presus de înțelegerea omului. Un sentiment asemănător celui de la mănăstirea Jerónimos: ce noroc avem, uneori, să putem pătrunde câteva secunde într-o altă lume!

Rămânem la înălțime în Sitio, un sătuc cocoțat pe stânci, la marginea oceanului. De pe faleza cioplită în stâncă ai senzația că nu te oprește nimic în drumul spre infinit; abrupt în jos, printre ierburi sălbatice și grohotiș, se cascadează hăul ce se-neacă în ocean. De cealaltă parte, vechiul așezământ din Nazaré, azi apreciată zonă turistică, se deschide privirii: combinație prețioasă de aur și azur, brodată cu dantela fină, fluidă a creștelor de val. În micuțul târg de obiecte artisanale ne întâmpină bătrânele cu șapte rânduri de fuste și șorțuri colorate, despre care legenda spune fie că ar simboliza culorile curcubeului/ zilele săptămânii/ valurile ce le separă de iubiții plecați pe mare, fie că ar juca roluri ceva mai lumești, ferindu-le de frigul aspru al iernilor sau făcându-le mai atractive pentru partenerii amatori de siluete ample. Coborând în poate cel mai cunoscut sat pescăresc al Portugaliei, admirăm plaja punctată de bărci de lemn vesele, pictate și luăm prânzul într-un local tradițional de familie, fără pretenții

dar cu cel mai gustos pește pe care l-am încercat într-o zonă ce abundă în specialități marine (despre *mariscos*, într-un alt episod...)

În drum spre ultimul obiectiv, Luis ne recomandă din proprie experiență Sao Martinho do Porto, orașel într-un golf retras, mai puțin cunoscut turiștilor, preferat de nordici datorită temperaturilor care, în genere, nu depășesc 30 de grade vara și nu coboară sub 15 iarna. Dimineata devreme și seara târziu poți privi pescarii la treabă, preocupați de sortarea și livrarea prețioaselor capturi. De pe drumul șerpuind pe culmi urmărim demonstrația vântului care stârnește valuri ce situează această porțiune printre cele mai căutate de surferii de peste ocean (ca să nu mai vorbim de europeni). Pentru a ne asigura amintiri de neșters, ghidul a decis ca ultima vizită să fie la Obidos, cetatea între ale cărei ziduri căsuțe albe cu brăie galbene sau albastre mărginesc străduțele înclinate. Piatra cubică alunecă ușor în după-amiaza stropită de rafale răzlețe.

Nu degeaba suntem în capitala pitorescului portughez! Glastre cu mușcate la ferestre, ghivece înverzite în porți, plante agățătoare, perdeluțe cu dantelă la geamuri încadrează perfect oferta de produse tradiționale. Îți rămâne gândul la farfuriile decorative de ceramică pictată, miera de rozmarin sau eucalipt ori vreuna dintre minunățiile – genți, bijuterii, curele, pantofi - confecționate din plută (material impermeabil cu multiple utilizări, din a cărui producție mondială Portugalia deține jumătate). Dacă ademenitoarele crame cu vinuri dintre cele mai diverse sunt întotdeauna greu de ignorat, nu poți să nu guști măcar băutura-vedetă, *ginjinha*, lichiorul de vișine servit cuceritor în ceșcuță de ciocolată! Luis ne explică diferențele de concentrație și nuanțe față de cea găsită la Lisabona. Ne întoarcem spre capitală cu inima și mintea asaltate de noile experiențe pline de farmec. Le vom procesa pe îndelete mâine, în drum spre casă. Astă seară, *ha caracois!*

TUR DE ORIZONT

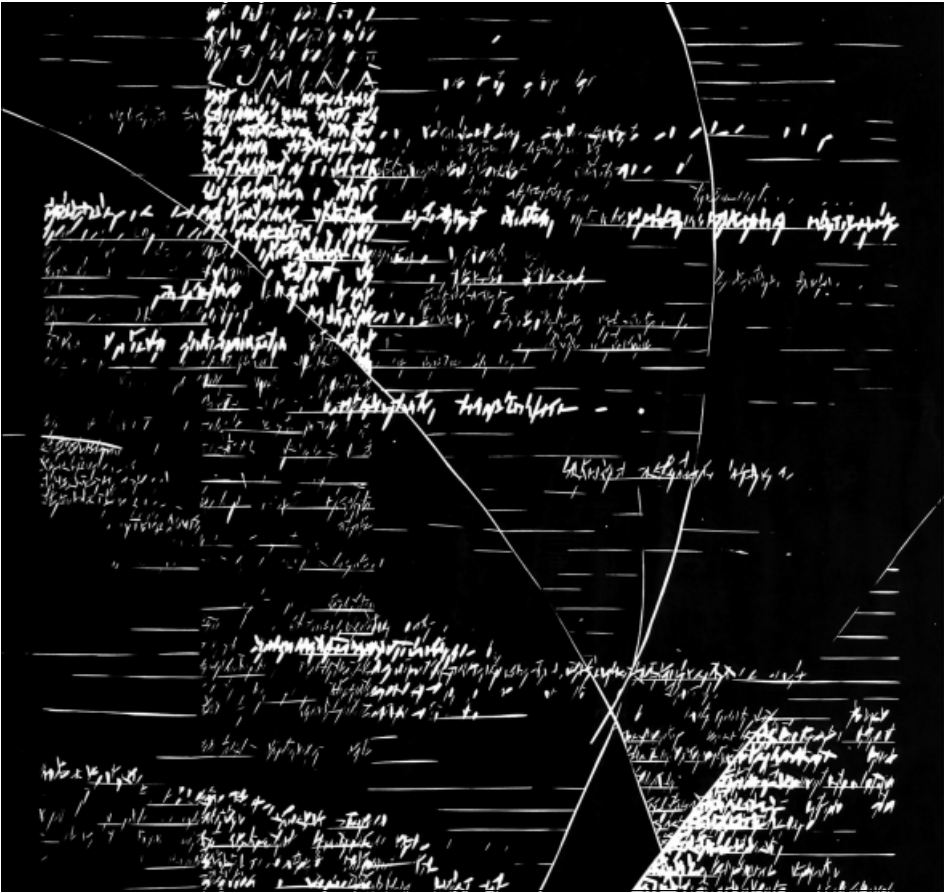
MINIMALISTUL HAȘ

"Un precursor al minimaliștilor" consideră, în **Arca** nr. 4-5-6, poetul Vasile Dan că este poetul Petru M. Haș. Iar ca "întăritor" la argumentul pro, este adus și un critic. Dar să citim: "Și, totuși, există o mare ruptură de nivel între el și minimaliștii de ultimă oră. Este vorba tocmai de acea invocată "memorie a livrescului", atît de prezentă la sexagenarul nostru poet. Ea e nu doar activă, ci mereu o provocare lirică. Acțiunea consecvent insurgentă a poeziei lui Petru M. Haș e mai degradă la livresc, la vestigiu, la limbaj rafinat decît la o realitate personalizată, socială ori culturală actuală. Or, "Autenticismul din ultima vreme e unul de tip văicăreț, mimînd drame de identitate într-o scriitură sinceră și modestă. Spaima de emfază a adus poezia tînără la o poetică de conspect sumar, iar angoasa de metaforeală i-a precizat o structură de proces verbal de stări; stări, firește, fără electricitate, ce au doar dialectica abuliei și desfășurarea monodică a unei depresii de real. (...) De unde se voia o recuperare de elan dramatic în confesiune, el (autenticismul, nota mea) s-a lenevit și s-a blocat într-un repertoriu de stresuri dilatate" (Al. Cistelean). Ceea ce nu-i deloc cazul la Petru M. Haș. Poezia lui este, în fond, o lectură critică, ironică, relativizantă a cutumiei literare, vestigiului ei, inclusiv în limbaj, devenite, prin exces de frecventare și valorizare doar prin idei gata primite, simple truisme." ● Petru M. Haș e un poet ce face bine cititorului!

UN VIS

În **Luceafărul** (nr.8), Ioan Buduca semnează textul "Laurențiu Ulici și legea" în care mărturisește că l-a tot visat pe regretatul critic. Iată cum și de ce: "Visele au început să apară la mult timp după moartea lui Ulici. Au început să apară după ce am realizat că parlamentarul care era Ulici (și nu a fost singurul scriitor parlamentar) rămîne pînă în ziua de azi singurul care a înțeles că în Parlament e rușinos să stai pentru privilegii și huzur. Ca să nu fie de rușine condiția de reprezentant al națiunii, ai a face ceva. Ce poți face? O lege sau alta. Ulici a ales să facă lobby pentru legea drepturilor de autor. Puțină lume își mai aduce aminte, azi, că Ulici a fost, în 1997, spiridușul din Parlament care și-a convins colegii despre importanța unei asemenea legi. Și mai puțină lume scriitoricească a citit legea. Abia în 2012, cîțiva scriitori au citit-o și au înțeles că instituția derivată din lege pentru administrarea drepturilor de autor nu e gîndită să fie unică, în stil monopolist. Abia după 15 ani de la promulgarea acelei legi, narcisiaca, leneșă noastră breaslă a dobîndit conștiința faptului că ar putea întemeia, pe baza acelei legi, două, trei astfel de instituții de administrare a drepturilor de autor. A fost necesar ca întîia instituție de acest fel (Copyro) să intre în vizorul Justiției și în scandal mediatic pentru ca breasla noastră să priceapă în ce afacere ne aflăm și care e spiritul legii din 1997. Acum, în cel mai recent vis al meu, Ulici îmi comunica ceva. Nu știu dacă voi reda exact acest mesaj, dar încerc să fiu prudent și să nu adaug de la mine prea mult. Zicea așa: *"Bre, Ioane, ești pe drum greșit cu încercarea ta de a găsi un lobby parlamentar pentru o lege de instituire a unor burse naționale*

de creație pentru autorii de carte – literară, filozofică, sociologică etc. Parlamentarul român nu vrea ca autorii de carte să aibă independență financiară. În Franța, unde există acest sistem de burse naționale, s-au dus lupte grele pentru impunerea legii care le-a instituit. Bre, du-te cu proiectul tău în fața Conferinței Naționale a Uniunii Scriitorilor și explică acolo ce importanță ar avea acest sistem național de burse de creație pentru autorii de carte, cît de mult ar contribui aceste burse la refacerea decenței nivelului lor de trai și cît de puțin, ridicol de puțin, ar cheltui Statul Român pentru acest scop. Explică și faptul că, în acest fel, Statul ar putea dirija bursele cele mai mari către proiecte de interes național: ediții critice, istorii tematice, anchete sociale etc. În fine, convinge-i pe scriitori că, dacă ar prelua acest proiect, Uniunea și-ar recăpăta, în anii ce vin, identitatea și și-ar da o misiune mai mult decît onorabilă. Bre, Franța dă, anual, 4.000 de astfel de burse. Dacă, la noi, s-ar da numai 500, știi ce s-ar întîmpla?! O adevărată renaștere culturală". Mărturisesc că m-am trezit rușinat de simplitatea înțeleaptă a mesajului. Nu-mi trecuse prin minte să apelez la forța de impact a breslei. De ani buni, încercam să conving cîte un parlamentar prieten să înțeleagă acest proiect: "Nu cred că va interesa pe cineva" – mi se spunea. Da, Uniunea Scriitorilor ar putea iniția un lobby puternic pentru acest sistem

de burse – doar păstorește atîtea reviste și încă are influență în media. Dar ce ați zice, domnilor, dacă USR ar colabora cu Ministerul Educației pentru un alt proiect: să se instituie, legal, catedre de creative-writing și să fie scoase la concurs? Nu le-ar putea cîștiga scriitorii cei mai talentați? Nu ar fi acesta încă un sistem național de

refacere a decenței traiului de scriitor? E necesar să aprobe Ulici acest proiect, în visul următor? Nu cred. E clar că e un proiect bun. Dacă proiectul vă convinge, am să vă mărturisesc și cine are *copyright*-ul ideii".

ROȘIORII DE VEDE

DUMINICĂ DIMINEAȚA, LA BLOC

ADRIANA CÂRCU

Sunt pentru prima dată singură în apartamentul mamei mele. Îl vizitez de treizeci de ani buni pentru perioade mai lungi sau mai scurte, iar acum a devenit deodată al meu. În timp ce îmi beau ceaiul privesc modelele pe care umbra frunzelor de vie ce îmbracă balconul le face pe covor - un covor pe care a trebuit să-l ferim mereu de razele soarelui -, și parcă pentru prima dată devin conștientă de semnele existențelor desfășurate în jur. De jos vine miros de vinete coapte și o înjurătură pusă cu toată gura. Cineva a dat drumul la radio, și o melodie absolut banală instalează, prin volum, acel aer sărbătoresc, care în copilărie a înlocuit mereu mersul la biserică. Din stînga vine o pală de praf de la o cârpă scuturată cu energie. De undeva de sus în dreapta pornește un duduie care-mi indică demolarea unui zid de susținere sau declanșarea unui cutremur de gradul 2. Cineva țipă: "Sebi, dacă nu o pui imediat jos, te pocnesc!" Aud un mormăit după care răsună într-adevăr o palmă.

Deodată, prin frunzele de viță cade cu un fâșăit un obiect și imediat o aud pe Veronica de la doi strigând: "V-am spus de sute de ori că în casa mea nu au ce căuta cuțite ascuțite!" Mă ridic și ies pe balcon să văd dacă obiectul aruncat pe geam a nimerit pe cineva. În curtea blocului, un vecin la bustul gol își spală mașina cu radioul dat la maxim. Acum a ridicat cuțitul și-i încearcă lama după care, aruncând o privire în sus, îl bagă în buzunarul din spate și se întoarce la lucru. Chiar sub balcon, o fetiță într-o fustă cu volane în tricolor șade pe o dală de beton cufundată în vraja jocului și cântă pentru ea.

Mă uit la pomul înalt pe care s-au cățărat pînă sus de tot liane de caprifoi și-mi amintesc că din trunchiul lor mama mi-a adus la Heidelberg mlădițele care acum îmi îmbracă întreaga casă. Lângă băătorul de rufe se află tomberoanele de gunoi, a căror duhoare de lubeniță stricată o simt pînă aici. O pereche în vîrsă, curat îmbrăcată - el cu o cămașă în carouri și un pantalon de tergal, ea cu o rochie de vară de prin anii 60 și cu o pălărieuță de soare pe cap -, caută, cumva stînjeniți, prin ele. Este o imagine frecventă cu care nu mă pot obișnui defel. Intru din nou în casă, înainte ca vreunul dintre ei să mă zărească. Pe casa scării se ceartă niște vecine. Cineva a lăsat poarta deschisă și un *homeless* și-a făcut

culcuș la ușa pivniței, iar lăptarul care vine de două ori pe săptămână de la Giroc a apucat de i-a dat o stică de lapte.

În momentul ăsta sună la ușă. Este Ioana, de vizavi, care-mi aduce trei clătite cu dulceață de caise. Sunt pudrate cu zahăr. Le înfulec înainte să apuc să-i mulțumesc. Intru pe wireless-ul lui Vlad, ca să văd ce mai e prin lume și aflu că seara ar trebui să merg la un concert. Nu prea am chef. Acest nou descoperit sentiment de "acasă" e cumva bizar, dar plăcut. Pe când, cufundată în asemenea gânduri, mă uit la un concert cu von Karajan pe Mezzo, sună telefonul. E Doina de la scara B, prietena mamei, cu care a jucat table zi de zi, timp de 20 de ani. Spune că vine să-mi aducă zacuscă, așa cum face de fiecare data când sunt aici. Pun de cafea și o aștept. Mă uit în jur. Mi-am pus grămada de mărgel pe masa din living, exact acolo unde furnirul e ars de la lumânarea aprinsă la priveghiul "bătrânului", soțul mamei. Ele s-au așezat singure într-o inimă. Iau aparatul și le fotografiez. Cineva a început să toace vinetele.

Doina intră victorioasă cu un borcan de zacuscă și cu o farfurie cu dovlecei pane. Prânzul îmi e asigurat. Ea stă pe locul ei obișnuit, eu pe locul mamei, într-un fotoliu masiv, pe care-l știu de când m-am născut. Doar că nu jucăm table. Bem cafea, ne uităm la televizor și vorbim. Îi povestesc că în ultima săptămână petrecută în casă, mama m-a învățat și pe mine table și că, deși juca uluitor de bine pentru un om bolnav de Alzheimer, m-a lăsat mereu să câștig, renunțând la singura satisfacție pe care i-o mai putea da normalitatea. Doina varsă o lacrimă și eu îi promit că am s-o iau cu mine la următoarea vizită la Ciacova, ca să mai facă împreună o partidă.

Bubuiul de la trei începe din nou. Înainte să plece, Doina mă roagă să-i dau ei satărul ruginit, care nici în ruptul capului nu pot să-mi dau seama la ce-i trebuie, și tava pentru prăjituri. Știu că n-o să fac niciodată prăjituri, așa că i le dau pe amîndouă. Îi mai dau și o vază chinezească din colecția mamei, în semn de recunoștință și de bună amintire. După ce închid ușa ies pe balconul dinspre stradă, de unde mai schimbăm câteva vorbe de la distanță, așa cum e obișnuită să facă de atîția ani. Înainte să dispară sub ramura unui pom, Doina se mai întoarce o dată și spune: Servus, Mariana!

NU CRED ÎN "LECTIILE ISTORIEI"

Urmare din pagina 13

Există însă, după alte opinii, și o anume plasticitate a istoriei, în sensul că, pe o cale sau alta, anumite jaloane sau stadii ar fi fost atinse oricum, indiferent de înlănțuirea faptelor, și că nici măcar atentatele celebre n-au schimbat mare lucru în mersul lumii. Se afirmă, de exemplu, că Primul Război Mondial ar fi izbucnit oricum, chiar și fără atentatul de la Sarajevo. Probabil că în toamna lui 1944 România ar fi fost ocupată de trupele sovietice, cu tot ce a urmat, chiar dacă Antonescu n-ar fi ordonat în iunie 1941 trecerea Prutului sau, și mai grav, mai apoi a Nistrului. De aceea, chiar dacă speculațiile pe seama istoriei pot fi atrăgătoare pentru o minte jucăușă, e bine să revenim din când în când cu picioarele pe pământ.

– *Dar din existența sa?*

— M-am întrebat uneori dacă studiul arhitecturii a fost într-adevăr cea mai bună alegere pe care o puteam face după bacalaureat; dar mă gândesc totuși că fără el era foarte puțin probabil să fi scris *Cuadratura cercului* și cine știe dacă aș fi ajuns s-o întâlnesc pe Mariana... De fapt, nu-mi amintesc să-mi fi regretat vreodată cu adevărat hotărârile – poate tocmai fiindcă, în chestiuni majore, chibzuiesc îndelung înainte de a mă decide.

– *Ai vocația echilibrului și a cumpătării în sânge, sau ai dobândit-o?*

— O vocație nu se dobândește: ori o ai, ori ba. Dar presupun că în cazul meu ar putea fi o combinație între trăsături înnăscute și o sănătoasă educație ardelenească, pe care o datorez în primul rând mamei mele. Nu te lăsa însă înșelat de aparențe: îmi ies și eu câteodată din sărite.

– *Cât este un român "sub vremi", și ce poate face ca să nu fie?*

— Cronicarul avea dreptate: nu numai românul, ci tot omul este "sub vremi". Nu mi se pare că românul, ca individ, ar fi mai expus decât alții la ceea ce s-ar numi spiritul sau verdictul epocii. Evident că oricine își poate confecționa ad-hoc un costum de scafandru spațio-temporal, într-un colț de lume unde să cultive iluzia autonomiei, încercare favorizată în bună măsură de prezența și de robustețea aceluia nucleu evocat ceva mai înainte, familia, precum și de învelișul următor, format de țesătura prietenilor autentice. Dar oricât de echilibrată ți-ar fi existența, oricâtă ocrotire ți-ar asigura mediul uman cel mai apropiat, în fața uraganelor sorții tot nu ai, uneori, scăpare.

– *Ce se repetă mereu în istorie și nu poate fi remediat prin "lecțiile istoriei"?*

— O temă controversată: unii susțin că istoria se repetă, alții, dimpotrivă, că nu se repetă – pe cine să crezi? Se afirmă bunăoară că dacă nu înveți din lecțiile istoriei, va trebui să le repeți. Unii istorici au pretins că văd în istorie o repetiție ciclică a mereu acelorași faze; alții o descriu, dimpotrivă, ca pe o evoluție continuă, lineară, propulsată fie prin acțiunea unor personalități, fie (ca în materialismul istoric) de "motorul" luptei

de clasă; sau, după alții, istoria ar urma o mișcare în spirală, elicoidală, revenind mereu pe un plan superior. În fine, să nu uităm teza după care istoria este rescrisă continuu, conform cu interesele prezentului și ale locului – ca în faimosul minister orwellian al adevărului din romanul *1984*, dar cu multe ilustrări și în realitatea politică a zilelor noastre.

Prin urmare, fie-mi totuși îngăduit să răspund, chiar ca ageamiu în materie, că eu unul nu cred în "lecțiile istoriei" și că, indiferent dacă se repetă ori ba, nimic nu poate fi "remediat", pur și simplu deoarece mersul istoriei are o determinare atât de complexă, încât întrece cu mult capacitatea de intervenție fie și a unei supraputeri mondiale. De aceea nu cred nici în teoriile conspiraționiste; după mine, starea îngrijorătoare a lumii este cea mai bună dovadă că nimeni nu-i conduce, din umbră, destinele.

– *Dacă ai primi o scrisoare de la un extraterestru cu suflet bun, care te-ar invita la o cafea în Marienplatz, ce crezi că ar trebui să-i spui, în afară de bună ziua?*

— Cunoscutul fizician și cosmolog Stephen Hawking ne-a avertizat să nu ne așteptăm la nimic bun din partea extraterestrilor. Să admit totuși că ar exista unul cu suflet bun, care a pus ochii tocmai pe mine, propunându-mi o șuetă la o cafea... i-aș spune în primul rând că eu nu beau cafea! Dar dacă întrebarea are în vedere mesajul necesar pe care un pământean l-ar adresa la o adică unui mesager venit de pe altă planetă, ei bine, i-aș spune că dacă a fost în stare să străbată atâta drum și pe deasupra mai are bunătața să se întrețină cu mine, ca să-mi asculte păsul, atunci trebuie că are știința și puțința, ba chiar obligația de a ne învăța cum să ieșim din rahatul în care noi, oamenii, ne afundăm tot mai adânc, de bună voie și cu tot mai multă voluptate.

– *Cum vezi sfârșitul lumii?*

— Dacă ar fi să mă refer la omenirea terestră, sfârșitul ei ar urma să intervină cel mai târziu atunci când, prin "încălzirea" treptată a Soarelui, condițiile de climă de pe Pământ vor înceta să mai fie prielnice vieții – după aprecierea astrofizicienilor, cam peste 500 de milioane de ani – evident, dacă până atunci pământeni nu vor reuși să se refugieze pe alte corpuri cerești. Dar nimic nu ne garantează că semenii noștri nu vor izbuti marea performanță de a-și face planeta nelocuibilă mult mai curând, printr-un holocaust nuclear, prin secătuirea resurselor, prin distrugerea totală și definitivă a echilibrului ecologic, prin suprapopulare, prin confecționarea vreunui virus apocaliptic, sau prin cine știe ce altă năzbâtie încă de nebănuț. În romanul *Sud contra Nord* (Ideea Europeană, 2007) am sugerat câteva asemenea posibile finaluri. Cu toate acestea, eu rămân un optimist, continuând să sper că omenirea nu va fi atât de stupidă încât să-și facă singură de petrecanie.

Timișoara-München, 2-31 august 2013

TOVARĂSA DE VIAȚĂ ȘI DE LUPTĂ A DICTATORULUI

Urmare din pagina 11

Dacă a existat un protector al Anei Toma dupa 1965, acesta a fost Ion Gheorghe Maurer, cu care lucrase în anii războiului în "Apărarea Patriotică" și pe care îl apăraseră, din câte știu, împotriva suspiciunilor Anei Pauker. Referința la Tatiana Bulan este ridicolă. De ce ea și nu Ivanca Rudenco, Ecaterina (Kati) Preoteasa, Ofelia Manole, Ileana Răceanu, Alexandra Sidorovici, Lenuța Tudorache, Constanța Crăciun ori Sanda Rangheț? Elena nu a fost niciodată apropiată de Gogu Rădulescu ori de soția acestuia, ilegalistă și ea, Dorina.

Nicolae Ceaușescu a evadat de la Târgu Jiu, în august 1944, împreună cu Grigore Preoteasa. Lenuța se cunoștea bine cu Kati și cu sora acesteia, Iluș, ulterior căsătorită cu Petru Năvodaru. Erau înrudite, prin mamă, cu Ștefan Foriș. Iluș a crescut-o pe Ana, fiica lui Năvodaru din prima căsătorie (Felicia murise în împrejurări tragice). Ana mi-a scris cândva cu tandrețe despre Iluș care, la rândul ei a murit tânără, secerată de un cancer. Ana s-a căsătorit cu Paul Goma. În pofida presiunilor, Năvodaru a refuzat să-și condamne ginerele. După moartea lui Grigore, în accidentul aviatic din noiembrie 1957, Kati a lucrat la CC, la Secția de Propagandă. Era prietenă de familie cu Ion și Nina Iliescu. La fel, cu Paul și Lidia Niculescu-Mizil. În anii 60, când tatăl meu era exclus din partid și când mulți amici ne ocoleau ca pe niște ciumați, Kati a continuat să se vadă cu mama mea. Să fi fost și ea, Kati Preoteasa, membră a "facțiunii internaționaliste" condusă de Elena Ceaușescu? Să fi fost și mama mea una din membrele "cercului"? Așa se nasc legendele...

Bănuiesc că Elena o respecta pe Zina Brancu, de la care învățase, ca atâția alți comuniști, economia politică marxistă în versiunea stalinistă. Cu Ecaterina Borilă a avut relații distante la început, apoi, după căsătoria lui Valentin cu Iordana, de-a dreptul

ostile. În anii 60 a fost în relații prietenești cu Ecaterina (Tina) Chivu, soția lui Chivu Stoica în epocă. Relațiile cu Lica Gheorghiu au fost practic inexistente. Prin 1964, când Dej era la apogeul puterii, Elena i-a făcut Licăi avansuri, propunându-i, stângaci, să fie prietene. Lica nici măcar nu a invitat-o la o cafea (știu aceste lucruri de la fostul meu coleg de clasă și amic, Ghiță Gheorghiu, fiul Licăi și al lui Marcel Popescu, înfiat de Gheorghiu-Dej). Când Zoia le-a spus părinților că ar dori să meargă la IATC să studieze regia de film, Elena i-a răspuns (era în 1966): "Nu ne trebuie a doua Lica Gheorghiu în țară". L-a mobilizat pe Mihnea Gheorghiu să o descurajeze pe Zoia.

Elena Ceaușescu s-a făcut vinovată, alături de soțul ei, de crime împotriva umanității. A contribuit în chip decisiv la degradarea condițiilor de viață ale populației, la umilirea cetățenilor pe care îi considera sclavi, la înjosirea culturii românești. Era rudimentară, posesivă și neiertătoare. Membrii Comitetului Politic Executiv o glorificau fără rușine în față și o urau din rărunchi. Nu și-a recunoscut vina, a sfidat pseudo-tribunalul inventat de echipa Iliescu-Stănculescu-Brucan-Măgureanu. Pe primii trei îi știa bine. La fel cum știa destule despre cel ce avea să devină premier, Petre Roman.

Lucrurile sunt prea serioase pentru a da frâu liber imaginației. Dacă vrem să scriem romane sau pamflete, putem să o facem, dar fără a pretinde că ne ocupăm de istorie politică. Elena Ceaușescu nu a simbolizat o fictivă "facțiune internaționalistă" în conducerea PCR din anii 70 și 80. A fost cea mai activă membră a facțiunii lui Nicolae Ceaușescu pe care au servit-o cu infinit zel tocmai cei care azi construiesc noi mitologii patriotarde. Dacă ar citi ceea ce se afirmă cu aplomb despre cum era ea implicată în acțiuni pro-moscovite, cred că s-ar uita la Nicolae și l-ar întreba ca și atunci, la proces: "Despre ce vorbesc ăștia?"

**Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări
ale artistului plastic
CIPRIAN CHIRILEANU**

ORIZONT
Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

**REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95**

Marcă înregistrată: M/00166

**Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ**

ISSN 0030 560 X

**ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZIȚIA 19364 DIN CATALOG**

CÂND CÂNT LA TOBE, VĂD CULORI

MANU KATCHÉ

Toboșarul și percuționistul Manu Katché este unul dintre acele nume rare, devenite familiare unui public foarte larg, de cele mai diferite orientări muzicale. De-a lungul carierei sale a cântat cu muzicieni reprezentativi de pop, rock, country, jazz și chiar și de muzică clasică. Peter Gabriel, Sting, Joni Mitchell, Jeff Beck, Tracy Chapman, Herbie Hancock, Jan Garbarek și Nigel Kennedy sunt doar câțiva dintre ei. Enorma sa capacitate de adaptare și spiritul său emulativ, împreună cu rotunjimea armonică a sunetului pe instrument l-au amplasat fără întârziere în elita lumii muzicale. Cel mai recent album al său, *Manu Katché* (ECM, 2012), ilustrează acuratețea stilistică, fluența muzicală, vigoarea și subtilitatea unui muzician pe deplin realizat.

Adriana Cărcu: Manu, tu te consideri un muzician înăscut?

Manu Katché: Nu aș putea să afirm asta. Nimeni din familia mea nu s-a ocupat cu muzica. Acum, dacă privesc înapoi, mi se pare că muzica a venit ea spre mine. Am început să cânt la pian foarte devreme. Aveam vreo șase ani și la vârsta aceea nu prea îți dai seama ce faci. A fost, însă, un sentiment extraordinar când am descoperit percuția. Am știut imediat că asta voi face. Pe vremea aceea nu te gândeai la bani. A fost mai mult ca o provocare. Am început să ascult muzică bună și am vrut să fac parte din acea lume. Pe de altă parte, voiam să pot călători. Trăiam în suburbiile Parisului și călătoriile mi-ar fi oferit șansa să ies din acel mediu și să văd lumea.

—*Îți place în continuare să călătorești?*

—Ceea ce continuă să-mi placă este faptul că astfel am ocazia să cunosc oameni și culturi noi. Asta e chestia. Este de fiecare dată o experiență care te îmbogățește. E frumos că te întâlnești și cu prieteni mai vechi, cu care nu doar cânti, dar câteodată chiar petreci și Crăciunul și atunci relațiile devin mai importante decât muzica. Aceste lucruri nu le poți plănuți. Ele se întâmplă. La fel s-a întâmplat și cu cariera mea muzicală. Muzica e grozavă, dar faptul că prin ea ajungi la oameni nu e mai puțin important.

—*Care a fost cea mai memorabilă experiență muzicală?*

—Experiența de acum. În muzică, la fel ca în orice formă de expresie artistică, parcurgi anumite faze. Când o perioadă s-a încheiat, treci la următoarea și atunci aia devine cea mai inspirată pentru că te afli chiar în interiorul ei. Ma bucur de ceea ce fac și știu că mă va conduce spre pasul următor, deși habar n-am care va fi acela. Învăț de fiecare dată. Tot ce am făcut până acum a fost grozav. A fost o experiență grozavă să-l întâlnesc pe Peter Gabriel și să facem muzică împreună. Da, a fost fantastic!

—*Există o anumită armonie și rotunjime în stilul tău de interpretare. Este acesta rezultatul unei interacțiuni îndelungate sau ea a existat dintotdeauna?*

—Cred că s-a format de îndată ce am început să cânt muzică clasică. La conservator înveți câteva instrumente și tehnici, înveți să cânti într-o orchestră, dar cel mai important lucru este că îți deschizi urechile și începi să percepi texturile. Iar dacă vei să faci treabă, trebuie să fii atent. După terminarea școlii, când am început să cânt pop și rock și după aceea, când am început cu jazz-ul, am fost mereu conștient de ceea ce se întâmplă în jurul meu. Un alt aspect este cel muzical. Asta nu înseamnă să te pui la tobe și-ți faci treaba, ci să devii parte

dintr-un întreg. Cred că asta dă rotunjimea.

—*În care moment al dezvoltării tale ai început să folosești nuanțe și texturi?*

—Cred că a fost atunci când am început să cânt cu Peter Gabriel, în timpul înregistrărilor la albumul *So*. Îmi amintesc că nu știam cum să cânt piesa "In Your Eyes". Mai cântasem cu muzicieni africani, dar eram cumva stingher. Atunci am început să încerc lucruri noi, cum ar fi tonuri și rafale. Poate nu chiar acela a fost momentul în care am început să folosesc nuanțe, dar atunci am realizat că pot cânta la tobe în manieră rock. De atunci aplic mereu metoda asta.

—*Unde vezi locul tobei în "economia" trupei?*

—Cred că toba e inima. Ea se află chiar în centru. Dă ritmul și pauza. S-a întâmplat de câteva ori să fiu obosit sau bolnav și întreaga trupă a încetinit pasul. Nu este doar performanța ta, este faptul că trebuie să fii acolo pentru ceilalți. Ei te iau atunci ca punct de referință și-și pot face treaba.

—*Cum ai descrie stilul tău de interpretare?*

—Eu cred că maniera mea de interpretare este colorată. Când cânti, indiferent de stilul muzical, ceea ce urmărești este să atingi momentul în care totul crește împreună. Acest lucru nu-l poți plănuți. Trebuie să aștepti ca toți să intre în aceeași sferă. Dacă reușește, este momentul acela magic în care toți împărtășesc același lucru — o notă sau un sunet. Când se întâmplă lucrul ăsta, ești ca într-o transă. Eu atunci văd culori. Pasteluri. Și vrei să ajungi mereu acolo. Fiecare muzician vrea asta. Cred că de asta cântă toți, ca să ajungă la cel moment.

—*Crezi că mai are rost să ne punem întrebarea ce e jazz și ce nu?*

—"Jazz" e doar un cuvânt. Nu e ce se află înăuntru. Cuvântul a cam devenit un clișeu, pentru că te face să te gândești la anii 40, la *bebop* și apoi la *hard bop*, când au început să improvizeze. Când spui "rock" te gândești la rebeliune, pentru că rock-ul a avut o componentă socială puternică. Jazz-ul nu s-a amestecat în politică. De la căderea zidului din Berlin încoace, țările răsăritene

au venit cu culturile lor, fie muzică clasică sau pop și totul s-a transformat în jazz. Apoi a venit muzica electronică și *hip hop*-ul. Cred că jazz-ul de azi ar trebui să se numească rock, pentru că este foarte evolutiv. Rock-ul este ca un fel de etichetă, dar de la *Nirvana* încoace nu s-a prea întâmplat prea mult. Dar dacă ascuți jazz-ul începând din anii 80 până încoace, vezi acolo o imensă dezvoltare și o enormă diversitate. Pentru mine, ceea ce noi numim jazz este noul rock. Categoria de vârstă s-a schimbat de asemenea. Tot mai mulți tineri vin la concertele noastre. La un concert în Franța, acum câteva zile, cei mai mulți din public aveau 17 sau 18 ani. Ascultă muzica și apoi o mixează cu efecte electronice și *daft punk*. Jazz-ul a devenit mult mai mult decât ceea ce ne închipuim noi când pronunțăm cuvântul.

—*Ai cântat cu artiști de genuri foarte diverse. Există un criteriu după care îți alegi mediul muzical?*

—Singurul criteriu care funcționează aici este muzica însăși. Dacă îmi place ce aud, lucrez cu muzicienii chiar și dacă nu-i cunosc. Mi s-a părut așa de grozav că înainte să lucrez cu Peter Gabriel, îmi plăcea foarte mult *Genesis*, și de atunci încolo Peter m-a recomandat și altora. La fel s-a întâmplat apoi cu Sting, Joni Mitchell, Jeff Beck, Tracy Chapman. Dar nu contează defel dacă cunosc muzicianul sau nu. Timiteți-mi muzica și dacă-mi place, îi dăm drumul.

—*Îi suni pe cei cu care vrei să cânti?*

—N-am făcut-o niciodată. Cred în destin (râde). Dacă e să se întâmple, se întâmplă. Nu e nevoie să forțez. Am fost și încă sunt un mare fan al lui Sting și al lui Herbie Hancock și până la urmă am ajuns să cânt cu ei, fără să mă agită prea tare.

—*Ai refuzat vreodată pe cineva?*

—Da, și am făcut-o din motive foarte clare. Am scris în cartea mea despre asta.

—*Ce dimensiune adaugă Nils Petter Molvaer noului tău album?*

—Nils Petter este un muzician fantastic. L-am întâlnit în Montréal acum trei ani și am cântat acolo împreună cu el și cu Paolo Fresu. Am încercat niște lucruri timp de o

zi, improvizând și folosind *loops*. A ieșit foarte bine. După aceea am făcut același lucru în Franța, și a ieșit foarte frumos. După care ne-am hotărât să facem un album. Când scriu muzica pentru un album, trebuie să mă gândesc la oamenii cu care voi cânta. L-am întâlnit pe Jim Watson și Tore Brunborg a fost, firește, și pe primul album. Când am scris muzica m-am gândit mereu la ei. Înregistrările le-am făcut în două zile, dar am fi putut să continuăm și o lună. Ceea ce Nils Petter Molvaer aduce este cea unică textură a sunetului, o anumită ambianță sonică. Sunetul lui este foarte bogat și special.

—*Este doar impresia mea, sau Franța s-a deschis, într-adevăr, enorm spre jazz în ultima decadă?*

—E adevărat. Avem sute de festivaluri. Asta se leagă probabil de ceea ce spuneam despre jazz. Tot mai mulți tineri sunt atrași de genul ăsta de muzică. Iar la festivalurile astea cântă foarte mulți europeni. Există un mare număr de muzicieni europeni foarte buni. Un alt aspect este acela că pare să revină atmosfera anilor 70, oamenii încep să meargă iar la concerte de jazz. Chick Corea, Billy Cobham, Weather Report sau Mahavishnu Orchestra cântau pentru mii de spectatori în anii ăia. După aceea, interesul pentru muzica instrumentală s-a diminuat considerabil și se pare că acum revine. E legată de un anumit sentiment de libertate și oamenilor le place acest lucru. Și în Germania e o scenă bună de jazz.

—*Ce planuri ai?*

—Suntem în turneu cu noul album până în februarie. În octombrie voi cânta cu Peter Gabriel la aniversarea albumului *So* și tot cam pe atunci am să-mi lansez cartea. Este un volum cu povestiri despre oamenii pe care i-am întâlnit. Se numește *Road Book*. Mi-a făcut mare plăcere s-o scriu și sper că va fi citită cu plăcere. Am făcut până acum doar albume de studio și aș vrea să fac cândva și un album live. Poate fac unul în 2014. Va fi un *blu-ray*.

Interviu realizat de
ADRIANA CÂRCU